

T A R T A L O M

▶	3	VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ	
		Szeptember végén, Ha nem csókolhat	versek
▶	6	SZIJJ FERENC	
		Temetés, A vándorköszörűs, A néma kántor	versek
▶	8	LACKFI JÁNOS	
		A fotocellás belépés zsolttára	vers
▶	10	EGRESSY ZOLTÁN	
		És a te kis szobád	novella
▶	15	DARVASI LÁSZLÓ	
		Lángszámolók vidám dilemmái	vers
▶	17	JENEI GYULA	
		Járványnapló: Huszonhatodik nap (04.05.), Harmincötödik nap (04.14.), Negyvenedik nap (04.19.)	versek
▶	19	SZABÓ T. ANNA	
		Ravenna: fák, ég, tekintet	vers
▶	21	TOMPA GÁBOR	
		Juhtyúb rátalál #mityúkra, A nyelvtanról	versek
▶	25	DÖME BARBARA	
		Angyal a pincéből	novella
▶	28	ACSAI ROLAND	
		Csernobil, Fénymag, A névtelen, A macska	versek
▶	33	KISS JUDIT ÁGNES	
		Fényszennyezés, Dallomás	versek
▶	35	BÍRÓ JÓZSEF	
		Megfontoltan, Együtt – időink, Cigánysorról jövet	versek
▶	37	OLÁH ANDRÁS	
		Mulasztásaink	novella
▶	40	FARKAS ARNOLD LEVENTE	
		latin betűk	vers
▶	43	SÚTÓ CSABA ANDRÁS	
		ittthon, idegenben, Ó	versek
			PAPÍRHAJÓ
▶	45	LAUER PÉTER	
		nélkülöző, nézőpont, madárlomb, hegybeszéd, Erdei számoló	versek
▶	48	KISS OTTÓ	
		Annabé	mesés történetek
▶	57	HALMAI TAMÁS	
		Köszönőviszonyban a mindenséggel – Acsai Roland: Északi szajkó. Versek gyerekeknek és gyerekekről	tanulmány

61

FARKAS WELLMANN ÉVA

Egyértelműen és végérvényesen a költészet – Beszélgetés Vári Fábián Lászlóval

67

HORVÁTH CSABA

Összeáll, gomolyog – Felhőfénykép – Egressy Zoltán fotográfiáiról tanulmány

72

FODOR ISTVÁNAz eltűnt idő nyoma, avagy sebhelyek az épp múlt időn –
Bartis Attila: Az eltűnt idő nyoma esszé

75

BECK ZOLTÁNInnocence and Experience –
Martin Wanda önálló kiállításának megnyitójára megnyitóbeszéd

80

MAGYAR MIKLÓS

Ugyanaz másképpen Esterházy és Robbe-Grillet regényeiben tanulmány

89

MOLNÁR KRISZTINA RITA

Állandóan jelen – Esterházy Péterre emlékezve esszé

FIGYELŐ

91

FRIED ISTVÁN

„Minden pusztá munka: vázlat.” – Lázary René Sándor legelső verseskötete kritika

94

BEKE OTTÓ

„Az impresszionizmus szabadsága” – Kontra Ferenc: Lepkefogó kritika

98

PÉNTEK ORSOLYA

Inkább regény – Bánki Éva: Telihold Velencében kritika

101

DÁVID PÉTER

„a víz felszíne nyugodt” – Sütő Csaba András: nempróza kritika

104

BALÁSSY FANNI

Valahogy így, de mégis másképp – Harag Anita: Évszakhoz képest hűvösebb kritika

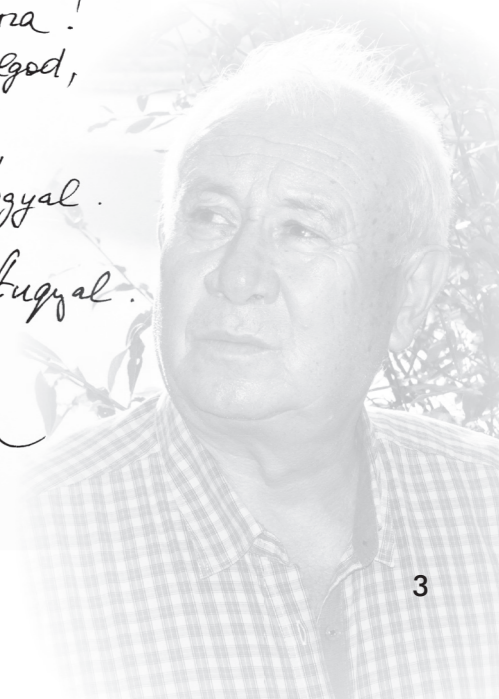
Szeptember végén

Ma is vannak a völgyben a keleti virágok,
 lelkiükre a romlás, im, vátelepült.
 Ha látod a kösörtiünk való világot,
 lásd negatívját is: A minortelen üst.
 Nem vágyódhatasz el ma a holdra sem innen,
 ha van is ott élet, az nem emberi.
 Bőgő ceteráját viharra hangolja,
 s az eget megzengeti Valaki.

Ki lehetne az, mint a nagyágoz Ödög,
 ki farkával dropra taktust is dobol?
 Az induló élel körül Covid úró,
 s a kupaiban ma is megromlik a bor.
 A sirtajék sajdul, az élet iramlak.
 Főj, Szeptember, ülj az ölemben ide,
 hogy maszkba bugyolált orcával bukjak
 két szej, kitakart kebled fölibe.

A francba a maszkot! Eoesni akartak,
 a vírus meg hívson jó anyjába vissza!
 Bocsián meg, Uram, talán nem a te dolgod,
 tekintő két lezed ez egyben tista,
 de lobbizhatnál mégis valahol estiünk,
 hogy kilúzzuk faravig bomlatlan aggyal.
 Hadd kényelődjék csak bebáborodva,
 s tenyeredvől szállhasson fel az Huzgal.

Vári Fábián László

Szeptember végén

Már rínak a völgyben a kerti virágok,
lelkükre a romlás, ím, rátelepült.
Ha látod köröttünk a való világot,
lásd negatívját is: a nincstelen űrt.
Nem vágyódhatsz el már a holdra sem innen,
ha van is ott élet, az nem emberi.
Bőgő citeráját viharra hangolja,
s az egeket megzengeti Valaki.

Ki lehetne más, mint a nagyságos Ördög,
ki farkával hozzá taktust is dobol?
Az induló élén vonul Covid úrnő,
s a kupákban máris megromlik a bor.
A szívtájék sajdul, az élet iramlík.
Jöjj, Szeptember, ülj az ölembe ide,
hogy maszkba bugyolált orcával bukjak
két szép, kitakart kebled fölibe.

A francba a maszkot! Érezni akarlak,
a vírus meg húzzon jó anyjába vissza!
Bocsáss meg, Uram, talán nem a te dolgod,
teremtő két kezed ez ügyben tiszta,
de lobbizhatnál mégis valahol értünk,
hogy kihúznánk tavaszig bomlatlan aggyal.
Hadd készülődjék csak bebábozódva,
s tenyeredről szállhasson fel az Angyal.

Ha nem csókolhat

Nem vágyom már a holdra sem,
jó nekem a Csonka Beregben.
Félénk madaram, éji álmom
a szélszissenéstől is rebben.

Jaj, hogy már a háztáji szél is
kígyó-lélekké lett teremtve!
Hadd bóbiskolna, kínáljátok
jó tejecskével reggelente,

vagy kössetek szájára maszkot,
covidot ne kapjon az árva.
Már a rettegés is ragályos,
éjszakám legyen kulcsra zárva.

És kendő kell a fényforrásra,
ne is nézhesek már tükörbe.
Alantas mélyén kobra fészkel,
s úgy vág, akár a járványgörbe.

Ha nem csókolhat álom-mézzel,
nyüves döggel ne traktáljon!
Vessen ki magából a hajnal,
s az anyaköddel odébb álljon.

Versek a Ritka események ciklusból

Temetés

Szép temetést ígérnek,
de mivel fogják fellobogózni az utcát?
Minden házra, külön minden kapuoszlopra,
minden villanypóznára,
annyi zászlót honnan szereznek?
Száz varrónő száz napig varrhatná őket,
akkor se lenne elég.

A vándorköszörűs

A vándorköszörűs megáll az útkereszteződésben,
és hallgatózik. Nem olyan könnyű egy köszörűsnek
rávenni az embereket, hogy köszörültessenek,
mert az emberek mindent elleneznek,
mindent tagadnak, mindent el akarnak felejteni.
Nézik az eget, és nem törődnek a lábuknál
a kisebbekkel, majdnem rálépnek a gyerekükre,
vagy odébb rúgják a macskát, vagy nézik maguk előtt
a földet, és nem veszik észre a közeledő vihart,
és azt gondolják, jó nekik az életlen kés is,
legfeljebb erősebben megnyomják, és lehet,
hogy emiatt vágják le a mutatóujjukat.
Nem baj, gondolják, majd vesznek gumiból készült
műujjat, azt csak rá kell húzni a csonkra,
és úgy néz ki, mint az igazi, mert ma már
minden testrésze van ilyen pótlék,
minden hiányosságra van megoldás,
nem kell az embernek annyira vigyázni magára.
Pedig fordulhat úgy a sors, hogy el kell számolni
mindenünkkel, kezünkkel, lábunkkal, minden ujjunkkal,
ha meg kell védeni a hazát és a puskával lövöldözni,
rohamozni kell, akkor mit ér a nagy megfontolás,
hogy mennyi munkáért mennyi pénz jár,

az előbbit kevesellni, az utóbbit sokallani
például egy köszörűs esetében, mert akkor majd
az ellenség kopogtat az ajtón, vagy nem is kopogtat,
csak berúgja, és viszi a dunyhát, a párnákat,
a villákat, a késeket, az ollót, a borotvát,
viszi a padlásról a kolbászt, viszi az országot
mindenestül, ezt akarják? Hallgatózik
a vándorköszörűs, merre induljon előbb,
honnan hallatszik több kukorékolás, rőfögés
vagy bégetés, de igazából mindegy, az emberi
szerencsét és a közösségi gyanakvás fokát úgyse lehet
kiszámítani. De mégis, valamerre indulni kell.

A néma kántor

A néma kántor mindenkinek
cédulát nyom a kezébe.
A cédulán csak annyi áll,
hogy ne forduljanak hátra.
Nem is fordul hátra senki
nagyon sokáig.

A fotocellás belépés zsoltára

Billenő garázsajtók és tolókapuk,
gombnyomásra induló
automatikával,
rajtuk át az Istenbe lépünk,
Mária fotocellásan tárja szélesre
méhét az Úr előtt,
érezkeli a Lelket,
mely láthatatlanul megárnnyékozza őt,
és megnyílik előtte.
Nem igazán mehetek másként
az Istenhez, csak ezen
a megnyíláson keresztül,
nincs más út, melyen át az Úr
csak úgy lesétált volna közénk.
Ahhoz, hogy emberré váljon,
fejést kellett ugrania
Mária medencéjébe,
ember módjára fürdött, rúgkapált
embertestben, micsoda bébiúszás!
Mária méhe nagyobb volt a világ
Teremtőjénél, mert képes volt befogadni őt,
igazi versenycsarnok, melyben Jézus
nap mint nap megdönti a méhen belüli
úszás világcsúcsát, a megváltás világcsúcsát.
Nyilván eléggé Isten ahhoz Isten,
hogy ha akarja, eljöhetett volna másként,
aranykeretes napszemüvegben Limuzinon,
gyémántokkal kirakott toronydarun Budapest felett,
bíbor alkonyi felhők hátán, hófehér paripán,
nem ezt akarta, úgy vélte,
legjobb, ha háromezerhétszáz grammal
(plusz-mínusz fél kiló)
érkezik, magatehetetlenül,
beszédképtelenül, sírva, gőgicsélve,
kiszolgáltatottan, nem szobatisztán.
Isten szólt az esélyegyenlőségi
ombudsmannak, hogy figyelje,

eléggé egyenlő körülmények közé
születik-e a Kisjézuska,
Júdea földje kegyetlen katlan kővel,
maró napsütéssel,
semmi összkomfort, semmi kacsaláb,
barmok leheletének párája a léghondi.
Mária kapu és aranyhíd, csak bújjatok rajta,
kétszer nem léphetünk ugyanabba a világba,
kétszer nem kerülhetünk ugyanabba az anyába,
anya csak egy van, és bejárat is,
mint ahogy születés is,
kifelé ugyanis már halálnak,
kijáratnak hívják,
a kettő, úgy tűnik, ugyanaz: EXIT.
Ha viszont belépek a templomba
a bejáraton, vagyis Márián keresztül,
egyetlen díszes szülőcsatorna a főhajó,
itt forgolódnak, rúgkapálhatok
a tápláló ragyogásban,
a visszhangos uterusban,
melyet köröskörül indáznak aranyló erek,
hatalmas hústemplom vesz körül,
szürcsölöm tápanyagait,
fényét és színeképeit,
kaleidoszkóp-kristályzenéjét,
míg életre nem gömbölyödöm.
Az itt töltött idő töményebb
minden más időnél,
soha kilenc hónap nem lesz rám
ennél nagyobb hatással,
sebeim helye itt található,
minden áldás innen fakad,
minden biztonságérzet,
minden elfogadás, minden félelem,
minden szégyen, minden szorongás.
Akar-e engem, aki méhébe fogad,
megnyílik-e ölelésre,
vagy rám csattan börtönrácsként?
Halott leszek majd, mikor kilök kapuján,
hogy utána száz halált haljak még?
Vagy új életre kelek,
amint kilépek innen?

És a te kis szobád

Karolina később határozottan emlékezett volna rá, hogy világosbarna volt a borítója a vaskos könyvnek, amit az ölébe ejtett, miután elolvasta a tömegbe süppedt lények rút egyformaságáról szóló mondatot. Utcán vásárolta, használtan. Kemény borító, harmincas évek. Nyilván sokféle ujjlenyomat. Azok nem látszottak, hajszálat viszont talált benne. Úgy látta, nőit. Vajon kié lehetett? Ma már halott.

A rút egyformaságról szóló bölcselkedés váratlan hatást gyakorolt rá. Dolgoztatni kezdte az agysejtjeit; tisztátalan, zavaros bizsergést érzett, mintha ébredne a rossz lelkiismerete. Tehetetlennek érezte magát, akár egy rajtakapott gyerek. Emlékeket szeretett volna felidézni, kétségbeesetten kutatta, miért találta el a mondat, miközben valójában nem nagyon volt mit végiggondolnia; magára aligha vonatkoztatta a süppedt lény fogalmát. Mindig különc volt, ezt pontosan tudta. Azzal igyekezett lehiggasztani magát, hogy személyes érintettség hiányában a gondolattal kapcsolatosan elvégzendő szellemi munka inadekvát, felesleges időtöltés volna.

Fáradtan bámult ki az ablakon. Esteledett, a felhők nem nagyon látszottak, belevesztek a kezdődő sötétségbe. Felemelte a regényt, az ujját könyvjelző gyanánt benne hagyta, így hát gyorsan visszatérhetett az alapvetően kedélyes történethez, amelybe meglepetésszerűen érkezett meg a gondosan elhelyezett gondolat. Mégis hibának tűnt, ha véletlenül nem is, csak mintha előle és mögüle hiányoztak volna egyéb fontos mondatok. Kis kizökkenés, semmi több, aztán ment minden tovább, az olvasó tovább élvezhette a szerelmes eseménysorozatot, az egyik hős és a főhősnő nagyjából a hetvenedik oldal körül kezdett menthetetlenül egymásba gabalyodni.

Karolina igazi szláv lélekként alapvetően az orosz alkotókat szerette, azokra tombolt a szíve minden területen. Írók, zeneszerzők, festők tekintetében egyaránt szlávok voltak a kedvencei. Ha megkérdezték volna tőle, Prokofjevet jelöli meg első számú komponistájának, aki – ezt valahonnan tudta – egy napon halt meg Sztálinnal. Ezt az egybeesést mulatságosnak tartotta. Rendelkezett némi humorérzékkel, miközben mindent halálosan komolyan vett. Gyakran nevetett, de soha nem viccelt.

Meglepődött, amikor az orosz himnusz első sorának hangjai megszólaltak, de ahogy elindult ajtót nyitni, tévedhetetlenül megérezte, ki csönget. Mire kiért, elillantak a süppedéses rossz érzései, másféle szorongás kerítette hatalmába.

– Kedvenced-e még a piros tulipán? – ahogy sejtette, Pál állt mosolyogva a küszöb előtt. Egy évvel korábban találkoztak utoljára. Nem volt virág nála. Kezében féledes pezsgőt szorongatott, arca két oldalán jelentős pajeszt növesztett. Karolina köszönt, majd önkéntelenül a durva méretű barkókat kezdte bámulni, egyiket a másik után. Pál nem zavartatta magát, energikus léptekkel beviharzott a szoba közepébe.

– Ha már itt vagy, ülj le – mutatott a fotelre Karolina.

Pál, mintha csak megbánta volna a faragatlanságát, téblábolni kezdett.

– Mostanában ez az olvasóhelyem – mondta Karolina –, de ülj csak le. Tedd arrébb a könyvet. Csak simán told arrébb. Azt olvasom éppen.

– Orosz?

– Csak a címe. Régi magyar.

Pál bólogatott. Megint elmosolyodott.

– Megismer-e még a füredi cigány? – érdeklődött, miután az asztalra helyezte a *Pjotr-ruska* című regényt, majd nagy fújtatással lehuppant a fotelre.

Karolina karba font kézzel állt a szoba közepén. Kibámult a nyitott ablakon. Harmadik emelet, erős utcazaj, mindenféle magas épületek. Vele egy magasságban, a szemközti ház erkélyén két hat év körüli gyerek játszott. Karolinának eszébe jutott az első közösen eltöltött balatoni éjszaka. Aztán a második. És a többi. Sok minden. Nagy viharok, csókolózásos vízbe borulások. Meg ami utána következett.

– Hallgatod-e még, hogy mit üzen a szél? – Pál dobolni kezdett az üveg szélén az ujjával.

– Kinyissuk? – kérdezte Karolina.

– Nyitva van.

– Nem az ablakot. A pezsgőt.

– Ja, persze, azért hoztam.

Poharak nem voltak az asztalon, csak a lefelé fordított könyv. Pál a pezsgő dugóját kezdte forgatni.

– S nem bánod-e még azt, hogy elmentél? – érdeklődött tovább. Karolina ezt a kérdést már nem hallotta, a konyhába indult két hosszú nyakú pohárért. Valamit szeretett volna érezni a nyugtalanságon kívül, miközben a konyhaszekrényben matatott. Nemigen sikerült.

– Szereted-e még, ha csillagos az ég? – kérdezte Pál, amikor visszaért.

– Hogyne.

– Keresed-e még, hogy melyik a miénk?

– Nem.

Pál bólintott, mint aki számított a válasza. Finoman, halk pukkanással nyitotta ki a pezsgőt. Felállt, töltött Karolinának, majd magának.

– Szereted-e még, ha bossanova szól? – kérdezte koccintásra készen.

– Azt igen.

Összeütődtek a poharak.

– Mikor a gitár lágyan dalol.

– Igen, igen.

Pál egyhajtásra kiitta a pezsgőt, Karolina csak belekortyolt. A férfi letette a poharat a *Pjotr-ruska* mellé, odalépett Karolinához, és az egyik kezével finoman megérintette a derekát.

– Szeretnék hallani már terólad.

– Mire vagy kíváncsi? – Karolina kis mozdulattal kimenekítette magát, kortyolt egyet, és az ablakhoz lépett.

– Egészen elfeledlek maholnap – nézett utána Pál. – Hisz' még az emlékek is halódnak egy év után.

Karolina mereven bámult ki az ablakon, a két gyerek integetett neki.

– Azért, mert véget ért a szerelmünk, a híres, fergeteges szerelmünk, azért még barátkozhatunk, s találkozhatunk talán.

Megdörrent az ég.

– Viharként tombol már a messzi távol – mondta Pál.
 Egy pillanatra felmerült Karolinában, hogy arrébb lépjen, de aztán maradt. Pál a füléhez hajolt.
 – Felgyúlt a régi tűz. S a szívem lángol – suttogta. – Eszembe jutnak mind a meghitt órák.
 Körülnézett.
 – És a te kis szobád.
 Karolina most már érkezettnek látta az időt, hogy helyet változtasson. Pál nem lépett utána, a pezsgősüveg felé mozdult, magának teletöltötte a poharat, Karolina megmaradt adagjára pedig annyit öntött, hogy az övé is tele legyen.
 – Beláttam én már rég a tévedésem – nézett a nő szemébe. – Azt hittem, szalmaláng, s ellobban szépen.
 Karolina szeme menekülésként a könyvre tévedt.
 – Mit gondolsz a tömegbe süppedt lények rút egyformaságáról? – kérdezte.
 Pált érzékelhetően meglepte a témaváltás.
 – Szívembe markol száz és száz kis emlék – mondta válaszul.
 – Gondoltam – bólintott Karolina, és ivott egy kortyot. – Megütköztem ezen a mondaton, most olvastam, mielőtt jöttél. Arra gondoltam, miközben konkrétan nem gondoltam semmire, de valahogy az az érzés öntött el, mintha nekem kacsintana ki a szerző ezzel a szöveggel, ami sehogy nem jön oda, mert van egy történet, és van benne egy... Vannak benne jó kis mondatok. Például hogy *a kor nagy problémáktól vemhes*. Te valaha szeretted az irodalmat. Az olyat, amelyben lélek van. Ez itt magyar, de egészen olyan, mintha orosz lenne, például...
 – Megöl a messzeség – szúrta közbe Pál, miközben büntudatosan lehajtotta a fejét.
 – Alapvetően derűs történet a *Pjotruszka*. Csak valahogy furcsa, hogy...
 – Elmúlt egy hosszú év a búcsú óta.
 – Pál, nézz a szemembe. Úgy, ahogy az előbb.
 A férfi úgy nézett Karolinára, mint egy kisfiú.
 – Ez az. Igy.
 Karolina megfogta mindkét vállát.
 – Figyelj rám. Az orvos eltiltott téged tőlem. Emlékszel, ugye? Nem szabad találkoznod velem. Én hagyjalak el téged, nem te lettél másba szerelmes. Ezt néha tudod, néha nem. Nem egy éve történt, ami történt, hanem nyolc. Minden évben felkeresel. Minden évben pezsgőt hozol. Mindig félédest, amit egyikünk sem szeretett soha. De mi már nem vagyunk együtt. Két gyerekem van. Ikrek. A szemben lévő házban játszanak a barátaikkal. Látod őket? Ott, az erkélyen, ők a gyerekeim.
 – Nekem nincsenek gyerekeim.
 – Neked nincsenek. Nem te vagy az apjuk. Van egy férjem. Most éppen nincs itthon, elutazott, ezért engedtelek be. Tavalyelőtt is pont olyankor jöttél, amikor egyedül voltam. Tavaly nem, meg korábban sem, akkor csak kiabáltál kintről. Hol így történik, hol úgy. Ami ugyanaz, az az, hogy mindig jössz. Szerencsére minden évben csak egyszer próbálsz. Én téged nyolc éve elhagyjalak. Legyél tisztában ezzel. Sokáig jártál kezelésre. Emlékezz rá. Időnként eljössz. Nem baj. De legyél tisztában a tényekkel. Meg magaddal. A legfontosabb, hogy emlékezz rá: semmi nincs közöttünk, és nem is lesz. Nincs semmi, mióta elhagyjalak.
 – Azóta várok én egy hívó szóra.
 – Hívó.

– Hogy?
 – Hívó szóra, gondolom, azt akartad mondani, nem hívőre, amit mondtál. Mindegy.
 – Én hívó szóra várok.
 – Hívó szóra? Az mit jelent?
 Pál arcán megrándult egy izom.
 – Nem hívó szóra várok tőled, az csak egy hívás lenne, az kevés. Én őszinte, igaz, hívó szót várok tőled.
 Karolina megijedt.
 – Nem akartalak összezavarni – mondta.
 Pál hallgatott. Karolina várt egy darabig, majd az asztalhoz lépett. Letette a poharát.
 – Ha nincs más... Fáradt vagyok.
 Pál üveges tekintettel nézett maga elé, aztán váratlanul összeszedte magát.
 – Félek, hogy réges-rég már elfeledtél – mondta. – Úgy kínoz...
 – Pál...
 – Kínoz a távollét.
 Karolina megint kinézett az ablakon. A két gyerek továbbra is az erkélyen randalírozott. Ismét dörrent egyet az ég.
 – Micsoda fekete felhők – sóhajtott Karolina. – Alig látni az eget tőlük. Vagy fordítva? Az égtől nem látni a felhőket?
 Pál a nő mögé lépett.
 – Bocsáss meg egyszer még, és kezdjük újra.
 – Nem.
 – Szerelmem szívedet majd lángra gyújtja.
 – Nem gyújtja, Pál.
 – Megadnék mindent én egy ölelésért.
 Karolina megfordult, és barátilag megölelte Pált. De mindjárt utána úgy érezte, hogy egy fél másodperccel hosszabban tette, mint kellett volna.
 – Most így jobb? – kérdezte.
 – Egyetlen csókodért.
 – Csók nem lesz. Igyuk meg a maradék pezsgőt.
 Karolina az asztal felé indult, most ő akart tölteni. Pál nem mozdult az ablaktól, a gyerekeket nézte.
 – Két kis árnyék fények mögött – mondta halkán, maga elé, amitől a nő megborrongott. – Szürke senkik nagyok között.
 Karolina nem volt benne biztos, hogy Pál az ikrekről beszél, őszintén remélte az ellenkezőjét, úgy érezte, jobb volna őket nem belekeverni kettejük dolgába.
 – Két kis fűszál dús fák között – folytatta Pál kicsit hangosabban. – Két kis porszem hegyek mögött. Völgyek mélyén két kis virág. Mérhetetlen boldogság.
 Talán mégsem baj, ha a gyerekekre vonatkoztatja, amit mond, esetleg akkor lassan vége az idei örületnek, remélte Karolina, ám az öröme korainak bizonyult. Pál lassan odasétált hozzá.
 – Tudod-e, mik vagyunk? – simogatta meg a tarkóját. – Két összeillő ember. Fénylő, tágra nyíló szemmel.
 – Igyuk meg a maradékot, aztán indulj el szépen – kérte Karolina, és töltött a pezsgőből. – Azt hittem, megértetted, amit mondtam neked az előbb.
 – Figyelj, elakad a hangunk.
 – Istenem, hát..

– Mi vagyunk. Két fénysugár a ködben, Karolina. Jöttél akkor, és én jöttem. Látod, így volt írva sorsunk.

Amikor egy szűk óra múlva rendőrök törték be az ajtót, Pál még mindig a jobb kezében szorongatta a pezsgősüveg legnagyobb darabját. Nem tanúsított ellenállást, bár nem értette pontosan, mit akarnak tőle. A rendőrök a szemben lakó házaspár bejelentése nyomán érkeztek a helyszínre, akiket a gyerekek értesítettek a fejleményekről. Az erkélyről pontosan látták, mi történt.

– *Pjotruska* – emelte fel a regényt az egyik rendőr. – Milyen egy hülye cím.

– Valami orosz szarország lehet – mondta a másik.

– Karácsony Benő? Milyen hülye név.

– Vihetitek a hullát. Ha szerencsétek lesz, még a nagy vihar előtt beértek velem. Úgy látszik, több hullámban jön ma az özönvíz, mindjárt megint rákezd.

Körbenézett. Elsétált az ablakhoz, konstata, hogy egyre erősebben fúj a szél, és látott két villámot is, mielőtt visszatért a fotelben nyugodtan üldögélő, megbilincselte Pálhoz.

– Szóval akkor maga nem az áldozat férje. Miért tette? – fordult szelíden a letartóztatott felé, aki valamit dudorászott, de hogy mit, azt nem lehetett kivenni az időközben eleredő eső zajától. Napfény és ragyogó ég mindenesetre szerepelt a motyogott szövegben, meg valami olyasmi is, hogy köszöni az egész életet, ennyit legalábbis hallani vélt a százas.

– Most már baszhatjátok, el fogtok ázni – vetette oda a kollégáinak. – Megint zuhog.

Lángszámolók vidám dilemmái

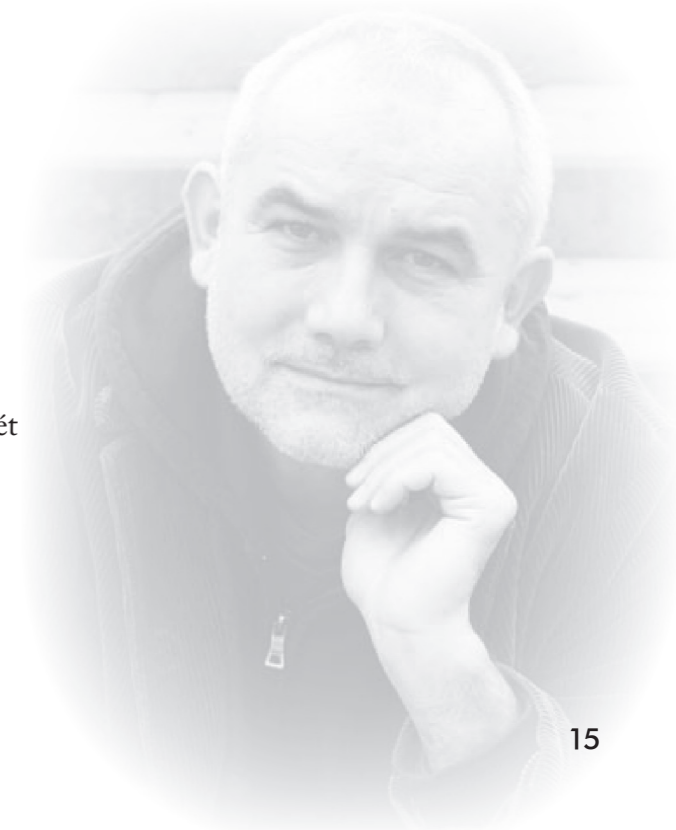
Valóban kitüntetett mesterség a lángnyelvszámolóké.

Fontosabbaknak impozáns máglyák, vízköpőikkel tomboló katedrálisok, a tűz futkosó kakastaréjával rikoltozó hidak, buta csordáival hamvadó puszták, a tűzben bálozó, betűikkel kórusban sikoltozó könyvek, más jelentékenyeknek fölizzó menhelyek, tűzbe boruló táncintézetek jutnak. Vagy egy kertészeti ide-oda futkosó, százszerű lángjai, hogyhogy lángok közt bújócskázhatnak a kertészek?!

A szónoklat éget, a szónok hideg.
Perzsel az ég, hideg könnyeket hullajt
alávöröslő kocahasából.
Pernyék óriás lepkéi
keresnek morzsaszemeket
a lugas asztalain.
Ég a tó, a horgász lángot tűz a horogra,
őrjöngő lángnyelvet akaszt meg,
botjánál nagyobb.

A szív, persze.
A szív lángjai, füstje,
egyéb kipárolgásai.

De legyen olyan is,
kinek restanciája annyi,
hogy egy távoli, didergő világsarok
egyetlen gyufaszálnak univerzális hőségét
vegye, mint holmi leltárt, számba,
újra és újra.
Ézt számolom, kérlek.
Megszámolom, újrakezdem, kérlek.
Rikolt Betlehem kakasa, vörösbe
fulladó rézfurulyahangon
azt ott, azt ott, azt ott!

A semmi billegő sárga foltját.
 A semmi semmijét, a semmiből jött mindent,
 azt a satnya, semmire sem való, fölszögelhető lángot,
 amely elég önhittent,
 de bárki fagyra válnak szórná a hőjét.
 Azt ott!
 Azt ott!
 Ha ebben a gyufaszál-fényben,
 mely sehogy sem akar kihunyni,
 valami jót, de határozott melegséget
 érez a megfigyelője,
 azt hitnek nevezik.

De hit az is, s talán annak felsőbb foka
 ha az elfüstölt, üszkösre dermedt gyufapálca teteme
 fölött még mindig látja,
 még mindig számolja
 ez egyetlen, madárkaromnyi lángot.
 Nincs kétsége csöppnyi sem.
 Azért nem fagyott meg,
 mert még mindig,
 még így is
 érzi a fekete pernyefolt,
 a hamvadt kakaskarom sohasem volt,
 örökké lesz melegét.

Járványnapló

– jegyzetversek –

Huszonhatodik nap (04. 05.)

patak vizén a hab, szalad az élet, így kezdődik
 a vers, amit k. írt barátja, az orvos-polgármester
 születésnapjára. hát szalad! sőt elszaladt: k.-é régen,
 a polgármester temetéséről meg éppen most küldött
 egy videót közös ismerősünk. a járvány miatt
 nem tarthattak hagyományos búcsúztatást, nem
 gyűlhetek össze a lakosok, így a főút szélére álltak ki
 egymástól biztonságos távolságra, meg a házaik elé,
 mert a gyászokosi, amely éles árnyékot vetett a betonra,
 lassan végighajtott a falu utcáin. tolóokocsis öregek,
 kisgyerekes szülők nyújtották ki karjukat, hogy
 meglegyen az elvárt térköz, s így tettek a maszkos
 férfiak is, a temetkezési vállalkozó alkalmazottai, akik
 szintén kinyújtott karral szedegették össze tőlük, és
 a koporsóra helyezték a csokrokat, szál virágokat.
 abszurd volt az egész: az ismerős utcák,
 a távolságtartásban itt-ott könnyüket törölgető
 emberek, a halott kerítésére tűzött kis búcsúztató
 cédulák, a járdamenti mécsesek.

Harmincötödik nap (04. 14.)

a parton összefutottam egy régi ismerőssel. széles
 mozdulatokkal jött felénk a sétányon, ahol fiammal
 gyalogoltunk, s majdnem kezét nyújtott – fiam is
 előhúzta zsebéből az övét –, de valahogy, testbeszéddel,
 sikerült jeleznem, hogy hahó, ezek most nem érvényes
 szokások, ezek már nem olyan idők. távolságtartóbbak
 lettek a találkozások, a bemutatkozások. mondjuk,
 arra azért kíváncsi vagyok, hogy a járvány után
 csökken-e a kézfogások száma. én sosem voltam

lelkes híve az ilyesminek, ám azért igyekeztem megfelelni a társadalmi elvárásoknak, illendően kezet nyújtottam, ha kezet nyújtottak, sőt néha én is kezdeményeztem, bár mindig működtek bennem higiéniai aggodalmak, s némely kézzelmosás után kényszert éreztem a mielőbbi kézmosásra.

Negyvenedik nap (04. 19.)

ma reggel először az ugrik elé a hírfolyamon, hogy p. tényleg meghalt. nem, nem a járványban, legalábbis azt gondolom, hogy nem. öreg volt, beteg, s az élet rendje, rendetlensége ez. nem álmodtam meg a halálát. csak eszembe jutott néhány napja, hogy milyen leromlott állapotban láttam utoljára. mentünk egy utcán, pár hónapja lehetett, egymással szemben, de a másik oldalon, s ahogy lenni szokott, siettem épp, vagy nem siettem, az is lehet, csak nem volt kedvem megállni, már nem tudom, szóval elmentünk egymás mellett, köztünk két fasor, kövesút, talán nem is vett észre. mindegy már. akkor is az volt, de pár év múlva biztosan az lesz. öreg volt az arca, bottal ment, és olyan csoszogósan vánszorgott alatta a járda, hogy amikor néhány napja rá gondoltam, hirtelen az öregség jelképévé lett. gyorsan lejegyeztem: fel kéne hívnom, vagy legalább levelet írni neki, hogy ezekben a vírus verte napokban vigyázzon magára. persze, hogy lehet vigyázni? sehogy, tudom. ahogy azt is tudtam, hogy nem hívom fel, ímélt sem küldök, mert az ember kegyetlenül racionális. és akkor inkább engem se hívjon majd senki! de az azért mégis furcsa, hogy hosszú idő után pont aznap gondoltam rá, amikor meghalt.

SZABÓ T. ANNA ◀

Ravenna: fák, ég, tekintet

Leányvári Enikő mozaikjára

Levélfény égfény víz lelke a légben
szekundumként váltakozó áram
a kép a tér
sohasem ugyanaz

törmelék töredék éles romokból épül
örökké újraéled lélegzeteként
egybecsődik és elkülönül
magába húz kilök és újra elnyel

tengerrengésű kő
üvegrengésű tenger

földet forgató lombörvény a szélben
a virradat az éj
szédül ki ránéz
tied vagyok egészen
tied ne félj

így szólít így hív így tép ránt magához
gyönyör öröm
őrzöngés örökélet

églelke tűzben levélfénye vízben
üvegpengelomb olvadó tükörijég

föld szivárog fel ferde törzsben égig
dőlt térbe szélbe tűzörvénybe forgó
elevenek a holtak áramában
elevenek áramában a holtak
nincs különbség

égyvillódzású kő
tűzderengésű tenger

egymásra dőlnek tömören és némán
felrántva egymást testetlen legekbe
lerántva egymást sárrá vad gyökérré
maggá zárva a magasságokat

lángdobbanás kő
üveglélek tenger

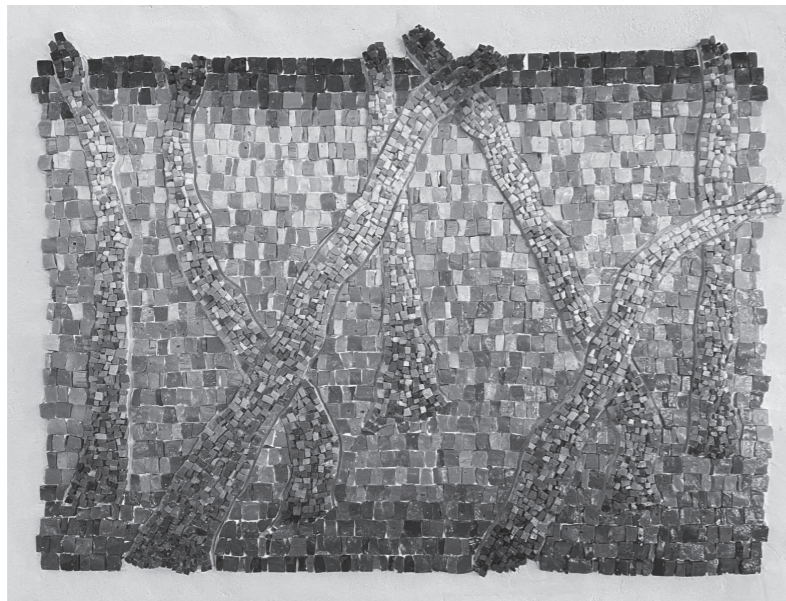
ne félj enyém vagy
diribben-darabban
szilik-szalakban
szuszogásban
szóban

magamba döntlek tömören és némán
felrántalak a testetlen egekbe
így hív így ránt így forgat tör terébe
törtegész fénnyé így forgat magába

szilánküveg kő
szikraszóró tenger

szertespriccel mint órából a sok perc
a kép ha kész is millió irányba
szétsziporkázik mindenkire másképp

zárt térből átlép
a nyitott hiányba

Juhtyúb rátalál Mítyúkra

kortárs ballada Arany János bottal ütött nyomán

Szól a mobil, messze cseng a szomszédban,
nem veszi fel senki, mert most ebéd van,
idegesek a gyerekek,
ugyan bizony ki lehetett?
s körülülük nagy morcosan
a gőzölgő leveseket.

Lassaban, hé! A sapkákat levenni!
Nem kell mind a finom velőt megenni...
várjatok a pirítósra,
másodiknak ott a sóska,
de már késő: befalt mindent
Emi, Gremi, Granny s Jóska!

Lisztés Emi elhízásra hajlamos,
azt gondolja, nem bírná el a Maros,
búslakodik is eleget,
fürdőbugyit sose vehet,
nagy a hőség, már úszhatnék,
de csak ruhákat tereget.

Gremi ül a laptopjával mellette,
s miután a melltartóját levette,
önzetlenül böngészkedik,
fogyókúra receptekig
nővérenek mindenféle
alkalmazást előkerít.

Kürtös Marci éjjeliőr a Mall-ban,
találgatja, Lisztés Emi épp hol van,
fészbukozik bizonyára,
nem gondol a babájára,
mindenféle pajzanságról
cseveg, be nem áll a szája.

Hiába csöngette meg ma délután,
jó számon, hisz rajta van a cédulán,
amit Emi akkor adott,
midőn hűséget fogadott,
miután egy gyanús ügyben
retiküljében kutatott.

Felbószíti Marcit ez a gondolat,
mélyebben, mint Kazinczyt a Mondolat,
előkapja új tabletjét,
s vigyázva, hogy meg ne lepjék,
társkeresőre kattintja
fénysebességűi Padjét.

Amint belép diszkréten a Juhtyúbra,
meglátja, hogy ott riszál a Mityúkja,
rémtörténetet fabrikál,
hogy minap a Nyugatinál
erőszakkal tapogatta
Ferkó, s tovább fantáziál.

Megállj, Emi! Forrong a vér Ferkóban,
s úgy ahogy van, szolgálati szerkóban,
felpattan a metalizált
Hondájára, mivel kizárt,
hogy egy napot várjon, amíg
tisztázza e históriát.

Lisztes Emi felöntött a garatra,
a lányoknak szólt, hogy inkább maradna,
de sértődve búgta Gremi,
nem azért keresett neki
egész este csajos lokált,
mely bánatát feledteti.

Így kerültek az ökrösi diszkóba,
hol nincs más, csak román sör és piskóta,
de a DJ debreceni,
saját blogja is van, Gremi
jól ismeri, híres ember,
Eminek is fog tetszeni.

Lovas Tomi, mert így hívják a DJ-t,
eloszlatja gyorsan Emi kétségét,
első percben lesmárolja,

derekát is átkarolja,
tánc közben az első füvet
saját kezével sodorja.

Később, mikor szédelegve lelépne,
piros Mazda vág be Emi elébe...
„Beléd teszem kis kezem ma,
enyém leszel, Lisztes Emma!” –
hallja még, de itt megszakad
a film, forog a gyehenna.

Zúg a Honda, száguld lent az ötösön!
De javítják épp a pályát Ökrösön –
Kürtös Marci jobbra bevág
gödörös útra, nincs holdvilág,
s a ködfátyol mögül hall egy
nyugtalanító muzsikát.

Majd két fényszóró gyúl szemből váratlan,
Marci elfordítja arcát fáradtan,
kapaszkodnék, de nincs mibe,
feje szédül, s egyszeribe
a magasból piros ajtó
csattanva tárul elibe.

Azon belép, s fényességet lát messze,
megvárja, hogy Lisztes Emi ébressze,
de csak távoli az ének:
ti, leányok, ne tegyétek,
inkább maradjatok innét,
ne tegyétek, ti, legények.

Emberi nyelvtan

Sok férfi gyarló,
és sok nő is gyarló,
sok férfi-nő is gyarló
és sok nő-férfi is gyarló.

Sok férfi kedves,
és sok nő is kedves,

sok férfi-nő is kedves,
és sok nő-férfi is kedves.

Sok férfi férfias,
és sok nő is férfias,
sok férfi-nő is férfias,
és sok nő-férfi is férfias.

Sok férfi nőies,
és sok nő is nőies,
sok férfi-nő is nőies,
és sok nő-férfi is nőies.

És így tovább,
és így tovább,
és így tovább,
és így tovább.

Miért tehát az általánosítás?

Az ige igeszerű,
a főnév főnévszerű,
a melléknév melléknévszerű,
a névmás névmásszerű,
a névelő névelőszerű,
a rag ragszerű.

És így tovább... Tán egyszerű?
Kivéve, ha nem az.
Megtanulni a titkot, az embert.
És tisztelni tünékeny
emberi nyelvtanokat.

DÖME BARBARA ◀

Angyal a pincéből

Már megint a töpörtyűt falja a sarkig tárt hűtőben. A szárnytollai meg összeragadtak a tegnapi nutellás palacsintától. Úgy eszik, mint egy disznó, a héten is legalább két kilót hízott. Attól tartok, lassan beszakad alatta a szekrény teteje. Az a kedvenc helye, mindig ott ücsörög, és elégedetten lóbálja a lábát.

Lekváros piskótatekerces sütők, az a kedvencem. Szénhidrátcsökkentett lisztből, cukor nélkül. Mert az élvezetnek is van határa, gondoljanak a szerelmeskedésre meg az óvszerre. A piskótatekerces sem működik másképpen: legyen finom, de ne ártson. Nagyon figyelek az alakomra, s minden másra is, ami a megjelenéssel kapcsolatos. Mondják is sokan a munkahelyemen: Csöpi, te mindig úgy nézel ki, mint aki a címlapról lépett le! Persze sokszor érzem a gúnyolódást a szavak mögött, de engem ez nem érdekel. Ha nem zabálnának reggeltől estig, és nem a szennyesből húznák elő a reggeli ruhájukat, ők is nézhetnének ki jól. Na, jó, ez persze túlzás, ehhez kell a kiváló genetika is meg jó ízlés. Én mindkettővel rendelkezem. Csak attól félek, hogy ez a két hete rám szabadított elfuserált őrangyal elrontja a renomémat.

Keverem a tésztát, ez meg itt folyton lábatlankodik. Hiába mondom, álljon félre, csak itt serteptél a tál körül. Egyik ujját belenyomja a folyékony masszába, majd nagy élvezettel lenyalja. *Nem elég édes*, szúrja oda, s már indul is a szekrényhez, hogy cukrot keressen. Na, azt kereshet, én nem tartok itthon ilyen szemetet. Nézem, ahogy döcögős járásával elbotorkál a spájzba, s mivel nem talál cukrot, valami mással tér vissza. Rábukkant a tegnapi kinyitott nutellára. Nyafog, hogy tegyem bele a piskótába. Azt biztosan nem, mondom neki, tudod te, mennyi kalória van ebben a vacakban? Amíg sül a sütemény, tornázni fogunk, adom ki a parancsot. Rád fér egy kis edzés, rettenetesen kövér vagy. Tudsz te egyáltalán repülni? A kérdés hallatán lebiggyeszi a száját, karba teszi a kezét, és hátat fordít. Gondoltam, hogy nem, kacagok.

Leteríték két jógamatracot a földre, s bemegyek a hálószobába, hogy az őrangyalomat leszedjem a szekrény tetejéről. Biztos vagyok benne, hogy duzzog. Nem tévedtem, ott ül, de nem könyv van a kezében, mint tegnap meg azelőtt, hanem egy jókora rántott hús. Azt meg honnan szedted?, csattanok fel. *A szomszédból*, suttogja bizalmasan. Átmentem, épp ebédelték, én meg elcsentem egy szelet húst a hűtőből. Ne aggódj, maradt még, kacag. Az angyalok nem ismerik a Tízparancsolatot?, kérdem tőle. Lopni bűn, te mégis megtetted, a torkosságról már nem is beszélek. Legyint, tovább majszol.

Lerángatom a szekrény tetejéről, zsírtól csillog az egész arca meg a keze. Alig tudom kiszedni a kezéből a húst, szorítja, mintha az élete múlna rajta. Berángatom a fürdőszobába, megmosdatom, mint egy kétévest szokás. A szárnyadat torna után mossuk meg, jelzem neki, miközben leülünk a matracokra. Mutatom a gyakorlatokat. Nagyon bénán csinál mindent, ebből biztosan nem lesz fogyás. Mást kell kitalálnom, ha emberek közé akarom vinni. Egyelőre azt sem tudom, mások látják-e őt, vagy csak én, akinek a védelmére

kirendelték. Múltkor feltettem neki a kérdést, de azt válaszolta, amíg nem kap egy szelet dobostortát, nem hajlandó kielégíteni a kíváncsiságomat. Rohadt zsaroló, csattantam fel, majd kiderítem nélküled. Órákig keresgéltem az interneten, de semmi használhatóra nem bukkantam, senki nem tette egyértelművé, ki és mikor láthatja az őrangyalokat. Egyelőre azzal sem vagyok tisztában, én miért érzékelem őt. Talán tettem valamit, és ez a büntetésem. Nem lehet jutalom, szinte biztos. Ha az lenne, egy szép, szőke, karcsú, vakítóan csillogó őrangyalt szabadított volna rám az ég, nem pedig egy ilyen túlsúlyos, leselejtezett példányt. Miután befejeztük az edzést, következik a szárnymosás, ahogyan ígértem. Sír, visít, mint egy csecsemő, amikor besamponozom a ragacsos tollait. Van azon minden, nemcsak a nutella, még egy szál kolbász is előkerül, ki tudja, mióta dugdosta a hóna alatt. Azzal fenyegetőzik, ha elkobozom tőle a dugikáját, és kisminkelem, nagyon megbánom. Nem érdekel a locsogása, a kolbászt a kukába hajítom, őt meg bedugom a kádba.

Legalább egy órámba telt, mire embert faragtam belőle. Vagyis egy vállalható őrangyalt. Így, kivaszt hajjal, diszkrét sminkkel, illatosan akár duci modellnek is elmenne. Egészen helyes az arca, ha nem grimaszol. De folyamatosan ezt teszi, mert haragszik. Mielőtt ismét lúzert csinálna magából, lövök egy közös szelfit, legalább legyen egy előtte-utána montázsom a közösségi oldalra. Csíz, mondom, és elkattintom a telefont. A képen azonban csak egyedül mosolygok, ő nincs rajta. Miért bújtál el, mérgeled, és ismét beállítom a fotóhoz. Ezen sem látszik. Hiába készítek még vagy tízet, egyikén sincs ott. Feladom. Arra gondolok, ez valami angyali dolog lehet, egyelőre nem firtatom, főleg azért nem, mert látom, hogy baromira dühös rám.

Ma este vacsora nélkül fekszem le, épp elég volt az az egy szelet sütemény, amit délután megettem. A többi az angyal falta fel, hagytam, nem szóltam rá. De azóta nem látom se a szekrény tetején, sem máshol. Ez furcsa, ugyanis két hete mindennap itt ül az ágyam mellett, amíg elalszom. Néha énekel is, nagyon rossz hangja van. Fülelek, hátha meghallom. De dúdolás helyett egészen másfajta hangok szűrődnek ki a fürdőszobából. Kimegyek. Az angyal a véce előtt térdepel, épp könnyít magán. Mecsajnálom, hátrafogom a haját, és megvárom, amíg befejezi a hányást. Amíg a fogát mossa a tartalék fogkefémmel, elmesélem neki, hogy pár hónappal ezelőtt én is folyamatosan hánytam, pedig nem zabáltam rántott húst, töpörtyűvel és piskótatekerccsel, mint ahogyan azt ő ma este tette. *Ne oktass ki, nincs rá szükségem*, mondja, és a kukába dobja a fogkefét. *Milyen ostoba vagy, az orrod hegyéig sem látsz*, teszi hozzá. *Ma este máshol alszom*, veti oda, miközben kísértél az ajtón. Most mit kell megsértődni!, kiabálom utána.

Két hete először aludtam át az éjszakát, csak a beállított telefonjelzésre ébredek fel. Az előző éjszakáim borzalmasan teltek, állandóan felriasztott valami, amikor meg végre elaludtam, rémálmaim voltak. Például olyanok, hogy szülök meg szoptatok. Az angyal gúnyosan röhögött rajtam, amikor ezeket elmeséltem neki.

Kinyitom a szemem, félhomály van a helyiségben. Körülnézek, ez nem a szobám. Is-tenem, vajon hová kerültem? Felkászálódok az ágyról, látom, hogy a pincében vagyok. Megismerem a leselejtezett bútorokról, amiket tavaly idepakoltunk. Nem rémlik, hogy lejöttem volna az éjszaka. Az utolsó emlékem az, hogy az angyal kimegy az ajtón, én pedig lefekszem. Neszezést hallok, a hang irányába fordítom a fejemet. Itt az angyalom, már megint csupa piszok, hiába fürdettem meg. Na, menjünk fel, ne szórakozzunk itt lent a hideg, sötét pincében!, utasítom. De ő nem mozdul, egy kiszuperált biciklin ül, rebegetti a szárnyait, kacag. *Próbáld meg kimenni!*, mondja. Megrémülök, szeretném kinyitni a pince ajtaját, de nem tudom. Te zártál be?, kérdezem. Én, mosolyog. *Ugye tudod, miért?* Mert örült vagy és gonosz, vágom a fejéhez. Szerintem nem vagy igazi őrangyal, valamelyik

ellenségem küldött rám, hogy megszívasson! A kövér angyal egyre hangosabban nevet, zeng bele a pince. *Milyen ostoba vagy*, mondja, *még mindig nem értesz semmit! Akkor itt hagylak még egy kicsit, hogy legyen időd elmélkedni*. Ezúttal nem az ajtón távozik, szétporlik a teste, aranycsillámok szállnak a levegőben. Az egész olyan csodálatos, mint egy álom, ami hamarosan rémálommá változik, ha nem jutok ki innen. Szerszámokat keresek, azzal próbálom kifizíteni az ajtót, de nem megy, gyenge vagyok. Leülök a lépcsőre, a koszos kezemmel maszatom arcmon a könnyeket. Arra gondolok, csakis azért zárhatott be az angyal, mert tegnap este megfürdettem és kisminkeltem. A sírás és a félelem megint elnyom, elalszom. Ajtónyikorgásra eszmélek, látom, fény szűrődik be kívülről, a kis fénycsík egyre húzódik a falon. Az angyal áll a bejáratnál tálcával a kezében. *Ebédet hoztam*, mosolyog, mintha mi sem történt volna. Felkapom a mellettem lévő feszítővasat, és megütöm vele az angyalt. A földre rogy. Kirohanok a pincéből. A kulcs a zárban van, ráfordítom. Mintha bármit is számítana egy angyalnak, ha szökni akar, gondolom, miközben magamra zárom a ház ajtaját.

Egy kádnyi forró vizet engedek, habfürdőben áztatom magam. Gondolataimat nem bírom összeterejni. Mi a fene történik velem? Miért látok őrangyalt, és miért zárt be a pincébe? Nagyanyám jut eszembe, hogy megőrült, és kivetette magát az ablakon. Nem akarok meghalni, még nem! Amíg megfürdöm, megszületik a fejemben a terv. Visszamegyek a pincébe, megpróbálok életet lehelni az angyalba. Nem hinném, hogy egy ekkora ütés végzett volna vele, egyébként is, az angyalok halhatatlanok. Aztán felhozom a pincéből, és sütök neki egy egész tepsi süteményt, hogy kiengeszteljem. Ha haragszik rám, veszélyes lehet. Mindent jóváteszek, fogadkozom, semmit nem kényszerítek mostantól rá, ha kövér, hát kövér, csak ne haljon meg. Gondoskodnom kell róla.

Ahogy a pincébe indulok, kopogtatnak a bejárat ajtón. Kinyitom, anyám áll ott, azt mondja, a szomszédok hívták, hogy baj lehet, mert órák óta sír a gyerek. Milyen gyerek?, kérdezek vissza döbbsen. Anyám betuszkol a lakásba, s mint egy nyomot kereső vadállat, feltépi az ajtókat. *Hol van, mondd már meg végre!*, könyörög. Higgadj le, csitítom, nem értem, miről hadoválsz. *Hová tetted a lányod?* Rángatja a karomat, mondjam meg, mielőtt kihívja a rendőrséget. Nekem nincs gyerekem, tiltakozom ismét, csak egy angyal van a házban, de az is a pincében. Bezárt, de én leütöttem, darálom neki. Anyám félrelök, rohan le a pincébe, én utánafutok, és azt hajtogatom, jobb, ha nem megy be, mert az angyal nem átlagos, hanem kövér és veszélyes. Mire leérek a lépcsőn, anyám már felfelé jön, síró csecsemővel a karjában. *Mit tettél?!*, néz rám, *magára hagyta a kéthetes gyereket, nem etetted, nem gondozod, milyen anya vagy te?* *Megmondta az orvos, hogy nem szabadna szülnöd, végképp megbolondultál tőle, a férjedet is elüldözted az örültségeddel. Igaza lett a doktornak, alkalmatlan vagy mindenre! Ha magadat kinyírod, nem érdekel, de az unokámat nem hagyom!*

Állok, semmit nem értek. Anyám legyint, a kicsit most elviszi, mondja, én meg vonuljak diliházba. De kié ez a gyerek?, kérdelem tőle, s az angyal, ott van még a pincében?

Csernobil

Ezerkilencszáznyolcvanhat.
Valami robbanás. Atom.
Önmagunknak adott sakk-matt.

Mindenki megijedt.
Kicsit. Nagyon.
Azt mondta a rádió, hogy...

A lélek kilehelte testét.
Azóta a gyerekkor lakatlan sziget,
és nem maradt ott senki,

hogy kimentsék.
Emlékek köré vontunk ólmot,
hogy elnyelje a sugárzásukat,

amíg visszahódít mindent a felejtés,
mint Csernobilt a vadon.
Csak ennyi maradt? Ennyi.

Pár kimeredő kunhalom,
kátyús, rázós földutak...
És nincs hová visszamenni.

Fénymag

Gyerekkoromban, Abonyban,
hullámos papagájokat
tenyésztettem. Vörös köles,

fehér köles, lenmag, fénymag.
Néztem, hogyan bújnak ki
a csupasz fiókák a tojásból

tapogatva, mert a szemük még vak.
Néztem, milyen gyengék,
sehol sem voltak nemrég,

most meg itt vannak hirtelen,
a világgal és velem,
meg a szüleikkel, amik úgy melegítik

őket, mint két nap.
Néztem, milyen önállóak,
néztem, milyen gyámolatlanok.

Talán még ma is ott vagyok,
és nézem azokat a fiókákat,
pedig már eladtuk a régi házat.

Az odú fűrészporában botladoztak,
mint vándorcirkuszban
a bohócok szoktak.

Miután tollasak lettek és megnőttek,
a szolnoki állatboltban adtam el őket.
Robogott velünk a Kispolszki.

Vörös köles, fehér köles, lenmag...
Jó lenne újra eljűk szórni.
De sok víz lefolyt azóta a Zagyván,

és nem mondhatom, hogy zagyván.
Lefolytak rajta a gyerekkori évek,
lett két lányom, Johanna és Zsófi,

meg egy gyerekkorom, amiről
a gyerekeimnek mesélek.
Ilyenkor, mint távoli csillagok,

az emlékek fénymagjai égnek.

A névtelen

Már nem emlékszem,
 hogy került hozzám az a balkáni
 gerle fióka.

Elfért egy kézben.
 Hogy tudta várni
 az etetést!

Én voltam a „szakács”.
 Csak úgy nyelte
 a vízzel kevert darát.

Kitátotta puha csőrét,
 és szárnyával izgatottan verdesett,
 miközben a begye nőtt, és

testében tombolt a hőség.
 Energiát gyűjtött,
 miközben pazarolta,

ahogy minden galambgyerek
 szokta.
 Persze ő nem *mindegyik* volt,

csak egy.
 Mégsem kapott nevet.
 Kis árva.

Egyetlen esélye voltam az
 életbenmaradásra,
 és nekem most ő az egyetlen

esélyem a... Mire is?
 Hogy kiolvadjon az emlék-mirelit,
 és elmesélhessem neked.

A balkáni gerlék most is itt vannak
 körülöttünk, odakint, névtelenül.
 És itt van az az egy,

az a hajdani fióka
 bennem, legbelül.

A macska

Gyerekkoromban az osztálytársaimmal
 megalapítottuk az AÁE-t, az Abonyi Állatvédők
 Egyesületét. Nem nagyon védtük

az állatokat, inkább fogtuk, de egy élőlényt azért
 sikerült megmentenünk: egy macskakölyköt,
 amit az egyik szünetben az iskola udvarán

találtunk. Becsengettek. Mivel nem volt más
 választásunk, bevittük magunkkal a terembe.
 Énekóra következett. A macska bírta egy ideig,

aztán elkezdett nyávogni, mi meg
 – hogy a cica le ne lepleződjön –
 utánaozni kezdtünk. Először csak

néhányan, majd az egész osztály.
 Azt hiszem, az énektanárnő sok
 „macskanyávogással” találkozott

már az óráin, de valódival akkor először.
 Az egyik osztálytársunk vitte haza,
 és még sok évig náluk lakott.

Azóta persze az a macska már halott,
 hiába az állítólagos kilenc élet,
 és az osztálytársaim kora is

több mint negyvenéves.
 Nincsenek már meg az iskolaköpenyeink,
 amiket hordani kellett szokás szerint,

az iskoladiszkón más számokat játszanak,
 a BMX-em nem vár rám a fészker alatt...
 Mennyi *nincs*, és mégis mennyi *van*.

A gyermekeink olyan korúak, mint mi akkoriban.
 Vagy idősebbek, attól függ, ki mikor szült,
 vagy mikor lett belőle először apa.

Már nem járok Abonyba, nem járok „haza”.
 A szülői házból, ami ma is áll még,
 a szüleim is elköltöztek, nem csak én.

Más redőnyök résein át hullik rám a fény,
és hullik rám az árnyék.
Emlékváros lett, amiben néhány rokon,

régi barát, ismerős és sok emlék lakik.
Más gyerekek mentik már meg
ama régi macska mai leszármazottait.

KISS JUDIT ÁGNES ◀

Fényszennyezés

Valamikor az előző évezredben,
talán a Hargitán,
az erdei kis ház előtt, ahova
maga a nagy Ceaușescu járt
olykor vadászni
helikopterrel landolva
a kicsiny betonplaccon,
fölnéztem az égre –
koromfekete volt, mint porcukorral,
teliszórva apró csillagokkal;
én nem tudtam, hogy az ég ilyen,
nem tudhattam több évtizednyi
fényszennyezésből!

Ceaușescu nem élt már, pedig micsoda
fényárban úszott a palotája,
a vadászház üres, a betonplaccot
áttörték a bogos gyökerek –
a diktátorok mind meghalnak,
csak az ég marad
megszámlálhatatlan, csillogó
pöttyeivel, amiket
olyan ritkán látok a
fényszennyezéstől.

Dallomás

A költő nem jó fej, ne hidd!
Önző és sérült némelyik,
van köztük sunyi és gonosz,
kinek mi torzulást okoz
a gyerekkor, az iskola,
mit nem dolgoznak fel soha.

A költő szennycsatorna csak,
de néha annak is vacak.
Mocskos szív és mocskos szavak,
csőtöréskor mi felfakad.

Viszont valaki odafönt
olykor a lefolyóba önt
egy kis folyékony aranyat,
mi a csatornán áthalad,
a szennyes lében elvegyül,
majd kicsapódik legfelül.

A költő csak hitvány alak,
de az arany az megmarad.
A versek érte a letét,
miattuk hagyd meg életét!

MEGFONTOLTAN

(– Csiki László emlékére –)

:
 kistájszólással nyugodtcsendesen magyaráz
 nyíltszívű segítőkész barát
 :
 öröömre összehoz *Farkassal*
 kerthelységben görnyedünk poharazás
 :
 kör münk
 ni ko tin szín'

Együtt – időink

(– Balkay Géza emlékére –)

:
 olyan dolgokat mondanak
 kutyául megbánhatják holnaputánra
 :
 átsétálnunk éjszakai erdön
 kivételesen nincs hozzáfűznivalód
 :
 bó lé san
 jó za nul

Cigánysorról jövet

(– Osztojkán Béla emlékére –)

templomajtófélfa előtt ejtőzvéen
fájdalmas hegedűkíséréssel csillagsíratókat
mivelhogynincs feketecitera
amellyel kitettséget szeretetvédelemben
a nya öl me le gű
kö rül ö le les sel

OLÁH ANDRÁS ◀

Mulasztásaink

Sokáig fogalmam sem volt róla, ki az apám. Anyu sose beszélt róla. Igaz, engem is csak nemrég kezdett érdekelni, de ha anyut kérdeztem, lerázott. Gyűlölte az apámat.

Valami buliban jöttek össze. Ezt már a nagyanyám mesélte. Persze ő se szerette aput. „Annak a mocsoknak csak addig kellett, míg felcsinálta anyádat!” De legalább igazságos volt: anyut is lehülyézte, amiért meggondolatlanul odaadta magát. „Egy kiadós atyai pofon kellett volna neki, ami még időben észre térítette volna.” Ezt mondta nagyanyám. De nagyapám, akire a pofon kiosztása lett volna kimérve, fiatalon meghalt. Egy építőipari cégnél dolgozott Pesten. Hétféteken járt haza. Állandó rohanás volt az élete. Ez vezetett a halálához is. Baleset történt. Késve ért ki a pályaudvarra, a vonat már elindult, ő pedig futott, hogy felkapaszkodjon, mert aznap ez volt az utolsó járat. A lépcsőre föllepve megcsúszott...

Szerettem a nagyanyámhoz járni. Kiültünk a diófa alá, amit még a dédapám ültetett anyu születésekor. Mert akkor az volt a szokás, hogy fát ültetnek az unoka tiszteletére. Szóval ücsörögtünk a fa alatt. Nagyanyám mindig kihozott néhány gombolyag fonalat. Pulóvereket kötött. Nekem is csinált. Ha kinőttem vagy elrongyolódott, rendre készített újat. Most is kaptam tőle egyet. Persze a suliban nem merem felvenni, mert kicsúfolnának miatta. De otthon azt használom. Nagyon szeretem.

Nagyanyám nyomorban nőtt fel, de boldog nyomorban. Persze te nem tudhatod, mi a nyomor... A gyermekkorát egy tanyán töltötte. Onnan járt be az iskolába. Gyalog. Meztelű láb. Délelőtt iskola, délután munka a tanya körül. Este petróleumlámpa mellett beszélgett a család. Közben kukoricát morzsoltak, babot fosztottak vagy szalmát fontak.

A lámpát most is őrzi. Nem tudna megválni tőle. Pedig neki már be van vezetve az áram. Tévéje is van, de alig nézi. Azt mondja, nem bírja a sok zagyvaságot.

Anyu mindig bekapcsolta a tévét, hogy csendben legyek, s ne zavarjam. A vége az lett, hogy már nem is tudtunk beszélni egymással. Nem volt mit mondanunk.

Anyuval más baj is volt. Folyton pasizott, de egy fickó se maradt sokáig mellette. Mindre megpróbált rátelepedni. Ezért menekültek tőle. A legutolsó, Tamás, ez bírta legtovább. Még olyan is előfordult, hogy ajándékot vett nekem. Ennek ellenére nem szerettem. Egyszer megpróbált bizalmasodni velem. Azt mondta, már nagylány vagyok. Amikor simogatni kezdett, nagyon megijedtem. De aztán észrevettem, hogy szinte remeg. Még meg is sajnáltam. Szerencsére nem annyira, hogy engedjek neki... Megkérdeztem tőle: „Te pedofil vagy?” Most se tudom, hogy bukott ki a számon. De telitalálatnak bizonyult. Rögtön elengedett. Lángvörös arccal szabadkozott, hogy egy kicsit többet ivott a kelleténél. Meg hogy anyunak el ne mondjam.

Nem is mondtam, mert úgyse hitte volna el. Rám fogta volna, hogy én kezdtem ki vele.

Pár nap múlva Tamás elköltözött. Egy este, mikor hazaértem, anyu a konyhában dühöngött. „Ez a mocsok is itt hagyott!” – ezt hajtogatta. Oda akartam menni, hogy meg-

öleljem, de elhajtott. „*Miattad van minden! Egyik sem akarja a más kölykét nevelni!*” Ezt kiabálta. És szinte őrjöngve-ordítva bögött.

Mindig ez van. Már nem tudom sajnálni.

Őt se érdekli, mi van velem.

A múltkor viszont kiakadt. Lógtam pár napot a suliból. Szereztem orvosi igazolást is. Nem is lett volna baj, de Kati néni – az osztályfőnök – rátelefonált anyura, érdeklődött felőlem, és gyógyulást kívánt. Na, akkor elővett, elkezdett pofozni, tépte a hajamat. Lehorodott mindenféle koszos kis kurvának. Mert szerinte csak lotyók lófrálnak az állomás előtti téren. Ott töltöttem ugyanis a napot. Haza nem mehettem. Mióta Tamás elköltözött, anyu éjszakai műszakban dolgozik, így napközben otthon van.

Mostanában írogatni szoktam... Verseket. Most mit mosolyogsz? Nem hiszed? Az egyik tanáromnak meg is mutattam. Talán nem kellett volna, mert beszámolt róla az osztályfőnökömnek, az meg rögtön pszichológushoz akart küldeni. Szerencsére anyut nem különösebben érdekelte a dolog. Behívatták ugyan a suliba, de utána azt mondta, hogy ezek a hülye tanárok mindennek olyan nagy feneket kerítenek. Meg hogy találjak magamnak hasznosabb elfoglaltságot. És ne kössek mindent az osztályfőnök orrára. Nem ér rá mindennap az iskolába rohángálni a marhaságaim miatt...

Hallottam, amikor az osztályfőnök azt mondta anyunak, hogy a verseim segélykiáltások. Hogy az ilyenekre oda kell figyelni. De anyu nem szereti a verseket.

Sose voltam jó tanuló. A versekért viszont bolondulok. Nem tudom megmagyarázni, miért.

Emlékszem, alsóban még szavalóversenyt is nyertem a Mamával. A zsűri azt mondta, hogy ilyen átéléssel, pátosz nélküli tisztasággal még sosem hallották gyerekszájából. Mert ezt csak felnőtt értheti, csak felnőtt élheti át.

Nemrég az egyik osztálytársam megtalálta egy szerelmes versemet. Biztosan kiesett a füzetemből pakolás közben. Szünet végén arra léptem be a terembe, hogy hangosan olvassa. Az osztály meg röhögött. El akartam venni tőle, de nem adta ide. A végén teljesen összegyűrődött, el is szakadt. A többiek persze rögtön elkezdtek gúnyolódni, hogy biztosan a Lónyaiba vagyok szerelmes. Hogy neki írtam... Egyébként tényleg neki írtam...

A matektanár persze csak azt látta, hogy nagy kiabálás van, meg hogy tépjük egymást a Jocival. Mind a ketten intőt kaptunk.

Béla bácsi viszont alighanem innen tudhatta meg, hogy írogatok. Egy szünetben, amikor a folyosói átjárónál beleütköztem, rákérdezett. „Te vagy az a lány a nyolcadikból, aki verseket ír?” Felajánlotta, hogy ha nem titkosak, szívesen elolvassa őket. Na, ebből lett a balhé. Meg a pszichológus. Tudod, amit az előbb már meséltem.

Az a baj, hogy jár az osztályunkba pár lány, akik nem csípnek engem... Szeptemberben költöztünk a városba. Gondolom, sejtet, hogy nyolcadikosként egy összeszokott csapatba becsöppenni nem egyszerű dolog. Az elején még viszonylag jól fogadtak. Igaz, mellém ülni senki nem akart, de legalább szóba álltak velem. Persze az rögtön látszott, hogy ez egy elit osztály. Mindenkinek olyan szerkója volt, amiről én nem is álmodhattam. A csajok egyébről sem tudtak beszélni, hogy ki, hol és mit vásárolt, vagy éppen milyen cuccot szemelt ki magának, milyen buliba hívták, melyik a legizgatóbb parfüm, meg ilyenek. A hétfők pedig azzal kezdődtek, hogy beszámoltak, ki hol töltötte a hétvégét. Te, ezek feszt mentek valahová... Egyszer tőlem is megkérdezték, hol jártam. Mondtam, hogy Nyírkátán, a nagyanyámnál. Hümmögtek. Volt, aki el is húzta a száját. Onnantól kezdve nem kérdezték...

A helyzet akkor mérgesedett el, amikor egy iskolai táncprodukcióhoz a két nyolcadikból szedték össze a résztvevőket, és a tanárok engem valami okból a párhuzamos osztályba járó menő sráccal állítottak párba. Ha láttad volna azt az irigységet! Főleg, hogy a próba szünetében Zoli ott maradt mellettem, és beszélgetni kezdett velem. Pedig tényleg nem volt köztünk semmi. Csak ez egy normális fiú, aki odafigyel a másikra.

Na, onnantól kezdve folyton kaptam a zrikálást, a csúfolódó megjegyzéseket. De ezen még túltettem volna magam. Ilyen a régi iskolámban is előfordult.

Am a múltkor nagyon utálatos dolog történt. A fészbukon rám írt egy srác. Azt írta, hogy a Bolyaiba jár, s hogy látta a táncbemutatónkát. A gálán ők is felléptek. Azt írta, már ott megtetszettem neki. S hogy szeretne velem járni.

Tényleg volt a Bolyaisok között egy szimpatikus fiú, aki még a hajamból kiesett szalagot is utánam hozta.

Lelevezeltük, hogy másnap délután találkozunk a főtéren, a szobor előtti padnál.

Majdnem elkéstem. Nagyon kellett sietnem, mert a suliból előbb hazarohantam, hogy átöltözhessek. Próbáltam valami normális cuccot magamra szedni. Anyu sminkkészletét viszont csak nehezen tudtam észrevétlenül kilopni.

Nagyon izgultam. De a szobornál nem várt senki. Egy darabig üldögéltem a padon, aztán egyre kínosabbnak éreztem a helyzetet. Főleg, mert megláttam, hogy a park túloldalán, a fagyizó teraszán ott csacsog néhány osztálytársam. Úgy tettem, mint aki észre sem veszi őket, és diszkréten elhúztam a csíkot.

Alig értem haza, amikor jött a mentetőző üzenet a sráctól, hogy szülei váratlan programot szerveztek, el kellett utazniuk. De ha meg tudok bocsátani, akkor másnap találkozhatnánk ugyanott, ugyanabban az időpontban, és megemlítette, hogy a kirándulásukról hozott is nekem valamit engesztelésül.

Másnap a megbeszélte időpontban ott voltam a parkban. A srác megint sehol. De az osztálytársaim ismét ott fagyaltoztak. És nagyokat röhögtek. Rajtam.

És akkor már a fészbukon is fenn volt az előző napi kép, ahogy ücsörgök a padon. Alatta pedig a szöveg: „*Melinda a nem létező lovagra vár*”. És persze a kommentek. Kíméletlen, gunyoros, gyilkos szavak. Én pedig megalázva, nevetségessé téve. Kiderült, hogy azt a fészbukprofilot ők hozták létre, ők írtak a srác nevében, hogy szórakozhassanak rajtam.

Azon az estén vágtam fel az ereimet. Olvastam valahol, hogy az a legkönnyebb, legfájdalommentesebb, ha valaki beül egy kád meleg vízbe, és úgy metszi el az ütőeret. Akkor nem érez semmit.

De én éreztem. Nem tudom pontosan megfogalmazni, hogy mi volt ez az érzés. Ne fizikai fájdalomra gondolj. Tényleg nem fájt. Csak a lelkemben éreztem valami furcsa, megmagyarázhatatlan dolgot. Olyasmit, mintha valamit elmulasztottam volna. És akkor jutott eszembe az a pillanat, amikor pár héttel ezelőtt nagyanyámat kikísértem a buszmegállóhoz. Épp búcsúzkodtunk, s egyszer csak láttam, hogy az öreglány teljesen ledermed. Kapaszkodott a kezembe erősen, és szinte elfulladva mondta: „*Az ott az apád!*” Mire fel-eszméltem, a férfi, akire nagyanyám rámutatott, beszállt a kocsijába, és elhajtott.

Persze most az gondolható, hülye vagyok. De engem ez az emlék mentett meg. Az apám. Akit akkor az egyszer láttam. Miatta másztam ki a kádból, tekertem a csuklómat körbe egy törülközővel, és csöngettem be a szomszédba. Találkozni akarok vele.

latin betűk

tél a kezdet előtti csönd
ben halvány latin betűk lét
leereszkedik egy tábla a
magasból amin a teremtés
adatait olvashatja a lelkes
közönség név a templomszen
telés ünnepét ülték tél tél
volt pócsmegyer tizenkilenc
augusztus tizenkettő hétfő éj
szaka tél hull a téli tájra

név bármit mondunk
mítosz lesz belőle lét
legenda tél képzeljünk
el egy fejet egy fejet
aminek nincsen teste
pócsmegyer tizenkilenc
július tíz szerda lát
tam a múltkor egy fe
jet név egy testetlen
holttestet tél nem egy
fejet ami kiemelkedett
a vízből lét a tóból
tél igen és arra gon
doltam mennyire meg
lepődnék ha kiderülne
hogyan ehhez a fejhez
nem tartozik test név
egy test ami csupán egy
testrészből áll tél er
ről beszélek az a meg
szokott hogy úszás köz
ben a test lemerül kizá
ról a fej emelkedik ki
lét ezért a hallgatás név
mondtam már nektek a

kezdet vagyok tél örültség
talán efféle elképzelni
név a templom függőnye
elválaszt és összeköt lét
elválasztja és összeköti
a halált és a feltáma
dást tél a testet és a
testhez tartozó fejet a
valóságot és a valóság
nevét a téli tájat és a
havazást név a szűz éj
szaka angyallal álmo
dik tél a három király
négy égtáj felől érkezik

lét nincsenek tökéletes
test kizárólag tökéletes
testrészt név virágom póc
smegyer tizenkilenc július
huszonnyolc vasárnap vi
rágom tél szeretem ha a
pám énekel név erdő mell
tél hajnalban kakasok ku
korékolták az ámulást há
rom kakas név kezdetben

lét nem tudom ki mesél
te ezt röstellem de nem
tudom név azt olvastam
valahol hogy pócsmegyer
tizenkilenc július huszonki
lenc hétfő valaki akinek
a neve tél nem jut eszé
be lét azt mesélte hogy
név egy alkalommal jézus
fügefá mellett halad el
tél megéhezett lét szom
jazom mondta a kereszt

tél ha például napló
volna ez pócsmegyer ti
zenkilenc augusztus
hét szerda akkor csu
pa latin betűk lét ver

sem végén a három
 pont három lator há
 rom kolomp név egyik
 mondja halott vagyok
 másik mondja az an
 gyalok tél a harma
 dik meg se szólal lét
 a feltámadás mada
 rak gyomrába költö
 zik név úgy érzi a
 csönd értékesebb mint
 a szó tél ideje van

itthon, idegenben

gondoltam eleget voltál már itthon
 idegenben ikszre is jók vagyunk
 szemed a pályán legyen
 sunyító stírölés

állj a strázsán ha a nyárfák
 kapufák árnyéka vándorol
 tedd föl a hálót edzés előtt
 öntözzél nyáron ne égjen ki a gyöp

fuss át a vízcsóvák alatt
 szedd le a hálót edzés után
 térdelj a hálótartó vashoz
 üljetek egymás nyakába és

akasszátok ki a felső lécszigáiból is
 a belebonyolódott neccet dobd
 hátra vállad fölött fejedre vigyázz
 futtasd a vinklin végig a kezéd

fogd meg az illesztésnél a pipát
 na ezt kellett volna eltalálni barátom

Ó

ó megyei labdarúgás tehénszaros gyepfoltjai
 ó kilencen érkező másnapos ikarusból előhőbörgő falka
 ó adjatok át nekünk két kicsit
 ó nem vagyunk meg
 ó harmincpercesre zsugorított második félidő
 ó mindig mindenholnán késtek nélkülük meg nem lehetett
 ó rokonainak lengető sunyi félrészeg lesbehúzókató sporttárs
 ó ez a te országod

ó az a verekedés a szakadó esőben
 ó az a lelátóra kihozott kasza
 ó az itthon vagyunk ha gondolod megbeszélhetjük
 ó a lakott területen belül vagy azt csinálsz amit akarsz
 ó a gyárakból rendezővé vedlett lenyalt fejű papák
 ó gőzölgő kocsmák foltos asztalok
 ó jégkrémes fagyasztóláda az utánfutón
 ó a hátsó ülésekre dobált napfényezett címkés tömény
 ó az otthon mosott mezek
 ó mennyi van még spori
 ó az a sárga az a piros az a zöld
 ó a mésszel meghúzott vonalparódiák
 ó kezdőtojás konkávjai
 ó azok a délutánok az ambulancián
 ó azok a soha nem gyógyuló térdek bokák
 ó saját szemünkbe kent vietnami balzsam nicoflex
 ó miért nem hull könny utánad
 ó állítsál a gyújtásán
 ó nem megy el nem megy el
 ó a megvan ó a semmi ó a nemmegyel
 ó valaki susog és sziszeg a fülemben
 ó várom a zsugát meg akar ijeszteni
 ó – ó ó ó ó – ó ó ó ó – ó ó
 ó négynégykettő ó négyháromhárom
 ó centerhalfok beállósok szélső hátvédek középpályások és ékek
 ó betonkemény ötösön vetődő kapus
 ó mi ez a szavanna itt megint
 ó szögletzászlón lifegő rongyok
 ó öltözés kukoricásban novemberi dérben
 ó plédekbe bugyolált cserék a kispadon
 ó kivetközni átöltözni zuhanyozni miért
 ó mindenütt a szájából lógó kapák
 ónos eső latyak sár szavanna meccs és mocsok

nélkülöző

Az apukám a hangom nélkül,
 anyu az ölelésem nélkül,
 a tele játékdobozom
 a kíváncsiságom nélkül,
 a levesem a kanál nélkül,
 a hörcsögöm simogatás
 nélkül nem boldog...
 nélkülem a szobám is
 sokkal szomorúbb lenne.

nézőpont

A növésben az a legjobb,
 hogy mindent kicsit
 másképp látok
 napról napra.
 Apu nem viccelt: tényleg
 van egy bekarcolt szív
 a komódom tetején.

madárlomb

A lomb körül, a lomb körül
 madárdal van, a lomb örül.

A föld alul, az ég felül,
 madárláb alá ág kerül.

Figyeled őt, lát tégedet,
 átadja most a lényegét:
 az éneket, az éneket,
 viszi a törzs, a vérerek.

hegybeszéd

Azt hitted, hogy csendben marad
majd nádtetőd, pincefalad,

a szőlősorban fújó szél?
Esélyed sincs. A hegy beszél.

Megérted majd, hogy milyen jó
a rajtad hagyott madárszó.

Az ajtóra vasalt pántok
mit mondanak, nem is átok.

Sűrű a lég, szó szót követ,
suttognak benn a borkövek.

Buborékkal telt mondatok
között csacsognak kénlapok.

S ha madár, kő, nád, szél elül,
benned is minden csendesül.

Erdei számoló

Számolj el tízig,
nézd, a hold hízik.

Húsz legyen most a cél,
becéz a szembeszél.

Ugye harmincig is megy?
Mégbámul egy vörösbegy.

Negyven lesz a következő,
puha, zöld paplan a mező.

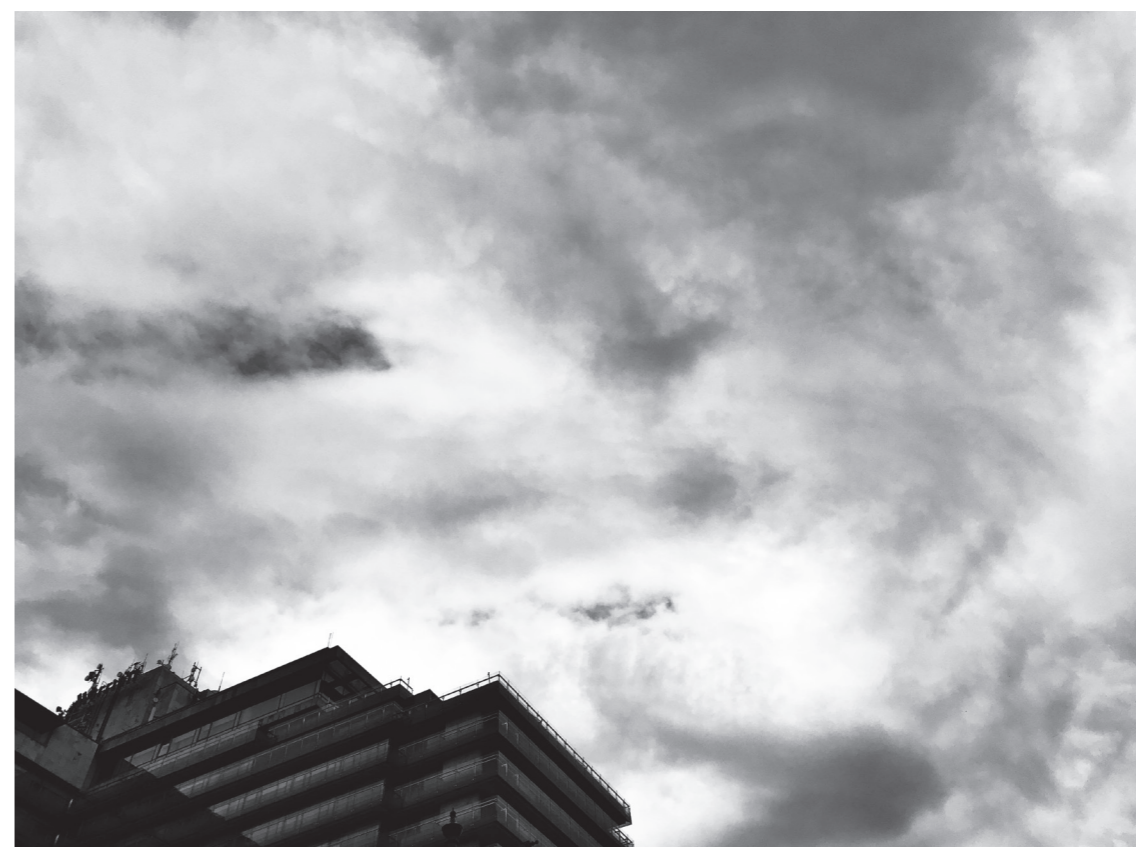
Száznak a fele épp ötven,
szarvasagancs áll a ködben.

Látom, már elérsz hatvanig!
Nyúlfülek ott! Látni alig.

Közeledik már a hetven,
élet-illat a berekben.

Nyolcvanig eljutsz bármikor,
csend-pincében alszik a bor.

Ha a kilencven is megvan,
örülhetsz lassan magadban.

Annabé

Mesés történetek egy óvodás kislány életéből

A piros póni és az ötödik születésnap

Mindenkinek van születésnapja. Az a nap, amikor erre a világra jövünk. Amikor a szeretteink végre a magasba emelhetnek és először ölelhetnek át minket. Azután évente, amikor ehhez a naphoz érünk a naptárban, mindig megünnepeljük tortával, és gyakran persze még ajándékokat is kapunk hozzá.

De ajándékokat más ünnepekkor is kap az ember. Például névnapkor vagy Mikulás-napkor. Annabé minden Mikulás-nap előtti estén gondosan megtisztítja a csizmáját vagy egyik pár cipőjét apával, aztán kiviszi az erkély előtti ablakpárkányra, hogy ha jön a Mikulás, legyen hová tennie az ajándékot. Vacsora után bemennek a gyerekszobába mikulásos dalokat énekelni. Apa gitározik, anya triangulumon játszik, Annabé csörgözik, sípol és dobol. Minden évben így várják a Mikulást.

Van, amikor még aznap este megérkezik, van, amikor csak másnap reggelre.

Akkor kibontják az ajándékokat, és együtt játszanak.

A karácsonyt megelőző szenteste is hasonlóan telik, csak olyankor sokkal szebben felöltöznek, és persze karácsonyi dalokat énekelnek. Még vacsora előtt elmennek a templomba, hogy meghallgassák az ünnepi gyermekműsort. Azután besétálnak a városközpontba, és megnézik a jászolt a báránnyal, a Kisjézussal, Máriával és a három napkeleti bölcselel. Mire hazaérnek, a kivilágított fenyőfa alatt ott vannak az ajándékok, innen tudják, hogy náluk már járt a Jézuska és az angyalok.

Húsvétkor tojást festenek anyával és nagymamával. Süteményeket készítenek, sonkát meg főtt tojást, és olyankor otthon is, a nagyszülőknél is csokitojásokat lehet találni az erkélyen, a szobákban és a kertekben. Annabé fonott kosárba gyűjti őket, és amikor valaki meglocsolja öt kölnivel, ad belőlük egyet-egyet a festett tojások mellé. Apa minden évben kap, keresztapa vagy nagypapa csak akkor, ha ott vannak és locsolkodnak. De például Gábor és az apukája minden húsvétkor el szokott jönni Annabét meglocsolni.

A névnap teljesen más. Annabé persze olyankor is kap ajándékot, ám akkor vonatos kirándulásra is megy anyával és apával. A piros kisvonat legjobban egy játékvonatra hasonlít, gumikereke és műanyag kéménye van, nem síneken halad, és nincsenek zárt ablakai se, mint az igazinak, de a kislány éppen ezért szereti annyira. Amikor utaznak rajta Szanazugba, a városon kívüli szabad strandra, fújja a hajukat a szél. Szerencsére Annabének éppen a nyár közepén van a névnapja, és ilyenkor a legjobb vonatozni meg hajózni. Mert Szanazugban hajózni is lehet. Legelőször még kiscsoportos kora előtt

mentek ki hármában, aztán a következő évben is, és az azt követően is, míg végül hagyománnyá vált.

De a születésnap még talán ennél is érdekesebb. Olyankor az ajándékok mellé tortát is kap az ember.

Annabé egy november végi napon jött a világra, így amikor közeledik a születésnapja, előre sosem lehet tudni, hogy éppen milyen idő lesz. Néha meleg van, néha hideg, de volt már olyan is, hogy aznap sűrű pelyhekben hullott a hó. Abban az évben hógolyóztak, szánkóztak és hóembert építettek a tömbház mögötti mogyorófa mellé, mert Annabé ablakából éppen odalátni. A következő évben meleg volt, de két évvel később megint hó, igaz, kevesebb. Akkor a játszótéren építettek egy kisebb hóembert, azután feltették apával a szánkóra, és elhúzták egészen a mogyorófaig.

Annabé születésnapjára mindig anya készíti a tortát. Legelőször egy fehér pöttyös, rózsaszín marcipángomba volt a közepén. Ez az év különösen emlékezetes, mert a kislány éppen az előző nap reggelén mondta ki élete első szavait. A második születésnapján a tortán marcipánsüni volt, a harmadikon kis vakond, de ekkor már nemcsak otthon, hanem az óvodában is ünnepelte a születésnapját. A negyediken az otthoni tortán csupán négy szál gyertya égett, két sárga és két rózsaszín, mert az ovis tortára harminchat kicsi marcipánvirág került, hogy ne csak a gyerekeknek, de még az óvó néniknek és a dajka néniknek is marcipános tortaszelet jusson, csakúgy, mint Annabé következő születésnapján, az ötödiken.

Ekkor, az ötödik születésnapon, Annabé életében először hatalmas bulit csaptak otthon!

Ez viszont gondos előkészítést igényelt.

Először is megbeszélték, hogy kiket hívjanak meg. Annabé összeszámolta a barátait, és kiderült, hogy vele együtt éppen tízen vannak. Ez pont jónak tűnt. Nem azért, mert Annabé csak tízig tudott volna elszámolni, hisz az ötödik születésnapja előtt már húszig is elszámolt bármikor hibátlanul, hanem mert tíznél többen nem fértek volna el a lakásban.

Ezután elmentek a papírboltba, hogy kiválasszák a meghívókat. A lapokra otthon anya felírt egy-egy nevet, a buli helyszínét és az időpontot. Annabé matricákat ragasztott rájuk, és szép borítékokba tették őket, a következő óvodai nap reggelén pedig mindegyiket szétosztották. Úgy tervezték, hogy tízen lesznek majd, de sajnos Gábor azokban a napokban éppen beteg volt, ám a többiek mind visszajelezték, hogy eljönnek.

Mivel Gábor lett volna közöttük az egyetlen fiú, úgy döntöttek, ha már így alakult, igazi lányos bulit rendeznek. A következő napon üzentek a résztvevőknek, hogy hercegnős vagy királylányos ruhában jöjjenek, fejdísszel, hajpánttal vagy koronával a fejükön. Aki-nek véletlenül nincs, az a helyszínen kap majd, hisz Annabének két papírkoronája és egy tiarája is volt otthon.

A buli kezdete előtt néhány órával anya szendvicseket készített. Apa és Annabé felfújta a színes lufikat és feldíszítette a szobát, aztán bevitték az asztalra a tányérokat, poharakat, szalvétákat, üdítőket. Míg apa születésnapos gyerekdalokat keresett és elindította a zenét, anya segítette a kislánynak felvenni a rózsaszín tüllruháját. Azután megfésülték a haját, végül rózsaszín papírkoronát tettek a fejére. Annabé a tükörbe nézett, és elmosolyodott. Nagyon elégedett volt az ünnepi öltözettel.

Mire mindennel elkészültek, megérkeztek az első vendégek. Annabé a bejárati ajtónál fogadta őket, és miután felköszöntötték és átadták neki az ajándékokat, megmutatta, hová tegyék a kabátokat, cipőket, sálakat, sapkákat. Mindannyian az anyukájukkal vagy az apukájukkal jöttek, de a szülők csak rövid időre ültek le, míg megittak egy kávé vagy üdítőt,

aztán el is búcsúztak. Először a cserfes Alina érkezett, azután a szelíd Hédike, majd a csendes Eszterke az anyukájával. Annabé Luca kiscsoportos testvérét, Fannikát is meghívta, aki nemrég lett a barátnője, mert ő is ugyanolyan kedves volt, mint a nővére. Ők szinte egyszerre jöttek a másik három új barátnővel: Bernikével, Liával és Fridával.

Annabével együtt kilencen voltak, mindenki gyönyörű ruhában, fejdíszsel, hajpánttal vagy koronával a fején. Már az első félórán igazi bulit csaptak, táncoltak és énekeltek a nagyszoba közepén. Rövid időre még anya is beállt közéjük, olyan jó volt a hangulat.

Amikor kikapcsolták a zenét, anya hercegnős kifestő lapokat osztott szét, hogy pihentetesként színezzenek. Miután elkészültek, mindenkinek a mellé ült rajzát kellett értékelnie, jutalomként pedig választhattak egyet a hercegnős matricákkal teli kosárból. Azután zenés ügyességi játékok következtek. A székfoglalósnál anya kezelte a hangerő-szabályozót, a táncos seprűnél mindig az, akinél a seprű volt, amikor leállt a zene.

Ezután a szellemi vetélkedő jött. Anya és apa felváltva mondtak találós kérdéseket, és aki azonnal kitalálta, vehetett egyet a hercegnős matricákból. Amikor nem tudta senki, anya vagy apa elárulta a megoldást, azután újrakezdtek a kört ugyanazokkal a találós kérdésekkel, és aki meg tudta jegyezni az előző kör valamelyik helyes válaszát, az vehetett egy matricát.

A legnagyobb sikert a pattogatottkukorica-evés aratta. Mindenki csak hátratett kézzel ehette meg a tányérjába tett tíz-tíz szemet. Ezen olyan sokat nevettek, hogy megismételték almával is. Anya az asztal közepére helyezett egy vízzel teli tálal, abba tette az alma-szeletet. Tényleg nem volt könnyű szájjal kivenni, de addig-addig próbálták, míg végül mindenkinek sikerült.

Mire a lányok kinevetgéltek magukat, apa előkészült a diavetítéshez. Annabé lekapcsolta a villanyokat, összebújtak a nagyágyon, és elkezdődött a film.

Közben anya a konyhában meggyújtotta az öt szál gyertyát a tortán, és abban a pillanatban, amikor az utolsó filmkocka is véget ért, belépett vele a szobába.

A lányok nagy üdvörléssel és sikoltozással fogadták. Aztán anya és apa segítségével elénekelték a születésnapi köszöntődalt Annabének, majd anya felvágta a tortát, amelynek hatalmas, rózsaszín ruhába öltözött marcipánhercegnő volt a közepén, apa pedig felbontotta és poharakba töltötte a gyerekepezszt.

Miután befejezték az evést és az ivást, az ajándékbontás következett.

Annabé a szoba közepére tette a csomagokat, és sorban kibontotta mindegyiket.

Volt bennük társasjáték, hajgumikészlet, hercegnős pohár, gyöngyfűző, babák és három plüssmajom is. Amikor Annabé óvodába ment, éppen tíz plüssmajma volt. Azóta már kettőt is kapott keresztapáétól, egyet nagymamától, egyet pedig a szüleitől, így ezzel a hárommal együtt most már tizenhét plüssmajma lett.

De aminek a legjobban örült, az egy rózsaszín sörényű, piros, műanyag póni volt, nagy, kék szemmel, fekete szembogárral és fekete szempillával.

Amikor kiemelte az átlátszó dobozból, nevetve a magasba tartotta, hogy mindenki jól láthassa. Csak akkor vette észre, hogy a póni fejét el lehet forgatni és hogy az oldalán, a kék és sárga madarakat ábrázoló rajzok mellett kicsi, lila végű szárnyak is vannak!

Éppen csak megszületett, de máris majdnem egy igazi pegazus póni!

Annabé nagyon örült neki. Újra a magasba emelte, aztán szorosán magához ölelte.

Az ajándékbontás vége felé megérkeztek a gyerekekért a szülők. Annabé kínálgatta őket pezsgővel, szendviccsel és üdítővel, anya pedig vágott nekik egy-egy tortaszeletet. Míg a lányok felvették a cipőket, kabátokat, sálakat, sapkákat, a szülők beszélgettek anyá-

val és apával, aztán mindenki mindenkitől elbúcsúzott. Amikor az utolsó barátnő is elment, Annabé megállt a szoba közepén, és azt mondta:

– Nagyon szép születésnapom volt!

Aznap a piros pónit és mindhárom új plüssmajmát maga mellé tette az ágyba. Apa olvasta neki a mesét, és amikor véget ért, Annabé hatalmasat ásított, majd ráhajította a fejét a majmos kispárnájára.

– Apa, a hatodik születésnapomon is tartunk bulit? – kérdezte.

– Persze – felelte apa.

– Megígéred? – nézett rá Annabé.

– Megígérem – mondta apa. – És reméljük, hogy akkor már Gábor is itt lesz.

– Reméljük – felelte Annabé.

És úgy is történt. A következő születésnapi bulin, amikor a piros póni egyéves lett, már Gábor is ott volt.

Huszonnégy katica és más élőlények

Annabé nem bántja az élőlényeket. Na jó, néha letép egy-egy sárga pitypangot az óvodaudvaron, hogy a hajába tűzze, és az is előfordul, hogy kis csokrot köt vadvirágokból, de az állatokat sosem bántja, még a kicsiket sem. Ha csigát talál a járdán, a fűre viszi, nehogy valaki rálépjen, a hangyákat, bodobácsokat, szarvasbogarakat csak megfigyeli, legfeljebb eléjük tesz egy ágat vagy levelet, hogy felmásszanak rá.

De otthon is ugyanez a helyzet. Segít ültetni és öntözni a virágokat az erkélyen, és ha elszáradt leveleket talál alattuk, összeszedi őket. Amikor légy kerül a szobájába, nagyot kiált anyának és apának, hogy jöjjenek gyorsan, mert meg kell menteni. Ilyenkor kinyitják az ablakot és együtt terelik ki a szabadba a legyet. Ha lepke vagy katica repül be, apa hoz egy üvegpoharat, és a kezébe vesz egy rajzlapot. Megvárja, míg az apró állat leszáll a falra vagy az ablakra, akkor ráteszi az üvegpoharat, és a rajzlapot úgy csúsztatja alá, hogy a lepke vagy a katica ne tudjon kijönni. Aztán az egészet megemeli, Annabével együtt kiviszi az erkélyre, és ott a kislány leveszi a rajzlapot a pohár szájáról, hogy a kis szárnyas elrepülhesen a szabadba.

A pókokkal más a helyzet. Őket seprűvel kell kiszedni a sarokból, de óvatosan, hogy meg ne sérüljenek. Aztán a seprűt ki kell vinni az erkélyre, vagy a végét kidugni a nyitott ablakon, és addig rázni, míg a pók le nem esik róla, vagy le nem ereszkedik egy pókfonálon.

Persze Annabé szobájában csak ritkán tévednek be állatok, többnyire a lakáson kívül lehet őket látni. A tömbházuk mögötti füves területen mogyorófa áll, a garázsor előtt pedig két diófa, egy kicsi és egy nagy. Azok alatt mindig sok a varjú. De az erkélyről, ahol a diót és a mogyorót szokták megtörni apával, más madarakat is meg tud figyelni. Verebket, házi- és vadgalambokat, rigókat, seregélyeket. Rádásul sokszor egészen közélről látja őket, mert a fák lombkoronái épp az erkélyig érnek. Ha szél van, egy-egy ág annyira behajol hozzájuk, hogy meg lehet fogni.

De Annabé nemcsak az óvodaudvaron vagy az erkélyen tudja megfigyelni az élőlényeket. Nyáron, amikor nincs ovi, szinte mindennap elmennek sétálni a városba anyával és

apával hármásban, és gyakran viszik a műanyag kismotort is, amit a kislány annyira szeret. Menet közben meg-megállnak, gesztenyét, makkot és tobozt gyűjtenek, vagy szétfűjják a levegőben a pitypang ejtóernyős magvait, és a juharfa termését a magasba dobálják, hogy lefelé hullva pörögjön, mint a helikopter rotorlapátja. Ha érik a termés, gyümölcsöket kóstolgatnak a környező utcák házai előtti fákról: epret, szilvát, meggyet, vadalmát, és persze nemcsak ott, hisz nagymama kertjében is vannak gyümölcsök: elől szőlőlugas, hátul őszibarackfa, és azok körül mindig sok a repkedő méh, darázs, színes lepke.

Gyakran elmennek a várost átszelő kis folyó partjára is kacsákat, halakat, békákat, teknősöket nézni. Amikor sokáig nincs eső, és alacsony a vízszint, rengeteg káposztalepkét, vízipókot, szitakötőt látni, a parti iszapba tapadva pedig folyami kagylókat. Eső előtt nagyon sok hangya jön elő a járdák repedéseiből, eső után inkább a gilisztákat és a csigákat keresik a házfalak tövében, a fűben és a bokrok alján.

Persze nyáron nemcsak sétálni szoktak, hanem utazni is. Amikor az állatkertbe, a Balatonra vagy a másik nagymamához mennek, a vonatablaktól lovakat, kecskéket, teheneket lehet nézni, és ha kis szerencsájuk van, akkor őzeket és nyulakat is.

A másik nagymama faluban lakik, ott még az utcán is vannak kacsák és libák. Bent, a hátsó udvarban pedig egy kakast és vagy tíz tyúkokat tart.

A balatoni szálloda kertjében aranyhalak úszkáltak egy tóban, a Balaton vizén hattyúk. Ők nagyon hasonlítanak a libákhoz, csak sokkal nagyobbak és kecsesebbek. A parton és a víz felett sirályokat és néha dolmányos varjakat is látni. A dolmányos varjú dolmánya szürke, az otthoni vetési varjak viszont tiszta feketék.

Az állatkertben meg annyiféle élőlény van, hogy fel se lehet őket sorolni. A legérdekesebb a medve, az oroszlan és a zsiráf. Még a kis zsiráf is sokkal magasabb az embernél, nagyon felfelé kellett nézniük, hogy lássák a fejét. Majomból pedig majdnem annyiféle van ott, mint Annabé plüssgyűjteményében. De a legviccesebb a kisállat-simogató. A kiskecskéket kivették anya kezéből a zsepit, megrágták apa bőrkabátját, és még Annabé farmerdzsekijét is megkóstolták. A legemlékezetesebb mégis az elefánt volt, mert amikor nála jártak, éppen dinnyét evett. Nyáron, amikor ők is dinnyét esznek, mindig eszükbe jut az a jelenet.

– Mit csinált a dinnyével az elefánt? – kérdezi ilyenkor anya vagy apa.

– Felemelte az ormányával, és hamm, bekapta egyszerre az egészet! – nevet Annabé, és ő is bekap egy nagy dinnyefalatot.

Ám a legeslegérdekesebb dolog mégsem valamelyik nyári utazáson, hanem egy szép őszi napon történt. Ráadásul nem kellett elmenni hozzá se a Balatonra, se az állatkertbe, de még a másik nagymamához sem, sőt, az utcára sem kellett lemenni.

Azon a napfényes októberi délutánon apa jött Annabéért az oviba. A kislány hazafelé a gesztenyefasor alatti hatalmas, rozsdavörös levélkupacokon ugrált, és volt, amelyikbe bele is hempergőzött, így aztán, amikor hazaértek, ruhát kellett cserélnie.

Anya még nem volt otthon, ezért egyedül ment a szobájába, hogy tiszta pólót és nadrágot keressen, de amint belépett, felkiáltott:

– Gyere gyorsan, apa!

– Mi történt? – lépett be apa a szobába, ám Annabének nem kellett válaszolnia, apa is azonnal látta, mi történt.

Az ablaküvegen, kívül és belül is, katicák járkáltak. Nagyon sok és nagyon sokféle katica. Mindketten közelebb mentek, hogy jobban is megnézzék őket.

Volt közöttük mindenféle. Kicsi, nagy, piros, sárga, narancssárga, kétpöttyös és hétpöttyös.
– Ez éppen olyan, mint egy mesében – mondta Annabé, aztán hozzátette, hogy gyorsan meg kell őket menteni, és már hozta is a poharat meg a rajzlapot.

De most nem azokkal kezdték a megmentést. Először is szélesre tárták az ablakszárnyakat, hogy amelyik katica szeretne, az elrepülhessen a tömbház mögötti mogorófa felé. Vártak egy ideig, ám hiába, mert egyikük sem szállt fel, így aztán becsukták az ablakot, és végre elkezdték a megmentést.

Amikor még sokan voltak, hármat-négyet is sikerült egyszerre a pohárba tenniük és kivinniük az erkélyre. De ahogy fogytak, inkább már csak egyet vagy kettőt tudtak egyszerre vinni. Az erkélyen aztán levették a pohár szájáról a rajzlapot, a katicák pedig kimásztak, és jó esetben azonnal elrepültek. Amelyik hosszú ideig nem akart felszállni a pohár szájáról, azt a tenyerükbe vették, közel hajoltak hozzá, csücsörítettek, és teli tüdőből addig fújták levegővel, míg fel nem szállt, míg el nem indult az erkély előtt álló fák lombkoronája felé.

Nagyon sokszor fordultak. Kezdetben Annabé számolta a megmentett katicákat, de miután eljutottak a húszig, apa besegített a számolásba.

Amikor az utolsó katicát is kivitték, a huszonnegyediket, egy egészen kicsi pirosat, Annabé azt mondta:

– Apa! Ezt ird fel egy papírra, nehogy elfelejtsük, mert lehet, hogy soha többé nem lesz ilyen!

– Jó, felírom – mosolygott apa, aztán keresett egy ceruzát Annabé kisasztalán, és ráírta a rajzlapra:

„Ma huszonnégy katicát fogtunk Annabével a szobája ablaküvegén, és mind a huszonnégyet kivittük az erkélyre, hogy elengedjük. Tizenegy a pohárról vagy apa kezéről, tizenhárom pedig Annabé tenyeréről szállt el.”

Annabé névnapja

Amikor apa egy nyári napon hazaért a munkából, és benyitott a szobába, azt látta, hogy Annabé hanyatt fekszik a nagyágyon, és csupasz lábát anya szájához emeli, aki mellette ült, és játszásból jól megharapdálta azt a csupasz lábat, mire a kislány nevetésben tört ki.

– Gyere, apa, játsszál te is! – kiáltotta Annabé. – Megmutatom, hogy kell! – azzal megint anya arca elé emelte a lábát, és amikor anya beleharapott, Annabé újra felnevetett.

– Gyere, apa, most te! – biztatta a kislány, mire apa is odaült mellé, a másik oldalára, hogy Annabé most neki nyújtsa a lábát, és apa is jól meg tudja majd harapdálni.

– Nem így, nem így! – rikoltozta a kislány. – Feküdj le te is, és tedd anya szájába a lábad, mint én! – kiáltotta, mire apa és anya elnevette magát. Erre Annabé is újra nevetni kezdett, pedig most nem is harapdálták meg a lábát.

– Te nagyon huncut vagy! – mondta apa, és lebirkózta Annabét, aztán még meg is ölegette. – Tudod, hogy holnap lesz a névnapod? – kérdezte kicsivel később, amikor már mindketten megnyugodtak, és felültek az ágyon.

– Persze, hogy tudom! – kiáltotta Annabé, és teljes erejéből nekiveselkedett, hogy most ő birkózza le apát, aki persze nem hagyta magát, ám végül a kislánynak mégis sikerült

két vállra fektetnie. – Győztem, győztem! – kiáltozta boldogan, aztán gyorsan leugrott az ágyról, és nevetve beszaladt a szobájába, hogy apa nehogy visszabirkózza.

– Jössz velem nagymamához? – hallotta bentről. Kikukucsált hát az ajtón, hogy megállapítsa, apa tényleg menne-e nagymamához, vagy csak trükközik, hogy újra lebirkózhassa. Amikor látta, hogy apa már öltözködik, ő is előjött, és készülődni kezdett.

– Lehet, hogy nagymama már most felköszönt? – kérdezte a kislány, ahogy mentek lefelé a lépcsőn.

– Lehet – felelte apa mosolyogva.

– Holnap kisvonatozunk? – kérdezte reménykedve Annabé.

– Lehet – mosolygott megint apa. – Ha jó idő lesz, kisvonatozunk!

– Tényleg? – kiáltott fel Annabé, aztán kicsit elgondolkodott, és még hozzátette: – Ugye, apa, jó idő lesz?

– Remélem – felelte apa.

– Én is remélem – mondta Annabé, és mielőtt még beült volna a bicikli gyerekülésébe, megölelte Apa Mackót, azt a kék plüss, amit kiválasztott, hogy megmutassa nagymamának.

Pamacs, a máltai selyemkutya eléjük futott a rácsos vaskapuig, nagymama pedig öszszecsapta a tenyerét, amikor meglátta a kék plüssmackót. De amikor bementek a házba, mama a legkisebb jelét sem mutatta annak, hogy fel szeretné köszönteni őt, ezért a kislány úgy döntött, felhívja rá a figyelmét.

– Mama, te tudod, hogy milyen napom lesz holnap?

– Persze, hogy tudom – felelte mosolyogva nagymama. – Jó napod lesz.

– Neeem! – kiáltotta Annabé!

– Nem lesz jó napod? – nézett rá csodálkozást tettetve nagymama.

– Az igaz, hogy jó napom lesz, de vajon miért? – kérdezte Annabé megfontoltan, és amikor látta, hogy nagymama hirtelen nem tudja, mit feleljen, még hozzátette: – Gondolkozz, nagymama! Holnap kisvonatozunk apával. De vajon miért?

– Talán névnapod lesz? – kérdezte óvatosan nagymama.

– Igeeeen! Mindjárt jön a névnapom! – kiáltotta Annabé, mire Pamacs, aki eddig előttük ült, és fejét félrefordítva figyelte a beszélgetést, hirtelen felállt, átfutott az előszobán, aztán sűrű farkcsóváltások közepette ugatni kezdte a bejárati ajtót.

– Hát veled meg mi történt? – csodálkozott Annabé. Nagymama erre elnevette magát, és csitítani kezdte a kutyát. – Azért ugat, mert az előbb azt mondtad, hogy mindjárt jön a névnapod! – magyarázta. – Azt hiszi, hogy a névnapod bejön az ajtón.

Akkor már apa és Annabé is nevetett. A kislány felállt, odament a kutyához, és simogatva nyugtatgatta, hogy jól van, most nem kell ugatnod. Végül kiengedte a lugas alá, hogy Pamacs is meggyőződhesen róla, nem áll a bejárati ajtónál senki. Pamacs egy ideig kereste az idegent, fel-alá szaladgált a járdán, de mivel nem találta, megnyugodott, és lefeküdt a hűvösbe.

Amikor Annabé visszajött, nagymama elmesélte, hogy régebben, amikor tanítgatta a kutyát, hogy ugassa meg, ha valaki jön, mindig mondogatta is neki, hogy mindjárt jön a szomszéd, mindjárt jön a postás, mindjárt jön a gázleolvasó, mindjárt jön a villanyszerelő. A kutya figyelt, és egy idő után annyit megértett, hogy mindjárt jön valaki, de hogy ki, azt persze nem. Elég volt, ha meghallotta a mondat elejét, máris szaladt az ajtóhoz ugatni.

Aztán egy napfényes, tél végi napon nagymama kinézett az ablakon, és azt találta mondani, hogy látod, Pamacs, mindjárt jön a tavasz, mire a kutya az ajtóhoz rohant, és jól megugatta.

Annabének nagyon tetszett a történet. Annyira nevetgélt, hogy észre sem vette nagymamát, aki a szekrényből időközben elővette az ajándékcsomagot. A háta mögé rejtette, és csak azután szólt a kislánynak és apának, hogy jöjjenek ki a hátsó kertbe.

A terasz asztalát már korábban megterítette. A közepén Annabé kedvence, egy gyönyörű, fehér gyümölcstorta állt.

– Nagyon boldog névnapot! – mondta mosolyogva nagymama, és mielőtt az asztalhoz ültette volna őket, átadta a kislánynak az ajándékcsomagot.

Annabé arca felderült, ahogy kibontotta. Egy nagy tábla csokit és egy kis műanyag szárnyas unikornist talált benne, pont olyat, amilyenre vágyott!

– Köszönöm, nagymama! – kiáltotta.

Egy-egy hatalmas tortaszeletet ettek, aztán Annabé megkínálta Apa Mackót is egy szelettel, de a kék plüss nem volt éhes, így hát azt is neki kellett megennie.

– Kidurran a pocid! – mondta neki apa.

– Hadd durranjon! – felelte Annabé nevetve, mielőtt begyúrte volna a szájába az utolsó falatot is.

Hazafelé a kislánynak már újra a másnapi kirándulás járt a fejében.

– Holnap tényleg utazunk a kisvonattal? – kérdezte.

– Ha nem lesz eső, akkor biztosan – mosolygott apa.

Se éjszaka, se másnap reggel nem esett. Amikor felkeltek, hétágra sütött a nap, ezért a reggeli kakaózás után gyorsan fogat mostak, összecsomagoltak a táskáikba, és már indultak is a kisvonat megállójába jegyet venni.

Szanazugig félórás az út. Menet közben beszélgettek, a nyitott vagonokban fújta a hajukat a szél.

A vonatút árában benne van egy rövid sétahajózás is. A többi utassal együtt felszálltak hát ők is a hajóra, indulás után a korláthoz mentek, és nézték a vizet, a part menti fákat, a szitakötőket.

Visszafelé egy színes lepke is velük utazott. Először a mentőövre, aztán Annabé hajára szállt, onnan pedig apa kezére.

A homokos partot lágy hullámok mosták. Miután a hajó kikötött, apa felfújta a gumicsónakot, és mindhárman bementek a vízbe. Kellemesen meleg volt. Később homokvárat építettek, kagylókat gyűjtöttek, aztán vízibiciklit béreltek, és Annabé sokszor lecsúszott a műanyag csúszdáján a vízbe.

Ebédre sült kolbászt, palacsintát és jégkrémet ettek, aztán egy rövid időre átmentek a szemközti partra is a komppal.

A piros kisvonat délután jött értük, a jó dolgok azonban ezzel még nem értek véget. Amikor begördültek a városi végállomásra, alig néhány méterre onnan, egy füves téren kirakodóvásár láttak, a sátrak mögött pedig pónikat. Hárman voltak, körbe-körbejártak, hogy aki szeretne, felülhessen rájuk.

Annabé persze szeretett volna felülni. Letették hát a táskáikat, és apa a fehér póni nyergébe emelte a kislányt.

Annabé nagyon élvezte a lovaglást.

Hazafelé egy vendéglő teraszán megvacsoráztak, limonádét ittak, és végül desszertet is kértek. Aztán a város főterén megnézték a fekete bácsit, aki valójában egy fekete dresszbe öltözött, kifestett arcú ember volt, és egy állványra tett biciklit tekert. Persze nem mindig tekerte, csak akkor, ha a kalapjába, amely a lába előtte hevert, aprópénzt dobott valamelyik gyerek. Annabé összeszedte minden bátorságát, odament a kalaphoz, és beledobott egy kis pénzt. A fekete bácsi akkor előrehajolt, egy szem cukrot adott neki, aztán elkezdte tekerni a biciklit.

A jó dolgok azonban még ezzel sem értek véget. Annabét otthon is meglepetés várta. Amikor hazaértek, anyától és apától megkapta azt a rózsaszín plüss pónit, amire az unikornison kívül annyira vágyott. A plüss pónit azonnal betette az ágyába, hogy majd vele aludhasson.

Aznap este anya olvasta a mesét.
 – Milyen volt a névnapod? – kérdezte, amikor a mese véget ért.
 – Nagyon jó – mosolygott Annabé.
 Két-két puszit kapott anyától és apától is, mielőtt mindketten kimentek a szobájából. Szeretett volna elaludni, de hiába, mert sokáig csak forgolódott és ölelgette az új plüss póniját.

Apa a másik szobából hallotta, hogy a kislány motoszkál a sötétben, ezért benyitott hozzá.

Annabé akkor már az ágyon ült.
 – Te még nem alszol? – csodálkozott apa.
 A kislány elgondolkodott, majd azt felelte:
 – Apa, én úgy döntöttem, hogy most már nem gyűjtök majmokat.
 – Miért? – ült le mellé apa az ágyra.
 – Mert már kinőttem a majmos korszakomból – mondta Annabé határozottan. Aztán kis idő múlva hozzátette: – Csak még nem tudom, hogy mit gyűjtsék helyette. Pónikat, unikornisokat vagy műanyag teheneket.
 – Ezt neked kell eldöntened – felelte apa.
 – Tudom – mondta Annabé, és tovább gondolkodott.
 Az jutott eszébe, hogy nemsokára iskolás lesz. Már harmincig is el tud számolni hibátlanul, és a nevéből is le tud írni legalább két betűt. Aztán meg az, hogy szerencsére az Annabé nem sok betűből áll, ráadásul az A és a B éppen az ABC első két betűje. Az iskolában úgyis azt fogják majd először tanulni, gondolta.
 – Most már aludj – simított végig a kislány haján apa. – Jó éjszakát!
 Annabé visszafeküdt az ágyába.
 – Jó éjszakát, apa!

Köszönőviszonyban a mindenséggel

„Minden magányos farkas utolsó farkas.”
 Bánki Éva: Hajnal, fél három

„Bármit teszel a látható világban, kölcsönhatásba lépsz a láthatatlannal.”
 Kiss Judit Ágnes: Bűbájoskönyv

(1. Mágia, misztika, metafizika)

Vélelmezhető, hogy líratörténeti korszakváltások során nemcsak nyelvi-poétikai tényezők távolítanak el egy-egy életművet vagy stílusirányt a befogadói és alkotói közizléstől: szemléleti okai, világképi indítékai, eszméleti motívumai is lehetnek az oszcilláló idegenségérzetnek.

A metafizikus gondolati költészet (Babits), a népi mágia eredetvidéke (Nagy László), avagy a líranyelvi misztika (Pilinszky) a poszt-posztmodern „újkomolyság” közegében távolságával van jelen, másságuk azonosítja őket. Irodalmi korok letűnte gondolkodásformák újrendeződésével is együtt jár.

Acsai Roland
Északi szajkó
 versek gyerekeknek
 és gyerekekről

Kalota Művészeti Alapítvány, Budapest, 2020

(2. Isten kortársai)

A kortárs spiritualitás líranyelve mindazonáltal gazdag, sokszólamú beszédet intonál. Eleven eréllyel mutatja föl magát a katolicitás szellemi élményköre (Iancu Laura *újcsángó* imádságai, Lackfi János profán zsoltárköltészete, Sajgó Szabolcs lírai konfessziói stb.), a keresztény lelki műveltség más poétikai alakzatai (például Hegedűs Gyöngyiné, Visky Andrásnál), a zsidó hagyományszálak újraszövésének ambíciója (Balla Zsófia, Uri Asaf) s a felekezethez közvetlenül nem kötődő misztika vagy spiritualitás (Fodor Ákostól Szegedi-Szabó Béláig, Acsai Rolandtól Győrffy Ákosig).

(3. A leleményes látnok)

Acsai Roland költészetének több vonása – de együttállásuk különösen – megkülönböztető erényként nevesíthető. Ilyen jellegadó tulajdonságok a következők: természetmisztikai hangoltság; ökoérzékenység (emlékezetes ornitológiai betétekkel); keleti észjárás (tuszrajzos finomsággal); a populáris kultúra ihlető-támogató jelenléte; családi optika (kivált az apa-lánya viszony fölfestésében s a szerelmes anyagú szövegekben).

Az Acsai-versek beszélője *leleményes látnok*. Nem a jövődőt, hanem a *mostot* látja – analógiásan, sőt holisztikusan. A jelenségeket metaforásan olvassa egymásra, képi kreativitása jobbadán egyetlen érzékelési találat köré épít diszkrét verskompozíciót. Csak néhány példa a költő legutóbbi verseskötetéből (*Szellemkócsagok*, 2017):

„A kunhalmokról az Orionig látni. // A Lófej-köd éjszakánként lehajol / Az úrból, hogy innen legeljen” – veszi szó szerint a csillagászati elnevezést *A legelő* című vers mitizáló fantáziája. Néhány sor alatt jutunk el jegesmedve és bocs szívszorító horizontjától a Nagymedve és a Kismedve csillagkép távlatáig, tágasságáig (*Az éjszaka olajszennyeződése*). Ha a Föld címer a mindenség pajzsán, miért is ne lehetne egy kócsag „Tollforgó // A mindenség sisakján” (*Heraldika*)? A láthatatlan ősök látomása nem véletlenül lett a kötet címadó verse: „A lábuk nád, testük levegő, / És tolluk a szél” (*A szellemkócsagok*). A meggyűrűzött bolygó víziója egyszerre sci-fi és teológia: „Ha a Szaturnusz gyűrűjét / Közelebről megnéznénk, / Talán leolvashatnánk róla / Gazdája nevét, // Mint befogott kőszagalamb gyűrűjéről / A galambászt” (*Kőszagalamb*). (A tudományos fantasztikum övezetében alapít hazát egy ars poetica is: „A vers úrhajója egyedül menekül [...] A remény ütött-kopott locsolókanna / Egy magányos robot kezében” – „*Néma menekülés*.”) Nap, hold és csillagok létmódját értelmezi át – mítoszi eleganciával – a *Régi, megfakult érmék* invenciója: „Az ég rögeiből időnként / Régi, megfakult érmék / Fordulnak ki”. Gyermekversek lelkületét előlegezi a „*medveorr*” bájos félrehallása *A meteor* című versben; s állatok materián túli méltóságára derít fényt több egyéb szöveghely: „Mert legszebben / Az emlékekkel keresztezett / Kanári dalol” (*A kanári*); „A koponyája templomában / Lakó isten / Csavarhúzóval a kezében / Minden nap húzott egyet / Csavart szarván – // Egyre mélyebbre csavarozta / A létezésbe” (*A rackajuh*); „...egy mocsári teknőst emeltem ki a vízből – / Élő lantot, hínárhúrokkal. // Mintha Orpheusz / Teknősbékapáncélból faragott lantját / Próbáltam volna visszaemelni / Kölyök-Zeusként a helyére, / Ahonnan lezuhant: // A csillagképek közé” (*A mocsári teknős*). S elszakadhatnak-e „az összetartozás szálai”, ha „úgy kötnek / Össze veled, ahogy az esőcseppek // Sűrű öltései az eget a földdel” (*Szerelmes vers*)?

A főnti jellemzők a költő első gyerekverskötetét is átjárják, megnevesítik. S mint Acsai egyéb munkáiban: itt is a bizalmas derű s a bizakodó szeretet az értelmes lét szervezőelve.

(4. Lebeg egy levél)

A gyermek- és ifjúsági irodalmi érdeklődés nem friss hóbert Acsai Roland művészetében: tekintélyes műfordítói korpusza mellett saját meséket, sőt operameséket is találunk, s több epikus vagy drámai műve hozza játékba a fantasy és az anime műfaji kódjait.

Az *Északi szajkó* versvilága (s ebben Buzási Viktória káprázatosan érzékeny borítóképe is hangulatot alapozóan méltó társ) elmélyült, egységes anyagot bocsát elénk. A fülszöveg Zsófi- és Johanna-ciklust nevesít, az apaságélményt emeli ki, s távoli tájakon kalandozást

ígér – olyan témákra is utalva, mint a kistestvér születése, a külföldre költözés, a válás és az elszakadás. Pontos információkkal szolgál ez a paratextus, mégsem mond – mert nem mondhat – semmit a versek valódi természetéről: költői, irodalmi erejükéről-gyöngédségükről.

A köznapi élethelyzetek a versek látószögében *beavatás* alkalmait nyújtják: nemcsak a kislányok kerülnek mind közelebbi ismeretségbe állattal, növényvel, kozmosszal, de a szülők szülői tudását is elmélyíti mindahány találkozás a gyermeki létezzékeléssel. Egymást neveli ember és kő, fény és sötét, szülő és gyermek.

A nézőpont- és beszédhelyzet-módosulások (többször az apa, de néhol a gyermek beszél verset az olvasó hasába) az érzelmi regisztereket is kedvezően változtatossá teszik. A komoly, a szentimentális és a humoros-ironikus végpontok közt képződik meg a kötet öt nagyobb egysége.

Az elefánt a világgal ismerkedő emberlány mindennapjaiba enged bepillantunk; oly módon, hogy a realitást *megalapozó* mesei tudatba magunk is könnyűszerrel visszahelyezkedhessünk. Az ilyen lélek a tényekre még mint csodákra tekint: „Hajszáritónk mágikus / Erővel rendelkezik” (*A hajszáritó*); „...párásítót kapcsolok, / És a szoba esőerdővé változott” (*A jaguárkölyök*); „Félúton közöttük / Lebeg egy levél / A tavon, hol / Bölcsességük összeér” (*Zsófi és a teknősbéka*); „Most már tudjuk azt is, hogy / A pocsolya vize / Mitől olyan fekete: // Mert a rigók a tollukat / Áztatják bele!” (*A fekete rigók és a pocsolya*).

A második ciklus (*A lapp gyerek Pesten*) egy lapp (számi) gyerek szavaiból-csöndjeiből olvassa ki a földrajzi zónák s kultúrkörök közti idegenség tapasztalatát – és a bizonyoságot, hogy minden idegenséget felülírhat a megértés misztériuma. („– Talán te én vagyok! / De ezt döntsék el a nagyok!” – *Zsófi beszélgetése a számi gyerekekkel*.)

Fjordok, hegyek, bálnák északi ontológiájához, a tisztaság Európán túlra mutató mítoszaihoz invitál közelebb a harmadik verssorozat (*A bálnafigyelő*). („Egy nagy templom ez a völgy is, / Eső hull át égi palán, / Sziklák falán, erdők falán / Van egy kulcslyuk talán, talán. // Azon által leskelődik, / Ki a hegy-völgyeket őrzi” – *A régi fatemplomnál*.)

A *Testvér* ciklus darabjai családi versek s Johanna-hommage-ok. Emlékezetes olvasói tapasztalat szembesülni például azzal, hogy az emberség pátosza miképp fordul át intim tanításba: „Én, az X-generációhoz tartozó / nomád, arra tanítalak, / hogyan kell lapos kavicsal kacsázni. / Hogyan lebegjen a kő a víz felett, / mint Isten lelke a teremtés előtt. / Hogyan ugráljon a víztükrön / anélkül, hogy betörné” (*Z-generáció*). Szép gesztus a Petőfi-kultusz ars poetica érvényű újraírása is – mely a „nála volt fegyvere, a vers” sovánny tézisének helyezi diadalmas fénytörésbe: „»Nem csoda, hogy meghalt«, / mondta erre az egyik barátom, / és én erre azt feleltem: / »Nem csoda, hogy örökké él«” (1848). Jellegzetes Acsai-megoldás a növényi létmódba szakrális szimbolikát vetíteni: „Az út mellett mindennapi / szentségimádás: / a napraforgók egy növényként / fordulnak az égen lógó ostya felé” (*Az autóban*). Ugyanitt olvasható a könyv egyik legszebb s legmaradóbb verse, a császármetszés aktusát transzcendens eseménynek látó *Víz és vér*: „A számban édes lett a sós is, / és mindenről tudtam, mit jelent. / Az a heg azóta látszódik, / néha megérintem: »ugye, szent?«” (Az öt hónapos Johanna első könnycseppjeinek is keresztényi trópusall állít emléket a megilletődöttség, a szomszédos költeményben: „...mindössze két kis átlátzó / üveggyöngy gurult ki belőlük, // de olyan váratlanul, / mintha könnyezni / kezdett volna // egy Mária-szobor” – *Két üveggyöngy*. A „kék szemek apró tavai” metaforája és az üveggyöngymotívum a Mária-szobros hasonlattal komplex költői képrendszert alkot, ami ugyancsak igen jellemző Acsai lírájára.) Érdemes idézni végül a ciklus főhősét, Johannát bemutató sorokat – minthogy e szellemtani személyleírás alkalmasint általában is illik e

költészet szereplőire s beszélőire: „Köszönőviszonyban van a / gesztenyével, és az éggel, / amivel mi régen voltunk, / vagy sosem: a mindenséggel” (*Köszönőviszony*).

Az utolsó szövegsor (*A hihető hihetetlen*) hősei-megszólítottjai: Zsófi (Sophie) és Amszterdam. A szülők elváltak, a kislány *eggyé hasadt*: „Elengedtem, szálljon! / Bármilyen messze vagyunk egymástól, / mindig egyszerre lépünk. / Ó a láb, és én vagyok a lábnyom” (*Első lányom születésnapjára*); „Két szívem van, / Az egyik apáéknál, / A másik anyáéknál” (*Két karácsony*). Kozmikus rendekbe vetett bizalomra van szükség, hogy apa és kötet zárszava ez lehessen: „... és mégis minden rendben. / Hihető. Hihetetlen” (*A hihető hihetetlen*).

Megindítóan bensőséges tónus suttogja végig a kötet lapjait, a féltés és büszkeség iker-csillagai óvják a szöveg univerzum lényeit. Ne mondókákra számítson az olvasó – inkább a „svéd gyerekversek” paradigmájával érintkező bölcs és érzelmes szólamrendre.

Versék gyerekeknek és gyerekekről – szól az alcím. Nem csak nekik, nem csak róluk – tethetjük hozzá. Hiszen, mint minden érvényes gyermekirodalmi alkotás, az *Északi szajkó* is végső soron a lélekhez szól. Annak pedig nincsen kora.

(5. Ínségből a világosságba)

„Ínségben vagyok. Várakozom. De már nem vagyok hajlandó befogadni mást, csak a legmagasabbat” – írja Hamvas Béla. „A legmagasabb rendű információ a vezetett állapotban megjelenő világosság. [...] A megérzés csatorna a Mezőhöz” – mondja Sárvári György.

Mit fűzhetnénk mindehhez?

A gyerekeknek is jogos jussuk a legmagasabb. Az *Északi szajkó* – talán mert nemcsak a tudáshoz, de az esendőséghez is mersze van – elsőrangú csatornának és világosságnak kínálkozik, számukra is.

FARKAS WELLMANN ÉVA ◀

Egyértelműen és végérvényesen a költészet

Beszélgetés Vári Fábián Lászlóval

Legújabb könyv-hír felöled egy ötven évet felölelő, gyűjteményes verskötet, a Koponyámban gyertya, melyet Jánosi Zoltán monografikus igényű, értő elemzése zár. A kiadó ajánlásában az szerepel, hogy „kiválogatott száz verse lírájának kristályszerű összegzéseként vall a történelemtől, a nemzetéről, önmagáról” – hogyan állt össze ez a válogatás, mennyire tükrözi a saját szemléletet, mi volt, amit sajnáltál, hogy kimaradt a kötetből a keretek meghatározottsága miatt?

Az utóbbi két-három évben barátaim közül többen is jelezték, hogy szívesen látnák már összegyűjtött verseim kötetét. Mivel magam tudom leginkább, mivel rendelkezem, becslésem szerint ez sem tenne ki többet kétszáz versnél, s az olvasó talán el is mosolyodna egy ilyen karcsú kis öszszes láttán. Egy átgondolt válogatásnak viszont jóval több értelmét láttam, így a múlt év őszén hozzákezdtem az összeállításához. Magam korlátoztam a fél évszázad anyagát száz versre, mert ennyiből már kikerekedhet az én kis világom, amelyben akár az olvasó is otthonra lelhet. Száz vers még nem okozhat csömört, hogy az olvasó zsiabongó aggyal kényszerüljön szabadulni tőle. Csak azokat a verseket vettem fel a kötetbe, amelyek megítélésem szerint két, három, esetleg négy évtized múltán is megtartották viszonylagos értéküket. Már a válogatás közben élvezhettem Jánosi Zoltán

professzor baráti biztatását és szakmai tanácsait, aki egy alapos, költészetem rétegeit feltáró és értelmező utószót készített a kötethez. Az anyagot a könnyebb tájékozódás végett öt tematikai ciklusba rendeztem el. *A szellembeszéd* a gondolati versek ciklusa, az *Akit bölcsőbe szültek* a személyes sors és dráma tépelődéseit egyesíti, a *Friivol furulyán* a szerelem ígéit variálja, a *Sikoly és sóhaj*-ban a történelem által sokat rángatott szülőföldünk sorsa elevenedik fel, a *Palackba zárt üzenetben* pedig az egykor keresztény Európáért, az emberiségért, a bizonytalan jövőért aggódó versek sorakoznak. Ennek a ciklusnak lett záró, és egyben a kötet címadó verse a *Koponyámban gyertya*, hogy egy villanásra a hamleti kérdésre is koncentrálni tudjunk. Ami saját mustrámnak köszönhetően kimaradt, nem tagadom meg azokat sem, de különösebb sajnálat nélkül hagytam őket korábbi köteteim ülepítőjében. Talán elérkezik egyszer az ő idejük is.

Nyilván nem véletlen, hogy éppen száz vers került a válogatásba, így, a trianoni békediktátum centenáriumán. Milyen közérzettel ért az évforduló, és ha ma írsz, beszélsz nemzetéről, összetartozásról, szétszakítottságról, az milyen alaphangról szólal meg?

Valóban szebben hangzana, ha azt mondhatnám, hogy Trianon 100. évfordu-

Vári FABIÁN László

lója miatt döntöttem a száz vers mellett, de valójában ez meg sem fordult a fejemben, hiszen a válogatás idején még csak '19-et írtunk. Egyszerűen ennyit láttam jónak, elegendőnek. A felvetődött párhuzam tehát a merő véletlen műve, ám ennek ellenére teljesen indokolt és jogos. Talán éppen azért, mert Trianon harmadik nemzedékének a rossz szellem már a sejtjeibe fészkelte magát. Ha apáink életét még „csak” megkeserítette, a mienket már születésünktől uralja, táplálja, növeli közösségeinkben a kollektív depressziót. Apáinknak – ha rövidre sikeredett is – a visszacsatolásokkal mégiscsak volt egy valós haza-élménye, de nekünk ez sem adatott meg. A kettős állampolgárság ugyan gyógyír lehetne legtöbb bajunkra, ám az idegenek által bitorolt szülőföld tudata ezt a tiszta érzést is beszennyezi. Erről szól jórészt a költészetem. Magyarságomat minden – geopolitikai környezetemben és a világban tapasztalt – hátránya ellenére a legszebb csodaként élem meg, viszont

verseimben direkt és harsány módon soha nem hangoztatom. Pont elég utalni nagy veszteségeinkre, ahogyan Juhász Gyula is teszi a *Testamentomban*. „Feledni oly nehéz, hogy volt hazánk” – mondja bánattal telten, s amikor Lévát, Szigetet és Váradot emlegeti, szinte láthatóan vérzik a szíve. Hozzá hasonló az én hazafiságom. A külvilág felé nagyon szerény, de befelé annál mélyebb. Hogy gyakorta szenvedek miatta, hogy a lelkem örökös kínok célpontja, ezek tünetek, már csak az okozatok reakciói. Ezekről tudok beszélni, ám a kiváltó okok, mert annyira nyilvánvalóak, nem valók már versbe. Vannak éppen elegendő, akik száz éve harsogott szólammal züllesztik őket közhelyekké. Sokkal inkább nemzetünk és kultúránk nagyjainak szellemét megidézve, velük azonosulva, történelmi szituációkat teremtve gerjesztek verseimmel érzéseket, vonok párhuzamot a múlt s a jelen között, az ő nyelvükön mondok ki nemzettudatot építő gondolatokat, amelyeket igen sokan megértenek, és magukévá fogadnak.

Mit gondolsz, milyen esélyei vannak manapság a kisebbségi helyzetekbe szorult magyar irodalomnak arra, hogy teljes értékű részként tekintsen rá a kánon? Hogy látod, van különbség a befogadást illetően abban, hogy egy új mű a Helikonban, az Együttben vagy valamelyik magyarországi folyóirat hasábjain jelenik meg? Te hogyan választod meg a publikációs tereidet?

Az, hogy ma kisebbségi magyar irodalmakról kell beszélnünk, egyértelműen Trianon egyik halmazati büntetése. Ez a geopolitikai földrengés a társadalom és a gazdaság mellett a kultúrát is szétszabdalta. Ahány nemzetrészt, annyi kultúra, annyi önálló életre kényszerített irodalom. A két háború közötti csehszlovák korszak idején alkotó elődeink azonban (a beregszászi Tamás Mihály, az ungvári Rácz Pál, a munkácsi Sáfáry László) a szlovenszlovák magyar irodalmat gyarapították, munkás-

ságukra ma is a felvidéki magyar irodalom részeként tekintenek. A kárpátaljai magyar irodalom tehát a 2. világháborút követően, a Felvidékhez és Erdélyhez képest is jelentős időbeli hátránnyal kezd csak kibontakozni. Gyötrelmes indulás volt ez, hisz a magyar írásbeliség megtartásáért is meg kellett küzdeni. Épp elég szegénységi bizonyítvány, hogy a korabeli magyarországi kritika sokáig kétírók (Balla László és Kovács Vilmos) irodalomként emlegette a kárpátaljait. A fejlődés első ígérete a '60-as évek végéről, a '70-es évek elejéről való, de újabb és jelentősebb műveket is felmutató fejlődésről csak a '80-as évek végétől beszélhetünk. A magyarországi szakmai szervezetekkel való kapcsolatok az ezredforduló táján válnak rendszeressé, s ez a fordulat lassan meghozza az eredményeit. Mára öt József Attila-díj és számos más szakmai és állami elismerés jelzi a kárpátaljai magyar irodalom eredményeit, amelyek az egyik kánon szerint valóban méltóak a figyelemre, a másik azonban tudomást sem vesz róla.

Az egyértelmű, hogy egy határon túli alkotó számára a magyarországi szakmai folyóiratokban elhelyezett művek a korábbi évtizedekben nagyobb rangot jelentettek az otthoni publikációknál, ám a kolozsvári *Korunk* és a *Helikon*, a felvidéki *Irodalmi Szemle* már jó ideje felzárkóztak az anyaországi fórumok színvonalához, s talán jó úton halad efelé a kárpátaljai *Együtt* is. Ezt mi sem igazolja jobban, mint hogy anyaországi szerzők is szívesen és rendszeresen jelennek meg az imént emlegetett folyóiratokban. Én többnyire a *Kortárs*, a *Hitel*, a *Magyar Napló*, a *Bárka*, a *Korunk*, a *Helikon*, az *Irodalmi Szemle* és az *Együtt* folyóiratoknál helyezem el ritkán születő verseimet és egyéb munkáimat.

Elkötelezetten gyűjtöd a népköltészetet már régóta, és számos eleme a saját költészetedet, munkásságodat is gazdagítja. Egyértelműen nem szűk látókörűen vagy kirekesztően tekin-

tesz erre a hagyományra – a ruszin népbaladákat magyarra is fordítottad, elérhetővé tted a tágabb közönség részére. Mit adott számodra ez a folyamatos kutatómunka, és hogyan találják egyszer csak otthon magukat a balladai elemek egy-egy Vári FABIÁN-versben?

A népköltészet bizonyos műfajai (a népbalada, a mese, a monda, a hiedelmek) már ifjúkoromtól fogva érdekelték. Felnöve és tisztázva a hozzájuk való kötődésemet, rájöttem, hogy a középkortól alakuló, fokozatosan formálódó, kezdetben latin nyelvű magyar irodalom egyik bölcsőjét tisztelhetjük ebben a felbecsülhetetlen szellemi hagyatékban. Horváth János az *Ómagyar Mária-siralom* kapcsán azt tartja, hogy a magyar ősköltészet és a latin egyházi himnusz nászából született meg a magyar költészet, de sok más irodalomtörténeti emlékünkből is megfigyelhető ehhez fogható kölcsönhatás. Nemzeti klasszikusaink munkásságában – Csokonainál, Fazekasnál, Petőfinél, Aranyánál – de a későbbiek során Nagy Lászlónál, Sinkánál, Szilágyi Domokosnál, Farkas Árpádnál, Ferenczes Istvánnál is markánsan kimutatható a népköltészetrel való szorosabb közösség. Nem egy jeles alkotásuk folklór-élmény hatására született, költészetük láthatóan magán viseli a népköltészet sok évszázados védjegyet. Azt hiszem, magam sem mentesültem a folklór, különösképpen a népbaladák, mondák és hiedelmek hatása alól, amelyek elsősorban a költői gondolkodásomat állították át a maguk mintájára, de egyes értelmezések szerint nyelvi tekintetben is tetten érhető nálam a népi képalkotás sajátos logikája. Egyes verseim (*Három árva*, *Várad felől*, *Ajánlás nélkül*, *Báthory Anna*, *Táltosok*) tömörség, gondolati szaggatottság, drámaiság és az epikai elemek tekintetében kimondottan a népbaladák húrja in keletkeztek, s ebben – talán hihetetlen, de – egyáltalán nem volt szándékosság. Úgy látszik, a folklór teremtő ereje a tudatalattimban is jelen van, és ott befolyásolni képes az alkotási folyamatot.

Ha már zeneiségről is volt szó, a Berekfürdői Írótáborban például gyakran felcsendülnek verseid – dalokként is. Igaz, már régóta, többen felfedezték költészeted misztikus zeneiségét. Vannak kedvenceid a megzenésített versek között, megtalálod bennük a saját hangodat? És ha már Berekfürdőnél tartunk, mit jelent számodra ez az őszi tábor?

Berekfürdő egy sajátos kis Helikon a Nagykunságban. Az áldott gyógyvíz és a Györffi Sándor szobrai által teremtett művészbarát környezetbe az ezredforduló táján hívott össze először vele egy elvet valló íróársakat Körmendi Lajos, boldog emlékeztető táboralapítónk. Berekfürdő és az írók attól fogva hűséget esküdtek egymásnak. Itt hajtunk fejet időközben elhunyt barátaink – Körmendi Lajos, Nagy Gáspár, Szent Ernő, Oláh János, Rékasi Ildikó, Antall István, Dienes Eszter, Szabó Bogár Imre, Jókai Anna és Hajdú Lajos emléke előtt, itt áldozunk a víznek és a bornak, s olykor – Kocsis Csaba táborszervező gitárjának szavára – dalra is fakadunk. Csaba különös érzékkel talál rá a neki tetsző versek dallamára, s énekel az én verseim közül is néhányat legnagyobb meglepedésemre. Egyik – *Mitosztöredék* című, Antall Istvánnak ajánlott versemre szerzett – dalát különösen szeretem, és szereti a közönség is, mivel e harmóniában a vers és muzsika tökéletesen egymásra találtak, s egymást erősítve már sokkal többet jelentenek. Így talál vissza a költészet ősrégi gyökereire.

Berekfürdő olyan nekem, akár egy szerzett rokon kedves otthona, ahová alkalomadtán családomat, unokáimat is boldogan elhozhatom. Berekfürdő maga a nyugalom és a béke. Ezt érezzük akkor is, amikor a búcsú napján a település kedves és szép lelkipásztorának igehirdetését hallgatva imára kulcsolódnak az ujjaink.

Fiatal költőként voltak mestereid, példaképeid? Ha három olyan alkotót kellene megnevezned, akiknek a művészete kétségtelenül

hatással volt rád – akár csak laza, nehezen magyarázható logikával is –, kiket említenél? És kik azok az utánad indultak közül (esetleg egészen fiatalok), akik számodra is fontos témákat és neked tetsző módon írnak meg?

Verselgető fiatalemberként, tizenévesen még nem ismerhettem eléggé a magyar irodalmat. A rendelkezésemre álló kínálatból Arany Jánost olvastam szívesen, mellette pedig Ábrányit, Reményiket és Gyóni Gézát, a kortárs szerzők közül pedig Váci Mihályt. Első zsenyémet is ebben a tükörben lehet elképzelni. Az S. Benedek Andrással való ismeretségem és későbbi barátságom idején azonban tágabbra nyílt a szemem, s mellette viszonylag gyorsan ráéreztem a képalkotó költészet lényegére. Őt valom ezért ma is első mesteremnek, ám amitől igazán megszedültem, az József Attilának a világot minden részletében értő és érző költészete volt. Ezen túl Nagy László népi gyökerű szürrealizmusa hatott rám igazán, s harmadikként a magyar a népi líra mélyebb és rétegzettebb értelmű, ugyancsak szürrealista elemekkel villogó vonulatát említem. Ezekon kívül sok más költőt is nagyon szerettem s szeretek ma is, amennyiben verseik nyomot tudnak hagyni bennem.

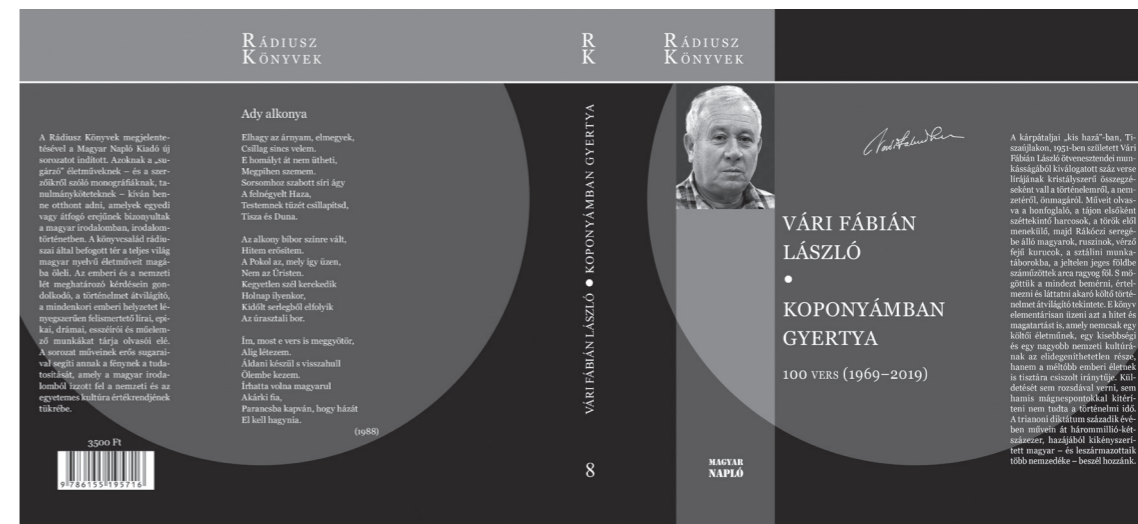
A fiatalabbak közül – az egyszerűség végett Kárpátaljánál maradva – Bakos Kiss Károly nevét említem elsősorban, aki 2005–2007 táján jelentkezett az *Együtt*-nél meszerien kimunkált, rendkívül szépen szóló és hatásos verseivel. Munkáit olvasva az is megfordult a fejemben, hogy ízetlen tréfát űz velünk valaki, hogy valamelyik klasszikus költőnk, talán épp Szabó Lőrinc kevésbé ismert verseivel teszteli szerkesztői éberségünket. A versek szerzője azonban – hamarosan meggyőződtem róla – valóságos személynek, kivételes képességű költőnek bizonyult. Sajnos, néhány éve olyan fordulat állt be az életében, amelynek következtében elveszítette költői hangját. Azt hiszem, nagyon bánja már, hogy így elzúllott az irodalomtól, de őszintén mondom, az én bánatom sem kisebb az övénel. Vigasztal

ugyanakkor, hogy pár éve Marcsák Gergely személyében új költői tehetség jelentkezett nálunk, aki első kötetéért a Gérecz Attila-díjat és az MMA Könyv Nívódíját is elnyerte. Nyitva tehát a pálya már előtte is, kívánom, hogy „hadd írjon szépet s jót”, egyre több, a mi lelkünket is gyámolító „boldog éneket.”

*Nemcsak alkotóként, hanem rendkívül fontos közéleti, szerkesztői, kultúráirányítói szerepben is segítetted és segített a kárpátaljai magyar közösséget. Az *Együtt* folyóiratot számozdat kiadvány korától vezetted át a mai, meghatározó kárpátaljai irodalmi folyóirat státuszába. Milyennek látod jelenleg az ottani magyar irodalmi életet?*

A '70-es évek elején viselt dolgaimra, akkoriban bimbózó polgárjogi mozgalmunkra a rendszerváltozáskor még jól emlékeztek Kárpátalján, s joggal várták tőlem, hogy a folytatásban is részt vegyek. Így 1989 februárjában a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség alakuló ülésén én is ott voltam Ungváron. Tíz éven át tevékenyen is részt vettem érdekvédelmi szervezetünk vezető testületeinek (választmány, elnökség) munkájában, de 1999-ben átadtam a helyemet fiatalabb, több ambícióval bíró, kimondottan politikai pályára készülő küzdőtársaim-

nak. 2002-ben aztán Dupka Györggyel és Nagy Zoltán Mihállyal, mivel Kárpátalján a korábbi irodalmi fórumok (*Hatodik Síp, Pánsíp*) megszűntek, létre hívtuk az 1966–1967 között még csak szamizdatként létező *Együtt* című, kezdetben negyedévente megjelenő folyóiratot, s ezzel – már biztosan állíthatom – megteremtettük a kárpátaljai magyar irodalom további fejlődésének feltételeit. 2009-től Nagy Zoltán Mihálytól átvéve, én szerkesztem a lapot, és 2012-től már évente hat alkalommal jelenünk meg folyamatosan. Számos fiatal alkotó nőtt fel a szemünk előtt. Lőrincz P. Gabriella, Shrek Tímea, Marcsák Gergely, Nagy Tamás, Kertész Dávid, Kopriva Nikolett, Csornyij Dávid valamennyien az *Együtt* holdudvarához tartozó Kovács Vilmos nevét viselő irodalmi társaságban képezték magukat és egymást. A társaság alapító elnöke és programjának kidolgozója Csordás László szerkesztőtársam, aki egyébként képzett irodalomtörténész. De meg kell említenem az Előretolt Helyőrség Íróakadémiát is, amely ösztöndíjakkal és első köteteik kiadásával támogatja fiataljainkat, akik ez által máris szélesebb ismertségre tehetnek szert. Ők jelentik a folytatást, amelyet Társaságuk névadója, Kovács Vilmos igen fontosnak tartott, s így a kárpátaljai magyar irodalom jövőjét illetően már nekem sincsenek kételyeim.

Két regény szakítja meg a verseskötetek sorozatát, mindkettő önéletrajzi ihletésű. Az első, a 2011-ben megjelent Tábori posta katonaregény, melyben a szovjet hadseregbe besorozott magyar fiatalember németországi szolgálata is kényszerül. A 2018-ban megjelent Vásártér is kényszerül. A 2018-ban megjelent Vásártér az ötvenes-hatvanas évekből mutatva rá a magyar közösség küzdelmes élethelyzeteire. Hogyan, miért jelent meg ez a fajta elbeszélői hang a munkásságodban, és milyen helyet foglal el a próza az életművön belül?

Az ezredfordulógig szinte fel sem merült bennem, hogy prózát is írjak, mert meg voltam győződve róla, hogy a versbeszéd tökéletesen kimeríti nem túl gyakori megszólalásaimat. Ha azonban jobban átgondolom az egészet, rájövök, hogy elhamarkodottan vélekedtem, mert mindig is mocorgott bennem némi hajlandóság a próza iránt. Gyerekkoromban még csak hallgattam a felnőttek beszédét, s ha nem éppen gyerekfűlnek való volt a téma, valaki megjegyezte, hogy zsindegy van a háztetőn. A szólás eredetével ma sem vagyok teljesen tisztában, de értelme az volt, hogy ilyenkor ki kellett mennem a házból, miközben majd megevett a kíváncsiság az iránt, amit már nem hallhattam. Máig sajnálom a férfiak rögzítetlenül elvesztegetett háborús és lágerél-

ményeit, melyeket a legjobb memória sem képes reprodukálni. Érettebb fejjel aztán én is beszélni kezdtem múltbeli dolgaimról, s amikor a rádiós Antall Istvántól komolyabb biztatásokat kaptam az íráshoz, le is írtam katonaságom néhány epizódját. A közölt részletekre Szokolczay Lajostól, majd Ilia Mihály tanár úrtól is jöttek a folytatásra buzdító szavak, s végül elkezdtem a Tábori posta írását. Amikor könyvalakban is megjelent, bizonyára a téma egyedisége miatt, öthet recenzió s legalább három komolyabb elemzés foglalkozott vele. Ez igen jólesett, s pár esztendő múlva hozzákezdtem – nem csak a szépre emlékezve – korai gyerekkorom eseményeinek leírásához. Meggyőződésem, hogy kár lett volna a feledésnek adni családunk és a tiszaujlaki emberek '50-es, '60-as évekből életének, küzdelmeinek bennem lerakódott emlékhalmazát. Kellő és értő fogadtatást kapott a kritikától a Vásártér is, mégsem tartom magam prózaírónak, hiszen a közvetlen közelemben is vannak, akik nálam sokkal magabiztosabban bírják a prózanyelvet. Azt hiszem mégis, hogy meg kellett írnom ezt a két könyvet, hogy teljesebb, árnyaltabb, megismerhetőbb és értelmezhetőbb legyen eddigi szerény munkásságom, melynek egyértelműen és végérvényesen a költészet a meghatározó eleme.

HORVÁTH CSABA ◀

Összeáll, gomolyog. Felhőfénykép – Egressy Zoltán fotográfiáiról

„Ha tényleg fotográfus leszek, akkor nem a láthatót akarom majd lefényképezni.”
Bartis Attila

S a képalkotás vágya hasonló a szövegben és azon kívül. Talán ezért gyakori, ha egy író nemcsak szóképeket alkot, hanem rajzol, fest vagy fényképez is. A kortárs magyar irodalom szerzői közül Nádas, Szijj és Bartis fotóznak, Háy fest, Tóth Krisztina kisképzőt végzett, így ő rajzol, fest, fényképez és lámpákat készít.

A kép és a szóképek szoros viszonya nem nevezhető újnak. Lessing szerint a „festészet néma költészet, a költészet pedig beszélő festészet”, napjainkban a kétféle reprezentáció és nem csupán az időhöz való kétféle viszonyt mutatja fel. A kép, ahogyan az írás is, nem pusztán rögzíti, hanem megteremti az időt, amelyet megalkotója rögzíteni vágyik. Ugyanakkor a látványban sűrített jelenben az azt meghatározó múlt és az abból születő jövő is benne sűrűsödik. A kitüntetett pillanat nemcsak egy folyamatot foglal magában, de egyben olyan látványt mutat fel, amely láthatóként a nem láthatót képes felmutatni.

A kép időt teremt és összesűríti azt. Lessing szerint az ábrázolt képen az indulat legfelső foka sűrűsödik, s nem a cselekmény legismertebb pontja látható. A fénykép azonban mást és máshogy ábrázol, mint a festmény; Bazin szerint „a fénykép a művészi alkotással ellentétben nem az örökké-

valóságot ragadja meg, hanem csak az időt balzsamozza be és menti meg az elmúlástól.”

Sőt, Barthes véleménye az, hogy a „festészet a sosem látottat is képes imitálni. A beszédben olyan jelek kombinálódnak, amelyeknek van ábrázolt-juk, de ezek önkényesek is lehetnek, és nagyon gyakran valóban azok. Ezzel szemben a Fotográfiát nézve soha nem tagadhatom le, hogy a *dolog ott volt*. Benne a valóság és a múlt együtt van jelen.” Egressy drámái, versei, novellái, regényei megteremtik az időt, a felhőképek viszont úgy sűrítik magukba azt, hogy látványként megőrzik a valaha létezett pillanatot.

A felhő és a Hold, ahogyan a szélcsend is, ugyanannak a metaforarendszernek a része. Am ez a metaforarendszer addig működik, amíg a felhő nem fotón jelenik meg. Barthes szerint a „Fotográfiában a dolog (egy adott elmúlt pillanatban) sohasem metaforikus értelemben van jelen”. Am ami a fotón dolog, az írott szövegben csakis metafora lehet. A meteorológiai külső jelenségek összetettségét viszi át a belső folyamatokra és vetített rá sűrítve a léhelyzetekre. A képek azonban máshogy működnek: önmagukban is megállnak, ha nem utalnak semmire. A szövegben azonban minden egyes szó egy utalásrendszer része lehet.

„Ha festő lenne, csak égboltokat festene, mindig eget, esővel és felhőkkel, halvány, alig látszó Holddal, kizárólag nappali vagy alkonyati égboltokat, mert a csillagok nem érdeklik.” – mondja magáról a *Százezer eperfa* egyik szereplője. Egressyt jobban érdekelték a Hold és a felhők, mint a csillagok. A csillag az elérhetetlen tökéletesség ígérete. Az irodalmat azonban az elérhető tökéletlenség vonzza igazán: így Egressy is arra kérdez rá, hogy miért élünk még annál is boldogtalanabban, mint ahogyan élhetnénk. Szövegeiben és képein legalább a boldogtalanságunk magyarázata összeáll egy pillanatra: ha nem érthetjük meg, miért nem vagyunk boldogok, legalább az kiviláglik, miért vagyunk boldogtalanok. A drámákban többször is szerepel az a Bittner, akinek a figurák többségével szemben mindene megvan: családja, női, vagyona, anyagi biztonsága. Mindenki olyan akar lenni, Bittner, aki viszont a drámák világában nincs jelen. Ő a csillag, akiről nem érdemes írni. Egressyt a csillagok bizonyossága helyett a saját magukban is bizonytalanok érdeklik, akik vágnak a szabadságra, boldogságra, de megrémülnek a végtelentől. Akik arra vágnak, hogy máshogy éljenek, de önmaguktól nem képesek szabadulni.

Egy másik hőst a Hold közelsége érdekli, mert „többnyire katasztrófák történnek ilyenkor, szökőárok, borzalmak, súlyos bűnesetek, bár állítólag ezek a jelenségek nem magyarázhatók egyértelműen égitestek elhelyezkedésével, geológusok szerint teljes hülyeség a hold-magyarázat, nincs tudományos alapja.”

Tudományosan természetesen nem a meteorológiai jelenségek jelölik ki az ember helyét a világban, az ember mégis igyekszik ezekkel magyarázni az őt körülvevő végtelent. Ahogyan a *Százezer eperfa*ban az eltűnő szél metaforája a világ Istentől való elhagyatottságát segít megfogalmazni, úgy jelöli ki a felhők látványa az ég végtelenjét.

Egressy gomolygó, folyamatosan átalakuló felhői nemcsak a teret, de az időt is

elképzelhetővé teszik. Ott kavargó bennük a felejteni vagy megszépíteni vágyott múlt, a félt, de birtokolni akart jövő. S az a jelen, amiben a tegnapi hideg holnap meleggé változik, amiben a felszálló meleg áramlat csapadékká alakul, szóval mindaz, amit látunk, de nem értünk, gyönyörködünk benne vagy tartunk tőle: a felhő, ami gomolyog felettünk.

A felhők változnak, ahogyan az alatta élő emberek. Sőt a felhők története az emberek történetévé is válhat. Amikor a tevealakú felhő hasonlíthat menyéthez, de cethalhoz is, nem azért zökkent ki az idő, mert

Hamlet hülyét csinált Poloniusból, hanem azért, mert a mindenkori hivatalnoknak olyan lesz az élet mintázata, amilyenek a felsőbbség mutatni akarja. Büszke, egyes gerincű államtitkárok definiálják azóta is újra meg újra, milyen az élet és mit kell tudni a felhőkről. Ám azt is a felhők mutatják meg, milyen kicsik valójában a földi óriások. A *Háború és béke*ben Andrej herceg a felhők miatt ébred rá, mekkora Napóleon

valójában: kicsi, akarnok ember, aki a hatalomtól elvakulva nem látja át, hogy az élet gyönyörű és megérthetetlen, ahogyan a halál is az, amelynek az értelmét az élők közül senki se tudta megfejteni.

A mélynövésű diktátorok nem azért jelentéktelenek, mert nem érnek fel a felhőkhöz. Az velük a baj, hogy nem érdeklik őket sem a felhők, sem a felhők alatt élő emberek. Oda néznek, ahova a fák teteje nem ér fel, de nem látják azokat, akiknek az élete lejjebb zajlik.

Egressy egyik hőséneke a mondata nemcsak a felhőfényképezés, de az írásai ars poeticája is lehetne: „A felhőn belüli előéletét vizsgálnám legszívesebben, az lehetne a fő területem. Fontos, az határozza meg, hogy a csapadék milyen módon halad át a Föld víz- és éghajlati körforgásain.” A „felhőn belüli előélet” érdekli, azaz a folyamat, aminek eredményeképpen a hősei dönteni próbálnak az életükről, s az „éghajlati körforgás”, aminek szigorú szabályai a kitörés kudarcát okozzák. Sőt, mintha hőseinek nem is az lenne a fontos, hogy kiszabaduljanak, hanem az, hogy a szabadulás illúziója ne vesszen el. „Az ember végül is szabad lenne, csak ezer bilincset rak magára.” – mondja Bece a *Portugálban*, s úgy tűnik, elég ennyi a szabadságból.

A felhő látványa nem azonos az ég végtelenjével, de kijelöli az eget, így aki a felhőt nézi, feltérképezi az elképzelhetlent. Egressy hősei nem szabadok akarnak lenni, hanem elképzelni akarják a szabadságot. Az élet lent zajlik, de a felhők magasa miatt lesz megérthető. Portugália miatt képzelhető el, hogyan kellene Irgácson élni. Portugália Európa legszélén van, ott, ahol véget ér a földrész – de Irgács sincs Európa közepén. Az irgácsiaknak annak mégis a világ közepe lehetne ez a falu, ha azt éreznék, a saját életüket élhetik. De nem élik azt.

A lisszaboni vonat nem áll meg Irgácson, de Bece nem ezért nem találhatja meg Portugáliát és benne önmagát a térképen nem is létező magyar faluban. Látszólag

arra az érzésre vágyik, ami a portugálokat tölti el a saudade közben, valójában birtokolni akar: nőt, irodalmat, mindent. Ezért mesél Masninak, ezért írt esszéket a feleségének, és ezért nem fontos a számára, mit gondol a másik. Úgy akar menekülni, hogy bármikor, bárhova visszamehessen. S miközben nincs maradása Pesten a felesége, vagy Irgácson Masni mellett, az ő életében Gaugin remekművei még váratnak magukra. Bece látja a felhőket, csodálja, talán el is indul, de nem éri el őket, miközben az élete olyan lesz, mint a felhő: összeáll, gomolyog, eltűnik.

A fátýolfelhőn keresztül látni véljük a Napot és a Holdat, ám valójában nem ott vannak, amerre nézünk. A fátýolfelhő eltéríti a fényt. Ez a meteorológiai jelenség adja Egressy hőseinek léthelyzetté alakuló érzékcsalódását.

Az irgácsi anizs, a *Kék kék kék* cirkusza, a 4x100 futópályája, a *Sóska, sültkrumpli* öltözője vagy a *Százezer eperfa* szélcsendes Budapestje, a *Most érsz mellé*, a *Majd kiszellőztetsz* világa vagy a *Hold on*-nak a fel-

hőket már felülről néző univerzuma olyan helyek, ahol fátyolfelhők térítik el a fényt. Ahol benézzük az igazán fontos dolgokat, mert „megy a tévé, figyelik a híreket, semmi különleges nem történt este, se cunami, se tornádó, bűnesetekről se beszélnek, igazuk lehet a geológusoknak, hülyeség az egész, a Hold csak egy korong, egyébként tényleg nagy volt, ez igaz, sajnos kevés helyről lehetett jól látni, a felhők elrontottak mindent.”

Nem a Hold vagy a felhők rontanak el mindent. A hírek és a rémhírek hétköznapijai úgy takarják el előlünk a létezés lényegét, ahogyan a felhők képesek elfedni az eget és összezavarják, hol van valójában a Hold meg a Nap. Azt a döntést teszik bizonytalanlanná, hogy az ember akár szabad is lehet. Ha Heidegger meteorológus lett volna, a megnövekvő felhőzetet a sajátjának nem érzett élet nyomán kialakuló jelenségnek tartotta volna, amely a létet, mint az igazságot elrejtí és felmutatja.

A *Lilla csík, fehér csík*ban olvashatjuk: „Sok mindent másképp kellett volna csinálni, de az ember erre későn jön rá. Amikor olyanok is elé kerülnek, akik addig a nyomába sem értek. Akkor egyszerre csak felkapja a fejét. És nem érti, miért változott meg körülötte minden. Mire jutottam a tehetségemmel? Nemigen tudtam bánni vele. A felelősség hiányzott belőlem.”

A könyv elején feltűnő felhők egy kegyelmi pillanatig eljutó út kezdetét mutatják. A „nézd Andikám, a felhőket a Bakony fölött, milyen csúnyák, szél lesz a Balatonnál” mondattól a Kosztolányi *Hajnali részegségét* idéző vendégségig, s vele a teljes, el nem pazarolt élet képéig jutunk el. A könyv végének pillanattfelvételén Törőcsik András, a magyar futball legnagyobb ígérete fut ki az utolsó mérkőzésre: „a fotós ebben a pillanatban kattint, a képen a háta látszik, érzékelhető az iszonyatos zavar, mosolyognak és tapsolnak a társak, ahogy megy, a sor elején megfordul, integet az embereknek, megint nem látok jól, összefolyik minden, mennyire mindegy, melyik az a zalacsányi fa, így

volt szép minden, és most ez az egy pillanat van csak a világon, ez az egy mozdulat, a tétova intés valaki részéről, akit pillanatokkal ezelőtt szólított a hangosbemondó, azt mondta: *kilencsben Törőcsik András, a világ legjobb játékosa.*”

A *Lia csík, fehér csík* a be nem töltött tehetség, a meg nem értett zseni, az eltékozolt ígéretek könyve. És mindegy is, hogy az ember focista a hetvenes-nyolcvanas évek minden tehetséget árokba csúsztató Magyarországon, Portugáliába induló, de csak Irgácsig jutó esszéista, vagy holdkutató a jövőből, Egressyt hőseinek elrontott életei mögött az az illúzió húzódik meg, hogy külső okok miatt rontották el az életüket.

A *Portugál, a 4x100 futói, a Sóska, sültkrumpli* már elhagyott és még boldog futballbírói, de a novellák és regények hőseit is a felhők kedvező állására várnak, miközben azt gondolják, ők maguk változatlanul állnak az ég alatt.

Törőcsik vallomására, a „felelősség hiányzott belőlem”, így reagál az író: „miért tartozna bárkinek bármivel, a tehetsége az övé, azt kezd vele, amit akar, a benne való hit nem jogosít fel senkit semmire, azt hiszem, észrevétlenül felnöttem, ha ezt gondolom.”

Az időben benne gomolyog a gyerekkor, a felnőtté válás, az illúziók fel- és leépülése, a létezésnek a valódi ideje, amelyet a hétköznapiakban az időjárás kellemetlenségei és a híreken keresztül létező világ egyaránt eltakarnak: „Influenzajárvány várható, a hét derekától végre halálesetek is elképzelhetők. Néhány szó az időjárásról: heves szél-ütések lesznek, időnként megnövekszik a felhőzet. Rémhírekkel legközelebb egy óra múlva jelentkezünk a 66.6-os frekvencián.”

A felhő a meteorológiában a felszálló meleg levegő nyomán kialakuló képződmény, amelyből még nem csapódott ki a csapadék; így metaforaként is kettős. Egyszerre lehet az elérhetetlenség és kiismerhetetlenség vágyának, ugyanakkor az ezektől való szorongásnak a metaforája. S a köd és

pára olyan halmazzá áll össze, ami irányítja és megnehezíti a látást. A felhő elfedi és megmutatja az ég végtelenjét, a felhő képe pedig segít elképzelni az elképzelhetetlent és meglátni a láthatatlant.

A felhő ezért az isten megmutatkozásának és elrejtőzésének a jele, az ember számára megismerhetetlen világ fátyola. Jób arra kérdez rá, vajon látja-e Isten a felhők sűrű takaróján át, mi történik a földön, a *Siralmaik könyve* pedig kételkedik abban, hogy áthatolhat a felhőn az ember imája. Egressy műveiben is folyamatosan ott vannak ezek a kételyek; sőt éppen a halál értelmetlenségével szembeesülő Pap mondja ki a *Portugálban*: „Nem bírom én ezt.”

A *Hold on* alcíme szerint a déli szél baladája. A futurisztikus-apokaliptikus regény megforduló nézőpontja az időjárás metaforáját, s így az értelmezhetőségét is megváltoztatja: a Holdon élő kutatók fentről nézik a meteorológiai jelenségeket. Ezt az univerzumot már nem csupán az Isten hagyta el, de az emberek is az idegenségérzet tudatosodásával nézik a Földet. A Holdra települt kutatók elől a felhők azokat a személyes és kollektív emlékeket takarják el és idézik fel egyszerre, amelyeken a poszthumán világ túllépni látszik: „Azért az felejthetetlen pillanat volt, amikor először megláttam a Földet. Próbáltam belőni Európát a kis ablakon át, kerestem, mint gyerekkoromban az íróasztalomon forgó földgömbön. Sok volt a felhő, nem ment könnyen. Aztán meglát-

tam az olasz csizma szarát. Nem keresek szavakat, felesleges lenne, azt az érzést nem tudom visszaadni. Bevésődött, őrzöm.”

Egressy hősei általában a normális élet emlékeit őrzik. Még a *Portugál Asszonya* is akkor a leginkább megrendítő, amikor emlékekben átsejltő énjére emlékezik: „Sátán! Te itt vagy? Hogy vagytok? Mi van veletek? Össze kéne jönni már egyszer!” – mondja az egyik lecsúszott alkoholista a másiknak, mintha mindketten egy már rég elveszett életben lennének most is. S ha nem is lehetnek benne, legalább emlékeznek rá. Legalább van mire emlékezniük.

A szivárvány optikai jelensége is a felhőkkel függ össze. A szivárvány lehetőségét is az úgynevezett halójelenség teremti meg, sőt a szivárvány akkor a leglátványosabb, ha az égbolt felét még felhők borítják. Ha a felhő a szabadság lehetősége lehet, akkor a felhő vízcseppein az eget és a földet összekötő színes ívben a szabadság szépsége villan meg. Ha a felhő a szabadság megértésének a kísérlete, a szivárvány a szabadság szépsége lesz.

Egressy hősei nem merik vállalni a szabadságukat, mert mint mindenki, ők is a saját világuk foglyai. Ám legalább nem felejtik el, hogy mi az, amire vágnak, mi pedig tudjuk, hogy és mitől rettennek vissza. A fotókon pedig az összesűrűsödött, egy pillanatra alakot öltő, majd szétfoszló felhők gomolyognak úgy, ahogy a szövegeiben bomlik ki a szereplők élete.

Az eltűnt idő nyoma, avagy sebhelyek az épp múltó időn

Bartis Attila: Az eltűnt idő nyoma

„A lélek az, ami igazán fényérzékeny
Bartis Attila: Az eltűnt idő nyoma

Bartis Attila alkotásai közül először *Nyugalom* című regényének színpadi változatával találkoztam, a marosvásárhelyi színházban néztem meg, valamikor öt évvel ezelőtt, az akkor már többszörösen díjazott előadást. Egy erdélyi román kortársa, Radu Afrim állította színpadra a magyar tagozaton, rendkívüli érzékenységgel. Akkoriban jelent meg *A vége* című regénye, amit nyomban el is olvastam, tulajdonképpen letenni is alig tudtam, annyira lenyűgözött. Aztán érdeklődtem Bartis iránt, azt tudtam, hogy Bartis Ferenc erdélyi költő fia, megtudtam, hogy 1986-ban emigráltak (kényszer hatására) Budapestre, és hogy ott fotográfiát is tanult. Rendszeresen jár vissza Erdélybe is, Szárhegyen fényképezi a Délhegy fölött kialakuló és folyton változó felhőket, Marosvásárhelyen ő maga is rendezett egy általa írt darabot, amelynek éppen a *Rendezés* a címe, de több más helyen is megfordult, főleg fotókiállításai kapcsán. *A vége* című regényében, ami közismerten önéletrajzi elemekből, vagyis inkább talán képekből áll össze, a főszereplő egy fotográfus, és természetesen sok szó esik benne a fényképezésről is. „Csakis úgy lehet egyben látni az egészet, ha külön-külön a legapróbb részletekig lát az ember mindent” – írja egy helyen a regényben. S hogy csak a fo-

tográfiánál maradjunk most, valóban részletességgel vannak leírva a fotózással kapcsolatos jelenetek is, de axióma-szerű rövid mondatokat is találni a regényben, amelyek ezzel a témával foglalkoznak: „Egy kép mindössze az a pont, ahol a jövő összeér a múlttal. Ha úgy tetszik: a folyamatos jelen.” Vagy: „Az írás és a fotográfia Istentől való”. És még nagyon sok. Jómagam épp akkor tájt lendültem bele ugyancsak a fotográfia műfajába egy hosszabb szünet után, melyet a tömegével megjelenő digitális fényképezőgépek és mobiltelefonok által termelt hihetetlen mennyiségű fotó és „fényképész” megjelenése okozott, akkortájt volt a legtöbb kiállításom is, a regény segített a fotózásba vetett hitem visszatérésében.

„Nem a regény olyan, mint egy fotóalbum, és nem a fotóalbum olyan, mint egy regény, hanem ketten együtt olyanok, mint amilyen alapvetően az ember gondolkodása: feltételesen szabad asszociációkban gondolkodunk, és ennek a struktúrájára épül valamilyen módon mindkettő.” – mondja Bartis egy interjújában.

A regény jó sok időre a *Nyugalom* után jelent meg, s azután sem írt, ő maga jelentette ki, hogy a fotográfiával szándékozik foglalkozni. És lőn: megjelent egy nagy-szerű fotóalbum, *A szigetek*, miután az

utóbbi években életének nagyjából felét, vagy kicsivel többet, Jáva szigetén töltötte. Ezt fotókiállítások követték, természetesen az album anyagából, több erdélyi városban és Bukarestben is. Ezt követően pedig, és itt eljutunk az írás fő témájához, felkérésre összeszedte minden feljegyzését, cettlijét és spirálos füzetét, ahol szerepeltek a fotográfiával kapcsolatos írásai, gondolatai, jegyzetei. Ezeket 100 kisebb-nagyobb fejezetbe szerkesztve jelent meg *Az eltűnt idő nyoma*.

A végével kezdem: a könyv utolsó fejezete egy olyan rémálomról szól, ahol a szerző szigorú professzorok, nagy közönség előtt vizsgázik, és felteszik neki a kérdést: „Mi a fotográfia?” Miután lepörög előtte az élete, a sok százezer kép, amit készített, a fényképezésről olvasott lexikonok és szakönyvek, rájön, hogy erre nem tud válaszolni. Erről szól ez a könyv, az ezt megelőző többi 99 fejezetben. A lehetséges válaszokról, az azok hatására felmerülő újabb kérdésekről, és úgy általában a fotózáshoz, mint művészeti ághoz való intellektuális hozzáállásról. Tépelőds, elmélkedés, elbizonytalanodás, Susan Sontag véleményeinek enyhe bírálata, de ugyanakkor az újratekintés, a csakegyképetcsinálóktól kezdődő alkotási folyamat és annak helyenként filozófikus elemzése, mind megtalálható ebben a kis könyvben.

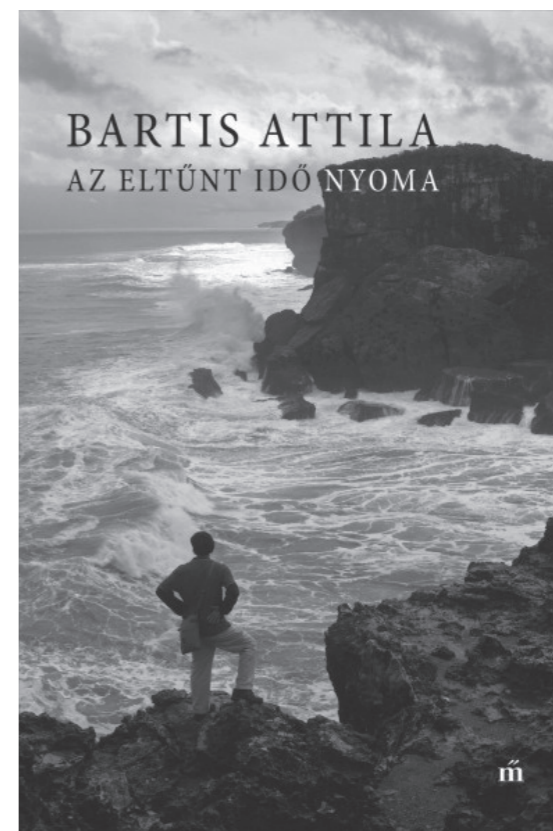
„A végtelenhez közelebb menni lehetetlen. Csak az a világ írható le, amiből kiirtot-

tuk a végtelent.” – mondja egy másik interjújában. Az időről, annak viszonylagosságáról, a pillanatokról, a múlttól, jelenről és a jövőről pedig a 18. fejezetben így ír: „Minden fotográfia időparadoxon. Időn belüli időtlenség, múlandó örökkévalóság. Fényképezni nem más, mint kivonni a valóságból az időt egy pillanatra, majd visszaadni ezt a pillanatot az időnek”. A 26. fejezet szerint pedig: „Két mechanikus szerkezet van, ami már gyerekkorom óta lenyűgöz: az óra és a

fényképezőgép. De évtizedekig eszembe nem jutott, hogy tulajdonképpen az időről szól mindkettő”. Az idő pedig már a negyedik dimenzió, amit még elméletileg se nagyon ismerünk, és mint minden ismeretlen, megriaszt egy kicsit. Vagy legalább megborzongat.

Harminc év alatt (1989–2019) gyűltek össze ezek a feljegyzések, saját bevallása szerint, amit 21 éves korában leírt, azt 30 év után is változatlanul ugyanúgy gondolja, illetve a kérdések többsége ugyanaz maradt. Természe-

tesen az író tud írni a fényképezésről is, az ő kételyei vagy akár bizonytalanságai az olvasóban inkább azt a felismerést idézik elő, hogy hát erre én nem is gondoltam, a mikéntjére meg még annyira sem. A könyvet végigolvasva azért válaszokat is bőven találunk. Emellett számomra nosztalgikus hatása is volt, ahogy a régi analóg gépekhez tartozó filmekről, a sötétkamra fényeiről, vegyszerezagokról, éjszakai hosszas kézbőlexponálásokról ol-

Magvető Kiadó, Budapest, 2019

vastam. Az író korosztályához tartozom, nagyon hasonlóak voltak az ilyen jellegű élményeim (is).

„Fényképezek, vagy látok valamit, amit az esetek többségében mások is látnak, legfeljebb másként, mint én (...) a különbség nyilván nem a látásban van, hanem a figyelemben és a látottakról való gondolkodásban. Arról pedig soha semmi biztos tudásunk nincs, hogy az adott helyen még jelenlévők mit látnak, mire figyelnek, s arról, miként gondolkodnak.”

A világot napjainkban előzőnlő fényképekből már hiányzik a szakralitás, ami a fotográfia első százötven évében még megvolt, mármint az, hogy „minden arcképben ott rejtett a lehetősége annak, hogy szentképpé váljék”.

Az analóg és digitális fényképekről, az írás és fotográfia viszonyáról, az indonéziai életről, Szárhegyről, kulturális különbségekről, a szüleiről, a gyerekeiről, szerelemről, és ezáltal Bartis Attiláról, az emberről is sok mindent megtudhatunk a helyenként intimnapló-szerű jegyzetektől.

„Egyszer azt írtam, hogy ha Isten valóban az időtlenségéből és teljességében látja

a világot, akkor valami olyasminek láthatja azt, mint mi egy olyan fényképet, amin rajta van minden pillanatunk, meg nagyapánk és unokáink minden pillanata”. Aztán a 91. fejezetet így kezdi: „Akkor fényképezhetném a valóságot, ha sikerülne Isten szemével látnom. Ennek hiányában csak a saját képeimet készíthetem”.

A bukaresti kiállítása után egy román lapnak adott interjújában pedig arról mesél Bartis Attila, hogy a fotográfia nem tudatos módon egy vallásos tevékenység. Arról szól, hogy valakit halhatalanná tegyünk. Ezen szándék hátterében a haláltól való félelem áll, az a félelem, hogy elveszítjük ezt a világot és az emlékeinket. Ez, bár tudatalatti, egy nagyon mélyen gyökerező motivációja a fotográfiának.

A könyv rendkívül találó címét is kifejti az utolsó fejezetek egyikében: „*Az eltűnt idő nyomában* az egyik legnagyobb irodalmi kísérlet a személyes lét egészének a megragadására. A fotográfiától öntudatlanul is valami hasonlót várunk.”

Tehát, ha bizonytalanul is, elvontan is, de vannak azért válaszok ebben a könyvben.

Innocence and Experience

Martin Wanda önálló kiállításának megnyitójára¹

Azzal, hogy a párhuzamosok mit is csinálnak a végtelenben – amelyet voltaképpen fogalmi szinten el sem tudok különíteni a beláthatatlan *vége*től –, nem tudok mit kezdeni. A párhuzamosságok, ha vannak is, ebben a beláthatóságban izgatnak. És, bármily furcsa is ezt állítanom, azaz az axiomatikus igazsággal szembenem, valójában a párhuzamosok itt, ebben a kiállítóterben találkoznak: és ezek a találkozások azok, amelyek más művészi minőséggel kecsegtetnek bennünket.

Tudom, távolról indulok – mégis többszörösen meg kell ezt tennem. Elsőként is azért, mert az alkotói életpályából valamilyen érvelnem kell azt, miért éppen én állok most itt, önök előtt, előttetek: miért én vagyok az, akit ennek a kiállításnak a megnyitójára felkértek. Megjegyzem, koránt-

sem kívánom ezt a megszólalást a magam irányába fordítani, így aztán erről az „én”-ről éppen ennek a másiknak, Martin Wanda képkalkotónak a világából kísérlek meg rátekinteni. A helyzet tehát ontológiai értelemben megváltozik ebben a pillanatban: Wanda teremti számomra a megszólalást, és nem én teremtem a megszólalás által az ő művészetét. Éppenséggel éppen az általa létrehozott korpuszon függ az én egzisztenciám. És ez a magam számára legalább elegendő is volna ahhoz, hogy alkotó munkáját megszerűnek és erősnek lássam – hiszen létezni enged. De, hangsúlyoztam az imént – nem én vagyok most téten.

Tinédzser volt akkor, amikor először találkoztunk, bizonytalan, a világra és önmagára való érzékeny rákérdezéstől azonban láthatóan már akkor sem rettent meg. Kriti-

¹ Martin Wanda fotóművész *Az ártatlanság és a tapasztalás dalai* című kiállítását a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum 2020. szeptember 24. – október 25. között mutatta be. A tárlat kurátora Gyarmati Gabriella volt. (A szerk.)

kai-értelmező magatartása amolyan, ahogy mondani szokták, koraérett tinédzsernek, kis felnőttnek mutatta, amiben valójában semmi nem igaz: éppenséggel a felnőtté válás egyik megtapasztalható jellemzője a bátorságunk elvesztése, a kíváncsiság felszámolása, az alkalmazkodás és én-védelem praktikuma, a retorikai önvédelem. Szóval inkább úgy fogalmaznék: kíváncsi emberrel találkoztam, olyannal, akinek akkor még egyetlen fotóját sem láttam, ám akiből sugárzott az, hogy ezt a kockázatos értelmező magatartást immanens módon bírja. 30Y-t hallgatott, és bízom abban, hogy a dalaink képesek voltak arra, hogy inspirációt és biztonságot nyújtsanak a számára: ami volta-

képp azt jelenti, hogy merje vállalni vérték, páncélzat nélkül az emberi létezés értelmezésének kockázatát. Szóval ez a biztonság éppenhogy védtelenséget jelent – legalábbis a hétköznapi értelemben.

Másodjára – maradván az összetalálkozó párhuzamok talán ügyetlen hasonlatánál – ennek az alkotónak egy időben aszinkron, de vele egybefonódó esztétikai és praktikus szakmai viszonylata van: édesapja nagyszerű fotóművész, akinek képi látásmódja, amint azt a párhuzamos történetekben befogadóként ténylegesen megtapasztalhatjuk, jelen van Martin Wanda képein. „Father and daughter photographers”, indít a kissé bul-

város cím, egy cikk róluk az online térben, de itt, és ezt kell megértenünk, nem generációs találkozásról van szó, nem folytonosságról, hanem az autonóm alkotói ihletesség átadásáról. Hiszen nem szimplán képi beállítások, képkivágások vagy technikák mimikrijeként van jelen a „post-subcultural scene”, amelyben a dokumentarista igényű befogadó rácsodálkozhat a negyvenéves távlatra, vagy éppenséggel a ma brit és a tegnap magyar világainak különbözőségeire és hasonlóságaira. Hanem két világállítási kísérletnek lehetünk tanúi, amelyek egymásra reflektálnak, dialógust folytatnak, beszédbe elegyednek. Gábor képei ily módon

tehát mintha újra elkattintódnának abban a pillanatban, amikor Wanda fotót készít, és viszont: mintha Martin Gábor a lánya képeinek lehetőségeit is megörökítette volna.

Harmadszor – hogy ne feledjük, még mindig a párhuzamosokkal bíbelődöm: William Blake a 18–19. század fordulóján megírja két versgyűjteményét: a *Songs of Innocence* és a *Songs of Experience* címűeket. Aztán ezek a versek egymás mellé sodródtak, 1794-ben már így, együtt jelenteti meg a költő a maga versgyűjteményét. Nem melleleg, feljegyzik azt is róla, hogy a *Tapasztalás dalai* mindössze huszonnyolc példányban jelent meg a

költő élete során. Azt is mondhatnánk kis túlzással, ő maga volt saját szövegvilágának írója, olvasója és értelmezője is. Hiszen az *Ártatlanság dalait* a *Tapasztalás dalai* már önmagában is értelmezi. Ha ehhez behívjuk azt is, hogy Blake maga illusztrálja verseit, ily módon képként gondolkodva a versről magáról is, mint szövegfoltról a lapon, akkor látjuk: a költői akarat nem csupán szavak konstruálta világot alkot, hanem teljes, megtapasztalható és bejárható, de értelmezésével együtt álló képi, vizuális univerzumot. Blake azt írja egyhelyütt versfestményeiről:

„Egy festményen egyetlen homokszem,

egyetlen fűszál sem lényegtelen – semmiképpen nem lényegtelen folt vagy nyom.”

Martin Wanda koncepciózus soroza-
ta, amelyen éppenséggel ő maga a modell,
ennek a Blake-i esztétikának a kijátszása.
Mert Blake intenciózus módon gondolja el
ezt a lényegiséget, amelyben az alkotó direkt
módon tartja kezében az alkotásának min-
den egyes mozzanatát, ám ezt itt nem így,
hanem reflektált kijátszásban látjuk – úgyis
mondhatnám, a komponált szándékolatlan-
ság, a komponált véletlen az alkotói szán-
dék, amely az eseménytelen életdarabot –

a Covid-járvány következményeként a karantént, azaz a szociális izoláltságot, amelyben nem történik semmi – helyezi érdeklődése centrumába, teszi sajátta, esztétizálja, mintegy ezzel birtokba veszi. És nincsen többé kiszolgáltatva: az *I am a part of* helyére az *I have* kerül. Az alkotó tehát az, aki megalkotja a magára vonatkozó értelmezését – így aztán nem őt, hanem az értelmezés lehetőségét látjuk a képen. A *social distance* valójában tehát éppen az önmagaságához való viszonyban, ha úgy tetszik, távolításban és közelítésben, intimitásban, játékban vagy magányban, szórakozottságban vagy

kosztümös szerepben ragadható meg. És ezt talán nevezhetném a Martin Wanda nevű fenomenon párhuzamosságának.

Kedves barátaim, hölgyek és urak, ezeknek a párhuzamosoknak a mentén ajánlom tehát bejárni Martin Wanda képi univerzumát!

Beck Zoltán szövegét Martin Wanda *Az ártatlanság és a tapasztalás dalai* című, 2020-ban készült sorozatából készült válogatással illusztráltuk.

Ugyanaz másképpen Esterházy és Robbe-Grillet regényeiben

„Az igazi író az, akinek semmi mondani-
valója nincs.” Ezzel a meghökkentő mondat-
tal indítja el 1953-ban az akkor harmincegy-
éves agrármérnök a végletes dicséretes és a
nem kevésbé túlzó elmarasztalások laviná-
ját, amelyek a francia új regény legismer-
tebb írójává avatják Alain Robbe-Grillet-t.¹
Pontosan fél évszázaddal később, a Min-
dentudás Egyetemén elhangzott előadásá-
ban Esterházy Péter ugyanezt a gondolatot
fogalmazza meg: „az gyanús, ha az írónak
mondani-
valója van.”² A hagyományos, de
akár a modern irodalomhoz szokott olvasó
és a kritikus is bizonyára mindkét kijelentés-
re felkapja a fejét. Ám ne vonjunk le messze-
menő következtetéseket a két gondolat egy-
beeséséről. Legalábbis arra ne gondoljunk,
hogy azonos töről fakadnak. Ami közös, az
a hagyományos regény elutasítása. Ami me-
rőben különböző, az, amit Robbe-Grillet és
Esterházy a hagyományos regény helyett az
olvasónak kínál.

A magyar kritika nem mulasztja el ész-
revételezni a francia új regény legfőbb te-
oretikusa és legismertebb képviselője,
Alain Robbe-Grillet és Esterházy Péter
regényeinek egyező vonásait. Elsősorban
Robbe-Grillet Útvesztőjére utalnak. Kulcsár
Szabó Ernő írja: „*A próza iszkolásának*
különlegesen egyedül megalkotottságához
másfelől azonban az is hozzájárul, hogy
nemcsak túlhalad, hanem emlékeztet is a

késő modern epika alkotómódjára. A mű
nem idézi ugyan közvetlenül Robbe-Grillet
Útvesztőjét, titokzatos főalakjának viselke-
dését tekintve, de motívumaiban (viharkabát
és katonaköpeny) és ismétlődéseinek
rendjében (l. a színhelyek hasonlóságait és
felismerésmódjukat, sőt, a szövegszerű is-
métlődéseket) is ébren tartja az új regény
emlékezetét.”³ Szabó Gábor Esterházy regé-
nyeit a narratív célelvőség szétrombolási kí-
sérletén belül Sterne-től Borges-en, Joyce-on,
Gertrud Steinen és Robbe-Grillet-n át John
Barthig helyezi el. Esterházy időkezelésé-
ben Robbe-Grillet és általában a francia új
regény hatását véli felfedezni. Ő is felidézi
A próza iszkolásában szereplő viharkabátos
katonát, aki „alighanem Robbe-Grillet Út-
vesztő című regényéből került át Esterházy
történetébe”. Hozzáteszi, hogy „az *Iszkolás*
szinte lajstromszerűen idézi meg azokat az
elbeszélői eljárásokat, melyeket az új regény
kísérletezett ki az időtapasztalat megszokott
rendjének megbontása érdekében. Ilyen pl.
egy leírás vagy egy esemény más kontextus-
ban való szó szerinti megismétlése, bizonyos
események tagadólágos értelmű újramon-
dása, vagy éppen ugyanannak az esemény-
nek némiképp módosított formában történő
megismétlése, a körkörös érzetét keltő
szerkezeti megoldások alkalmazása, illetőleg
az ismétlések és megszakítások egyéb alak-
zatainak variabilis alkalmazásai.”⁴

Az író alanyban-állítványban gon- dolkozik

Egy nagyon sokat idézett kijelentésével
Esterházy azon kritikusi véleményeket lát-
szik alátámasztani, amelyek szerint az író
a társadalmi kérdések helyett csak a nyelv
mibenlétével foglalkozik. A *Kis Magyar
Pornográfában* írja: „Ó, igen: hogy az író
errefelé mit csináljon, arra a válaszok, lám,
mesésnél mesésebbek (...) Az idők során a
feladat lényegileg a Tisza szabályozásának s
a nemzet felvirágoztatásának szükségessé-
gében fogalmazódott meg. Márpedig rossz
rég, ha a Tiszát nem a szakférfiak rende-
zik, a nemzetet meg... hát... azt magának a
nemzetnek kell fölfölvirágoztatnia tisztes-
séges és rátermett vezetői bö-ö-ölcis irányí-
tásával. Minden más eset ennél rosszabb.
S megnyugtatóbb, ha bizony az író nem
népben-nemzetben gondolkodik, hanem
alanyban-állítványban. Nem mert hazát-
lan bitang. Hanem mert ha egy kicsit is jó,
akkor úgyis nyakig az egészben, ha meg
kicsit se jó, akkor hiába mondja: csak cif-
rázza... A hazaszeretet minőség kérdése.”⁵
Ezzel Robbe-Grillet esztétikájával látszik
azonosulni.

A sokat idézett és félreértelmezett gon-
dolatsort teszi a helyére Esterházy a Min-
dentudás Egyetemén tartott előadásában:
„Az író alanyban-állítványban gon-
dolkozik. Mennyi hercehurca van e mondat
körül, miközben sima tautológia, annyit
mond, hogy az író író (nem népvezér, nem
eszmetörténész és nem tornatanár).”⁶

Az alkotás módszeréről mondja Ester-
házy: „Szokták mondani, az író szerszáma
a nyelv. Ez majdnem igaz. Én szívesen lát-
tom az író, magamat – mint kézművest.
Még inkább kőműves. Kőműves. Téglá,
malter, rakni, nő a fal, leomlik, újra, föl-le,
Kelemenné, szóval valami nő.

Itt kicsit megállnék mutatni valamit.
A mondat arra lehet példa, hogy nemcsak
én írom a mondatot, az is írja önmagát.
Vagy másképp: hogy a nyelv is szerző. Az
írásnál sok és sokféle összefüggésre lehet
ügyelni, szimmetriákra, ismétlődésekre,
eposzi állandó jelzőre, a leleményes kom-
plexus, és akkor többnyire kiderül, mondjuk
egy értő olvasásnál, ez akár még egy kriti-
kusnál is bekövetkezhet, minden jó kritikus
jó olvasó is, de nem minden rovar bogár,
hogy rendszerint sokkal több összefüggés,
nyelvi játék, mélység és sekélyesség találha-
tó a szövegben, mint amennyit az író bele-
tett. Egy más szempont szerint ezt úgy is
lehet fogalmazni, hogy az rossz jel a munka
minőségét illetően, ha csak az van a köny-
vünkben, amit beletettünk.”⁷

A mondat, amint önmagát írja elv egy-
bevág Robbe-Grillet regényelméletével.
A műben fellelhető, ám az író által nem
szándékosan megteremtett összefüggések
pedig Kosztolányi gondolatára emlékeztet-
nek: „A könyvet mindig ketten alkotják: az
író, aki írta, és az olvasó, aki olvassa.”

Esterházy már a *Kis Magyar Pornográfá-
ban* elhatárolódik mind az ún. „elkötele-
zett” irodalomtól, mind a l’art pour l’art-tól:
„Ezek szerint irodalmunk örök sorsa lenne
az a kimerítő ingázás a politikai realizmus
és a l’art pour l’art, az elkötelezettség és az
esztétikai purizmus, a kompromisszum és
a sterilitás között? Nincs más választása,
mint hogy szegényes legyen (ha csak ön-
maga) vagy zavaros (ha önmagán kívül más
is)? Nem foglalhatná el a neki kijáró helyet
ebben a világban?”⁸ Ezt a „neki kijáró he-
lyet” keresi Esterházy minden írásában.
A kérdésre, hogy népben és nemzetben
vagy alany-állítványban gondolkodjék-e
az író, Esterházy „is-is”-sel felel. Vala-
mennyi írásában végigvonul az egyén és
a társadalom konfliktusa, s különösen jól

1 Alain Robbe Grillet, Pour un nouveau roman, Paris, Minuit, 1963, 51.

2 A Mindentudás Egyetemén 2003. szeptember 8-án elhangzott előadás

3 Kulcsár Szabó Ernő, Esterházy Péter. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 1996, 184.

4 Szabó Gábor, „...Te, ez iszkol.” Esterházy Péter Bevezetés a szépirodalomba című műve nyomában. Budapest, Magvető Kiadó, 2005, 156.

5 Esterházy Péter, Bevezetés a szépirodalomba. Budapest, Magvető Kiadó, 1986, 402.

6 Esterházy Péter, A szavak csodálatos életéből. Budapest, Magvető Kiadó, 2003, 49.

7 Uo., 9–10.

8 Bevezetés, 403.

nyomon követhető a sztálinista diktatúra, majd a „puha diktatúrának” nevezett időszak a maga teljes ellentmondásosságában. Mindez egy sziporkázóan gazdag írásmóddal jelenik meg. És itt el is határolhatjuk Esterházy művészetét Robbe-Grillet-étől, akinek regényeiből teljességgel hiányzik kora társadalmának rajza.

A mélység ősi mítoszai

Alain Robbe-Grillet annak a rendkívül heterogén írói csoportosulásnak a vezéralakja volt, amelyet a kritika egy-egy jellegzetes, de korántsem domináns vonás alapján többé-kevésbé önkényesen hol „objektív irodalomnak”, hol „a tekintet iskolájának”, hol „az elutasítás iskolájának” nevez. Maga az „új regény” fogalom Émile Henriot-tól származik, aki a *Le Monde* 1957. május 22-i számában használta először Alain Robbe-Grillet *La Jalousie* (1957) (*Rések*, 1998) és Nathalie Sarraute *Tropisms* (*Tropizmusok*, 1939!) című regényeinek méltatására.

Amennyire változatos magának az írói „csoportnak” az elnevezése, ugyanannyira sokféle a névsor, amelyet a kritikusok összeállítanak. A legtöbb listán az alábbi nevek szerepelnek: Alain Robbe-Grillet, Michel Butor, Nathalie Sarraute, Claude Simon, Robert Pinget, Claude Ollier, Marguerite Duras, Jean Cayrol, Samuel Beckett, Claude Mauriac, Jean Lagrolet, Jean Ricardou, Paul Gégauff, Kateb Yacine és Hélène Bessette. A kritikai visszhang a legellentmondásosabb. Az elmarasztalók és a fenntartás nélküliek táborában egyben meg egyezik: a szenvedélyes hangnemben, ami a legbiztosabb jele annak, hogy jelentős irodalomtörténeti eseményről van szó.

Robbe-Grillet fogadtatásának felemás voltára mi sem jellemzőbb, mint hogy ugyanaz a Pierre de Boisdeffre kiáltja ki „a regény Kopernikusává”, aki nem sokkal

később kijelenti: „Robbe-Grillet nem regényíró”, s arra szólítja fel, hogy „égesse el könyveit.”

Robbe Grillet ugyan nem foglalkozott behatóan a fenomenológia tanaival, de szemlélete a maga eszközeivel ugyanazt az életérzést tükrözi, amit Husserl filozófiájának nyomán az irányzat követői – Franciaországban főként Sartre és Merleau-Ponty – filozófiai szinten fogalmazzák meg. Robbe-Grillet a fenomenológia „tárgyi létező” és a „tekintet számára létező” fogalmait a maga nyelvére lefordítva „a dolgok romantikus lelkéről” való lemondásnak és „a szem regisztráló szerepének” nevezi. (Innen van egyébként az új regény egyik elnevezése is, „a tekintet iskolája”.)

Robbe-Grillet a hagyományos regény valamennyi elemét, így a cselekményt is „a mélység ősi mítoszai” közé sorolja, elavult fogalmaknak nevezi őket, amelyeknek a *Pour un nouveau roman* című, 1963-ban kiadott tanulmánykötetében üzen hadat.⁹

Amikor a kritika a cselekmény eltűnéséről beszél, sokszor összemossa a téma, a cselekmény és a regényesség fogalmát. Innen adódik, hogy ami a cselekmény sorsát illeti, egyenlőségjelet tesz Madame de La Fayette, Flaubert és az új regény közé. Holott elég egy pillantást vetni a *Clèves hercegnőre*, hogy belássuk: az író nem a cselekményt, hanem a regényességet, a kiszínezett feldolgozási módot tagadja meg. Továbbmenve, Flaubert sem a cselekmény eltűnéséről beszél, amikor azt mondja, hogy olyan regényt szeretne írni, amelynek nincs cselekménye, vagy az alig észrevehető. Nyilvánvaló, hogy az író a nagy, „művészi” témát veti el. Jól példázza törekvését a *Bovaryné*, amelyben banális témából lesz művészi alkotás. A cselekmény eltűntetése az új regény „találmánya” lesz. Míg ugyanis Flaubert jelentéktelen témából egy egész élet tragédiáját bontakoztatja ki, az új regény pontosan az ellenkezőjére vállalko-

zik: a legtragikusabb témát is a banalitásra redukálja. Ehhez Gide adta meg a „zöld jelzést”, hisz az új regényben minden „felesleges tetté” válik, semminek sincs súlya. Valójában nem a cselekmény, a tragikum eltűnéséről kell először beszélni.

Robbe Grillet törekvéseinek mintegy központi magva – ahogyan a *Pour un nouveau roman*ban megfogalmazza – „a mélység ősi mítoszainak lefokozása”. Pályáját ennek ellenére, helyesebben pontosan ezért, az Ödipusz-téma egy változatával kezdi. 1953-ban megírja a *Les Gommages* (*A radírok*, 1975) című regényét. *A radírok* nem úgy akarja a sorstragédia, egyáltalán a tragédia, a tragikum fogalmának diszkreditálását elvégezni, hogy nem vesz arról tudomást, hanem ellenkezőleg: maga a tragikum lesz a témája egy nagyon is gazdag cselekményű regénynek. Az író szándéka szerint egy építő-romboló írásmód segítségével „radírozza ki” a cselekményt. A „gommage” (radírozás) szerepét szinte valamennyi kritikus a cselekmény eltörléseként értelmezi, holott magának a cselekménynek a kitörlése másodlagosan, az idő törlésével történik meg. A regény ideje kétszer huszonnégy óra. Garinati, a bérnyilkos eltéveszti lövését, míg Wallas, a detektív tévedésből maga öli meg az áldozatot, huszonnégy órával később. Ily módon a gyilkos golyónak huszonnégy órára van szüksége, hogy célba érjen. Ez a huszonnégy óra „felesleg” lesz a regény kulcsa, ami mind az időt, mind a cselekményt eltünteti. Robbe-Grillet valamennyi műve *A radírok* technikáját követi: az alkotó, ugyanakkor romboló írásmódot. *A radírokkal* kapcsolatban erről maga az író is nyilatkozott: „Olyan történetet akartam elmesélni, amelyik apránként saját magát rombolja le.”¹⁰

S mivel itt a történet ödipuszi, a „gommage” az antik görög tragédia valamennyi kellékét „törölni” akarja. Kérdés azonban, sikerül-e Robbe-Grillet-nek lerombolnia

mindazt, amiből történetét felépítette: az Ödipusz-komplexust, a detektívtörténetet, a szereplők jellemét stb.? Sokan ma is Robbe-Grillet legjobb regényének tartják *A radírokat*. A felületes olvasó – s ez az átlagolvasó –, akihez Robbe-Grillet maga is szólni akar, nem is veszi észre az iróniát, hanem, az írói szándékkal teljesen ellentétben, egy érdekes detektívtörténetet üdvözöl benne, amolyan Simenon-félét, akinek hatását mindjárt a mű megjelenése után felfedezni vélték, mígnem maga az író cáfolta meg ezeket a feltevéseket, kijelentvén, hogy alig ismeri Simenont.

Robbe Grillet nem csupán a cselekményt, de a hagyományos regény többi meghatározó alkotóját is „a mélység ősi mítoszainak” süllyesztőjébe utalja. Így jár az idő, is, amely sajátos módon tűnik el Robbe-Grillet regényeiből.

A tér és az idő útvesztőjében

Előjáróban jegyezzük meg, hogy Kulcsár Szabó Ernő és Szabó Gábor fentebb idézett utalásai Robbe-Grillet Útvesztőjére megállnak az általuk jelzett vonatkozásoknál, és magában a regényben semmilyen más kapcsolatot nem találunk *A próza iskolásával*.

A Dans le Labyrinthe (1959) (Útvesztő, 1971) új korszakot jelent Robbe-Grillet művészetében. A regény semmiféle, a szöveg előtt megfogalmazott, akár a legvázlatosabb tervet sem követ. Robbe-Grillet leírja a címet, és hozzáfog az íráshoz, anélkül, hogy valójában tudná, mi lesz a szöveg, amelyet a cím takar.

A labirintus az önmagába záródó regényalkotás par excellence kifejezője. Robbe-Grillet regényeiben úgy zárul önmagába a mű, hogy kezdő és záró jelenete ugyanazon a helyen játszódik. Az Útvesztő a narrátor szobájából indul ki, és a regény végén

9 Vö.: Alain Robbe-Grillet, *Pour un nouveau roman*. Paris, les Éditions de Minuit, 1963, 17–52.

10 A Madeleine Chapsallal készült interjúból. *Express*, 1961. január 12.

ugyanoda kanyarodik vissza. Ezt mintegy zérópontnak tekinthetjük. A további színhelyek a katona bolyongásának állomásai. A mintegy negyven, világosan megkülönböztethető „színváltás” az alábbi, változó sűrűséggel visszatérő helyekre lokalizálható: egy lámpaoszlop, ahol a katona várakozik vagy a gyerekekkel beszélget; egy kocsmabelseje, ahová a katona időnként betér, ahol megpihen, iszik, beszélget a többi vendéggel; az utca a hóesésben, ahol a katona minden útmutatás nélkül bolyong, hóna alatt egy dobozzal, amelyet valakinek át kell adnia, s amelytől nem tud megszabadulni; egy nő háza, ahová a katona többször visszatér; egy hol kórháznak, hol álkaszárnyának, hol pedig egyszerűen kaszárnyának nevezett épület; a harctér, amely a katona emlékképeként tűnik fel. (Egy alkalommal valamennyi fenti színhely megjelenik a katona lázálmában.) Ebben a „labirintusban” semmiféle rendszert nem lehet felfedezni, ami egyenesen következik a katona minden cél nélküli bolyongásából.

Az ugyancsak labirintikus idő, akárcsak a tér, önmagába záródik. *A rádiókban* és a *Le Voyeurben* (1955) (*A kukkoló*, 1992) Wallas, illetve Mathias „kalandja” eltérő módon, de egyfajta körkörös időben játszódik, ami ugyancsak a regény önmagába zártságát támogatja. *A La Jalousie-ban* (1957) (*Rések*, 1998) az „itt és most” esztétika par excellence megvalósításával Robbe-Grillet megmeregíti az időt, amely megszűnik körben forogni.

A katona bolyongása révén az *Útvesztőben* az idő ábrázolása ismét körkörös formában történik, csak hogy míg az első két regényben a huszonnégy óra, illetve a negyven-ötven perc időfelesleg és annak eltüntetése a központi probléma, addig itt az írás szintjén kell az írónak az időbeli fogódzót eltüntetnie. S valóban, az *Útvesztőben* az idő meghatározhatatlan. Mindjárt a regény elején töröl az író minden valóságos

időbeliséget: „Odakint havazik. Odakint esett a hó, havazott, odakint havazik.”¹¹ Erre az időtlenséget kifejező képre rímel a katona bolyongásának hol jelen időben, hol összetett múltban, hol elbeszélő múltban történő mesélése.

Az Útvesztő – mint mondtam – a narrátor szobájából indul ki, és oda is tér vissza. Ezzel a regény önmagába zárul, de maga a tér s a fikció – pontosan azért, mert labirintikus – nem szűnik meg. Ahhoz, hogy az építő-romboló írásmód második fázisa beteljesedjék, el kell tüntetni mindazt, ami a narrátor szobájának első és utolsó megjelenése között történik.

Anélkül, hogy tudnánk Robbe-Grillet Kafka iránti rajongásáról, arról, hogy nem egyszer benne jelöli meg az új regény egyik „ősét”, a katona bolyongása akaratlanul is *A kastélyt* idézi az olvasó emlékezetébe. A városban való eligazodás a tér- és időbeli tájékozódás hiánya miatt lesz a katona számára lehetetlen. Ettől lesz kalandja labirintikus. Keres valakit, akiről egyáltalán nem tudja kicsoda, milyen, egyszóval semmilyen információja nincs a keresett személyről. Csupán annyit tud, hogy a hóna alatt szorongatott dobozt (amelynek egyébként nem ismeri a tartalmát) át kell adnia ennek az ismeretlennek. Nem tudja a keresett utca nevét sem; talán Galabier, Matadier vagy Montoret. Ilyen utca viszont nincs a városban. De hiába is tudná az utca nevét, mert az utcanévtáblák vagy hiányosak, vagy túl magasan vannak, és a sötétségben amúgy is olvashatatlanok. Később már azt sem tudja a katona, fontos-e találkozója, s hogy miért kellene találkoznia az ismeretlennel: „– Most mit fog csinálni – kérdi végül az asszony –, hogy elfelejtette annak az utcának a nevét? Nem tudom – mondja a katona. Fontos lett volna? Igen... Nem... Talán.”¹² Ahhoz, hogy valamiféle támpontja legyen a katonának, legalább azt kellene tudnia, honnan jött. De még arra sem emlékszik,

melyik ezredhez tartozott. A köpenyén viselt szám sem a sajátja. A katona célhoz érését a térbeli tájékozódás lehetetlensége is akadályozza. Bolyongásának színhelye, a nagyváros egyik negyede igazi labirintus számára. A mindent belepő hótakaró uniformizálja az egyébként is egyforma utcákat. A csomagot egy utcasarkon lévő lámpaoszlopnál kellene átadnia. Csakhogy valamennyi lámpaoszlop egyforma.

A térbeli tájékozódást segíthetné a gyerekek, akinek valójában az lenne a feladata, hogy elvezesse a katonát céljához. Mint hogy azonban az semmiféle támpontot nem tud adni, a fiú hiába ismeri jól a várost, útja ugyanolyan céltalan lesz, mint a katonáé. Ráadásul azt sem tudjuk, ugyanaz a gyerek-e, akivel a katona többször is találkozik, vagy más és más. A fiú pedig hol eltűnik, hol újra felbukkan. Mivel gyorsabban megy, mint a katona, annak időnként a nyomokon kellene követnie, ez viszont a hó miatt lehetetlen.

Ugyancsak a térbeli tájékozódást gátolja a személyek hasonlósága. Egyformák a gyerekek, a kocsmabeli esernyős férfi pedig – akiről a katona feltételezi, hogy a csomag címzettje lehet – az invalidusra hasonlít.

A katona számára az időbeli tájékozódás is lehetetlenné válik. Mióta bolyong az ismeretlen város ismeretlen utcáin? Az olvasó tudja, hogy már régóta: „– Tegnap... Te láttál engem tegnap? – Hát persze. Minden nap láttalak.”¹³

Azt is tudjuk, hogy a katona egyre kimerültebb. A nappalok és éjszakák váltakozását – gondoljuk – a katona is érezkelhette. Csakhogy mivel többször is betér a kaszárnyába, s ott el is alszik, azt sem tudja, valójában mióta alszik, mióta lázas; a nappalok és az éjszakák összefolynak a tudatában. Az időbeli tájékozódás legegyszerűbb eszköze az óra lenne, de sem a gyerekeknek, sem a katonának nincs órája.

Ha bolyongása során a katona joggal érezheti magát labirintusban, az olvasót is többször keríti hatalmába a labirintusban való tévelygés érzése. Az első rejtély maga a mesélő személye. Ki beszél? De meg tudhatjuk-e, hogy valójában mit beszél el a regény? Most nem arról van szó, hogy a szóban forgó csata nem létezett, arról is lemondunk, hogy allegóriát keressünk a regényben. A műben azonban azt sem lehet nyomon követni, mikor lép ki a katona a falon lévő képből, és mikor tér oda vissza, melyek a katona „valóságos”, az emlékei által felidézett múltbeli, illetve képzeletbeli bolyongásai.

Az olvasó legalább háromszintű elbeszélést tart kezében: *ábrázolt* valóság (a kép leírása élőképfarmájában), *elbeszél* valóság (a katona korábbi bolyongásai, emlékképei, lázálmá). Az elbeszélő személyéhez hasonlóan ezek a szintek hol azonosíthatók, hol nem.

A cselekmény eltüntetése à la Esterházy – *Kis Magyar Pornográfia*

Esterházy regényeinek cselekménye ismerőben más, mint azt a hagyományos vagy akár a modern regényben láthatjuk. Erről az író nemegyszer nyilatkozik: „Mindenféle posztmodernnek mondott könyvekben nagyon is van cselekmény.(...) Itt inkább a valósághoz való viszony, az más, azt gondolom, az változik.”¹⁴

Nos, a „valósághoz való viszony” Esterházy-nál szöges ellentétben áll azzal, mint amit Robbe-Grillet-nél látunk. Vele szemben Esterházy úgy tünteti el a hagyományos regény cselekményét, hogy eközben az egész magyar társadalomról kor-, vagy ha akarjuk, kórképet ad. A cselekményt Robbe-Grillet-hez hasonlóan Esterházy is megkérdőjelezi: „Ha, mint mondani szokás, a cselekményt bonyolítom (...) rendesen feszélyezve

¹¹ Alain Robbe-Grillet, *Útvesztő*. Bukarest, Kriterion Kiadó, 12.

¹² Uo., 53.

¹³ Uo., 138.

¹⁴ Esterházy Péter, „Ki nem történet-elvű itt?” *Magyar Lettre Internationale*, 1998–99 tél.

érezem magam. Végtére is talán valóban kicsit szégyenteljes processzus: fel-feltenni a kérdést, miszerint most pusztuljon a beste, vagy ne pusztuljon a beste?! De nekem már az is végeláthatatlan bonyodalmakat okoz, ha valaki, idézem, kimegy az ajtón, idézet vége. Akkor hát mi marad? kérdezheti az, ki dolgokban jártas, keserű, csalódott ember. Lásd, édes úr, ezt nem tudom, hogy mi marad.” – írja A fogadás naplójában.¹⁵

A cselekmény eltüntetésének módja igen változatos és egyszerre jelentkező módjával találkozunk Esterházy regényeiben. A regény töredezett, egymással felcserélhető történetek halmaza, amit az olvasónak kell/lehet összeraknia például ugráló olvasással (*Termelési-regény*); valós és kitálatott történetek (anekdot) egy szintre emelése (*Kis Magyar Pornográfia*); egy történet leírása, majd ugyanannak az ellenkezője (*Harmonia caelestis*) stb. Mindezt utánozhatatlan humorról, távolságtartó ironiával mutatja be, ami eleve megkérdőjelezi a leírtak valóságát.

A történet maga a történelem. Esterházy nem úgy tagadja a cselekményt, hogy azt eltüntetné – amint azt Robbe-Grillet-nél láttuk –, hanem a nagyon is jelenlévő cselekményt, magát a történelmet a legapróbb elemeire bontja. Az olvasó pedig, ki-ki történelmi tapasztalatai vagy ismeretei alapján, újból összerakja, képzeletében újraírja a Pobjeda hátsó ülésén kezdődő és Esterházy vallomásával befejeződő történeteket.

A *Kis Magyar Pornográfia* első részének címe: *I. (egy Pobjeda hátsó ülésén)*. A regény hangnemét a Trabant használati utasításából vett idézettel meghatározza a szerző: „A Trabant útfekvése kitűnő és gyorsulása kifogástalan. Ez azonban nem szabad, hogy könnyelműsége csábítson.”¹⁶ Ebben a használati utasításban benne van az egész pártállamiság hazug és cinikus arcatlansága, ugyanakkor gyáva óvatossága. Ellenponto-

zásul pedig a Trabant használati utasítása felett illusztrációként egy Rolls-Royce képe díszel. A történet azonban nem egy Trabant, nem is egy Rolls-Royce, hanem egy Pobjeda hátsó ülésén kezdődik. A Pobjeda tudvalevőleg a pártállami vezetők hivatalbeli kocsija, a hátsó ülés pedig többnyire a kiszemelt titkárnő kijelölt szolgáltató helye volt.

Az elbeszélés széttördelése a hagyományos regény cselekménybonyolításának teljes tagadása. A *Kis Magyar Pornográfia*-ban egyenlőségjel kerül a lényeges és a lényegtelen közé. A minden fontos és minden lényegtelen a valóságértelment teszi valóságúvá és hitelessé. Az emlékképek úgy hordozzák magukban az ellentmondásokat, hogy azok a kor társadalmának darabokra töredezett tükörképét adják. Csak az olvasón múlik, hogyan és mennyiben rakja össze ezekből a tükörcserepekből a közelmúltat.

A *Kis Magyar Pornográfia* második része így kezdődik: *Második rész: (anekdot)*. A zárójel a címben eleve ironikus. Mert mit teszünk zárójelbe? Ami a főszöveghez képest kevésbé fontos. Esterházy viszont itt zárójelbe teszi az egész következő részt, mintha csak úgy mellékesen mesélné el a Rákosi-éra epizódjait „Mémor-rom”-ként. Miért ezt a címet választja Esterházy? Az anekdota etimológiájának levezetése során írásának humoros oldalára utal: „*Anekdota* görög szó; azt jelenti: »kiadatlanok«. A kiadatlanok nem azt jelenti, hogy e történeteket soha nem adták ki, vagy adják ki, hanem csupán azt, hogy *kibagyták* őket, feledés szítal reájuk, mert nem eléggé hivatalosak, nem ütnek meg valamely szakállas komolyság mértékét. Az anekdota tehát történelmi tréfa. Ezek itt konkrétan: magyar.”¹⁷

A regény cselekményének csupán anynyi köze van Robbe-Grillet könyveinek cselekményromboló regénytechnikájához, hogy itt is hiába keressük a hagyományos

regény megszokott felépítését. Ugyanakkor Esterházy most sem kívánja tagadni vagy eltüntetni korának – és a megelőző koroknak – történelmét/történeteit. Ellenkezőleg: „nekem az a hálás szerep jut, nem tudom, sikerrel-e, hogy könnyet töröljek, sebbe ragadt gézt tépjek és a napfénytől forró, gyilkos tarkókat simogassam. Ahogy Kassák mondja, minden jó műnek elégedetlenség az apja, szorgalom az anyja. S nem Goethe, de Hölderlin állítja: az én feladatom, hogy a hazáról beszéljek. Ezt senki se irigyelje tőlem.”¹⁸

A második rész hosszabb-rövidebb anekdoták és egy-két soros élcek szövedéke. Ne legyen kétségünk. Az „anekdot” történetei, bár a Rákosi-érára ismerünk bennük, korántsem szűkíthetők le az ötvenes évek magyar társadalmára. Erről maga az író szól: „akár végigolvassuk egy ültünkben, mint egy regényt, akár bele-beleböngészünk, kicsendül a történetekből néhány visszatérő – századokon visszatérő – dallam.”¹⁹ A Rákosihoz fűződő anekdotákban Rákosi Mátyás mintegy Mátyás király járja az országot, s már maga ez a látens párhuzam előrevetíti az anekdoták groteszk humorát.

A következő rész a *Harmadik rész* („?”) címet viseli. Az idéző- és zárójelbe tett kérdőjel mintegy előrevetíti – mint azt egy címnek illik is tennie –, hogy az író kérdések formájában idézi fel mindazt, amit az első két részben felfed. „Időpontok? 49, 67, 19, 45, 48, 56, 68?”²⁰ A fejezet mottója egy Wittgenstein-idézet, amely pontosan kifejezi azt, hogy a következőkben feltett kérdésekre az a válasz, hogy nincs válasz: „Akkor persze nem marad egyetlen további kérdés sem, és éppen ez a válasz. (*Wittgenstein*)”²¹ A kérdőmondatok maguknak a kérdéseknek a tartalmát is megkérdőjelezzik. A regény cselekményére immár felesleges rákérdeznünk, mert nincs cselekmény, legalábbis a szó hagyományos értelmében nincs. A cse-

18 Uo., 428.
19 Uo., 421.
20 Uo., 471.
21 Uo., 469.
22 Uo., 522.

lekmény eltüntetése à la Esterházy itt már az előző két résznél is radikálisabban megtörténik, hogy azután majd a negyedik rész megint csak más módon, de tovább folytassa a cselekményromboló írásmódot.

Negyedik rész: IV. (a lélek mérnöke). Ebben a részben felesleges lenne bármiféle időbeliséget keresni, azt is mondhatnánk, a regényidő teljes eltüntetésének vagyunk tanúi. Ezért mind az olvasás, mind az elemzés sorrendje tetszőleges. A lélek mérnöke az író, aki az emberi lélek rejtelmét kutatja. Esterházy a tanácselnökkel szemben pozicionálja az író: „A lélek mérnöke, gondolta, nem taktikázhatik, ebben különbözik a jó tanácselnöktől. Nem hasznosnak kell lennie, hanem főként szabadnak. Azaz a gyakorlatban: nem lojálisnak, hanem igaznak... Az igaz, még lehet lojális – ha szerencsések az urrrak, az urrrak.”²² A negyedik részt a kitömött hattyú szóképe és rajza, valamint a „Milyen a mai prózaíró?” és a „Miért írunk?” kérdései fogják keretbe. Ezen a kereten belül mikrotörténetek és mikroszituációk kaleidoszkópjába tekinthetünk bele. Nevezük ezeket mininoveláknak, mert azok.

Felmerül a kérdés, van-e még bármilyen köze ennek a játékosan filozofikus és filozofikusan játékos szöveg-halmaznak a regényhez? A hagyományos regényhez még annyi köze sincs, mint az első vagy a második résznek. Inkább tűnik aforizma-gyűjteménynek, mint regénynek. Pedig emberi sorsokat olvashatunk ki az eszmefuttatásokból, csakúgy, mint Örkény egyperceséből, amelyeket Esterházy (méltán) remekműveknek tart. És ezek a mininovelák minduntalan felidéznek a regény címét: *Kis Magyar Pornográfia*.

Az utolsó sorok az írásról szólnak. Az eddig egyes szám harmadik személyű elbeszélés első személyűvé válik. De nem akárho-

15 Bevezetés, 397.
16 Uo., 400.
17 Uo., 421.

gyan! A lap tetején egy André Gide-től vett francia nyelvű idézet áll többes szám második személyben: „Pourquoi écrivez-vous?” Majd: „Miért írunk?” – teszi fel a kérdést Esterházy a „mai magyar prózaírók” nevében, s a lap alján jut el a vallomás jellegű éni- g: „Tehát: írok: kéjért, félelemből, szabadságért és szabadságból; és mert „nem szeretem ezt a kábító, undorító és dühítő világot, meg akarom változtatni”, zitat ende, írom.”²³

Itt kiáltó az ellentét Robbe-Grillet életérzésével, aki nem csupán változtatni nem akar a világon, de kifejezetten jól érzi magát a bőrében. Az *Express*nek adott nyilatkozatában mondja (1968. április): „Úgy hiszem, szeretem az engem körülvevő világot, valóban az az érzésem, hogy közvetlen kontaktusaim vannak a modern világgal.”

A *Kis Magyar Pornográfiában* Esterházy úgy tünteti el a hagyományos regény cselekményét, hogy nem tünteti el. Nagyon is benne van maga a történelem, csak kicsit másképpen, mint azt megszokhattuk. Az olvasónak kell a rendkívüli műgonddal

szétszabdalt valóságot összeraknia, ami nem kedvez a „lusta” olvasásnak, de halatlanul izgalmas szellemi gyakorlat azoknak, akik vállalják az „újraírás” nem könnyű feladatát. A regény tér- és időkezelése sem kevésbé eredeti. Jól meghatározhatóan köthetők a történések Magyarországhoz, az ötvenes évek diktatúrájához, ám hol Kelet-Európa nagy kérdései, hol a kuruc-labanc villongások tágitják határtalanná a regény terét és idejét.

Eugène Ionesco mondta egyszer Örkény Istvánról, hogy regényei mélyebbek és fontosabbak, mint az ő drámái. Maga Örkény is megfogalmazza azt a lényeges különbséget, ami az abszurd dráma minden emberi cselekedetet értelmetlennek tartó szereplőitől elválasztja hőseit: „Alakjaim, merőben különböző okokból, kétségbeesett helyzetbe kerülnek. De még e reménytelen helyzetek szorításában is változtatni akarnak életükön.”²⁴ Esterházy regényeiről is elmondhatók, hogy mélyebbek és fontosabbak, mint Robbe-Grillet művei.

²³ Uo., 535.

²⁴ Örkény István, *Párbeszéd a groteszkről*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1986, 215.

Állandóan jelen

Esterházy Péterre emlékezve

„Tanításával ámulatba ejtett mindenkit, mert úgy tanított, mint akinek hatalma van, nem úgy, mint az írástudók.”
Márk, 1, 22

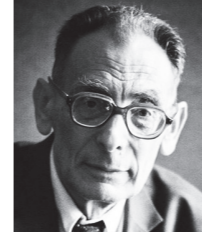
„Sose hiába, de mindig, így vagyok Isten nevével. Sose hiába. Reggel a Kisjézushoz, aztán a Krisztushoz a kereszten, így telik a nap, napnyugtakor a nagy Istenhez, lefekvés előtt megint az ezüstös képhez. Ez egy ima, ugyanaz az ima. Egy ima van.”
Esterházy Péter: Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat – 22.

Amikor Esterházy Péter 1981. december 10-én nekilát, hogy lemásolja Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényét, az író hetvenedik születésnapjára, és 1982. március idusáig másol, híresen különleges gesztust tesz az idősebb pályatárs felé. Fiúi gesztus, fiútól apához illő. A tisztelet és – a másolás révén – a megsemmisítés egyszerre történik, a tisztelet lerovása szó szerint egymásra rótt sorokkal teszi olvashatatlannak, enigmatikus képpé az eredeti szöveget. És ezzel képpé, idollá, kódolt ikonná az alkotót magát is. Az apák persze enigmatikusak. Ahogy az Isten.

Esterházy Péter évtizedekkel később nekilát, hogy megírja *Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat* – című regényét. Látszólag és valóságosan a családtörténet újabb átiratát. Már a címből nyilvánvaló, hogy nem csak saját, korábbi szövegei újraírása, nem csupán a család ötvenes években történő kitelepítéstörténetének újabb perspektívából való elmondása történik meg majd ebben a szövegben. A *Márk-változat* – amelyet azóta, hogy az életmű visszavonhatatlanul lezárult, valahogy Esterházy Pé-

ter utolsó írásának tekintek, hiába olvastam fájdalommal és szeretettel a *Hasnyámirigynaplót*, hiába fogadtam érdeklődve a Szűts Miklós festőművész akvarelljeihez készült *A bűnös* című munkáját –, a *Márk-változat* tehát szakrális szöveg újra-, át- és felülírására vállalkozik.

Most megtorpanok, kérdőjel. A szöveg szakrális. Az írás teremtő cselekedet. Ottliké ne lett volna az? Vagy Esterházy bármelyik – a legprofánabb, legszókimondóbb, legrakoncátlanabb szövege ne lett volna az? Nem hirdetett bármelyik mondata jó hírt? Valamilyen jó hírt, alapvetést arról, hogy van párbeszéd, lehet egymáshoz szólni, hogy mi ilyen-olyan (szabadon behelyettesíthető jelzők) teremtmények kapcsolatba kerülhetünk egymással, megszólíthatódnak? (Ha nyakatekert is ez a szó. De hát előfordul, hogy csak ilyen nyaktekerések révén látjuk meg egymást nehezen, de mégis.) És hogy ez közös, a teremtettség, az ittlét mégiscsak öröm, hogy épp most – bármelyik most –, épp azokkal, akik együtt élnek át velünk az időt? Jól elkanyarodtam Márktól. Vagy mégsem? Illetve melyiktől?

„Minden puszta munka: vázlat”

Lázár René Sándor legelső verseskötete

Kovács András Ferenc „dús ízű lírá”-ját (Cs. Gyimesi Éva) rendkívüli módon összetett, rétegzett létélményekről való számadás jellemzi. Oly dús szövésű ez a líra, mintha több, különböző korban, eltérő vérmérsékletű, más-más hagyománytörténebe lépő, távoli nemzeti irodalmakból üzenő poéta fogott volna össze, hogy szembesítsék egymással (költői) tapasztalataikat; egymásra gondolják kísérletezéseik hozadékát, a maguk hangján szólva átadják a közvetítés jogát és lehetőségét annak, aki képesnek bizonyul, hogy valamennyi „előd”, „kortárs”, „hasonmás” és költészeti kódokból-homályból elővarázsolt költő-személyiség szerepében az olvasó elé álljon. Az amerikai country-énekes, Jack Cole, az apróra töredezett jelzői-határozói szerkezetek költőjeként rekonstruált Calvus, a *Ványa bácsi* című Csehov-színműnek az életbe befáradt orvosa csak néhány a vállalt-szóra (versre) bírt figurából, akik (költői) szerepé váltak Kovács András Ferenc alakváltoztató módon beleérező közreműködésével. Különböző életvilágok, korérezések, alakzatok képviselésében közvetítenek egy sokszínű költői hangot, amely állandósága helyett sokszólamúvá fejlődik versformák segítségével. Önnön képzeletét láncolja Kovács András Ferenc egy meg- és fölhalált költő/költészet-változathoz, hogy önmagát szabadítsa meg és föl, leszámolván a sokáig éltetett alanyi költő-alakkal, ugyanúgy az egy időben erőteljesen javasolt tárgyias lírával. Azt a kényszert utasítja el, hogy választania

és vállalnia kelljen egyet (egyetlenegyét!) évszázadok költői magatartása és formakultúrája közül; éppen ellenkezőleg: a lehetséges alak(zat)okból valami különösen, számára magától értetődően sokszerűt alkot. A magáévá birtokolja, amit e költői századok hoztak, megszemléli, aztán megfontoltan válogat, elejt, feltámaszt, újragondol. A sokféle költői szerep vagy maszk, álarc-felvetél és -levetés játékból kiválik Lázár René Sándoré, akinek életrajzát, pályáját felfedezője és megalkotója 1859 és 1929 közé illeszti, drámai történelmi fordulók és nem kevésbé drámai költészetváltások évtizedeire. Kovács András Ferenc hol fellobbanó buzgalommal, hol kissé ellankadva a terebélyesedő pálya rekonstruálásakor teljes életművet, mintegy három vastag kötetnyi anyagot céloz meg, a szerény kezdetektől a Marosvásárhelyre történő visszavonulásig kísérve figyelemmel Lázár kalandozásait a földrészek között és a költészet meg a történelem téridejében. Hiszen mind a földrajz, mind a költészet szinte minden messze tartományát bejárta Kovács András Ferenc poétájával, vizuális és auditív élményekben részesítve, könyves-tudós barátokkal ellátva. Ez a jellegzetesen erdélyinek megjelölt, ám a századforduló Európájának költői hanghordozására reagáló, a klasszika filológiában jártas személyiség már nagyon várt, de még csak erősen válogatott *legelső* kötetével jelentkezett, a csíkszeredai Bookart kiadó értő, könyvművészeti gondozásában, 2019-ben. A mindössze 74 lapnyi

Péter apostol fiától, Márktól ezt olvassuk Jézusról: „*Úgy tanított, mint akinek hatalma van.*” Akinek hatalma, tekintettel arra, hogy Isten fia, természetes. De embernek úgy írni, hogy hatalma legyen a szavak, a szöveg, és így – semmiképp nem célként, csupán következményként – a szöveg olvasóján? Zavarba ejtő.

A zavarról még szólok később, de most vissza a hatalommal bíró szövegre. Konrád György, amikor a Nobel-bizottságnak tett javaslata mellett érvelt, ezt írta Esterházy Péterrel: „*Bátor ember. Meri leírni, ami eszébe jut.*” Hogy honnan vette a bátorságot? Egy vele készült interjúban Esterházy Péter elmesélte, hogy egy időben, talán kamaszkorában rendszeresen imádkozott Istenhez, azt kérve, hogy legyen okosabb, mint amilyen okos. Micsoda kérdés! Nem csupán okos és bátor. Alázatos és mosolyfakasztó is. Legfőképp pedig mélységes bizalomról árulkodik a kérésteljesítő irányában. Akár csak az a játékra való képesség, amelynek köszönhetően a szavakkal mint organikus lényekkel bánt. Játékosnak maradni mindhaláláig, a halál árnyékának völgyében járva is – határtalan bizalom. Pátosz nélkül elmondani a passiót. Ráadásul két passiót egy Márk alatt. A családét és Jézusét. Ehhez is kell bátorság és bizalom. Meglátni, hogy minden szenvedéstörténetben újra megtörténik minden. Az árulás, a megfeszítés, és valamiképp – csodaképp – a megváltás is. De nem csak meglátni, megírni. Ez a cselekedet. A részvétel a teremtésben.

Az írás vigaszáról, a *consolatio litterarum* reményteli tapasztalatáról Mártonffy Marcell irodalomtörténész teológus írt Esterházy Péter és a katolikus hagyomány kapcsolatát vizsgálva. Az írás vigasza. Megrendítő

szó szerkezet, különösen szerteágazó jelentéstartománnyal. Az írás mint cselekvés és az Írás mint szent szöveg. A kérdés – épp ahogy a *Márk-változat* Jézusa és Júdása esetében, ahol a „*Ki árul el kit?*”, ahogy azt Péczely Dóra, a kötet szerkesztője és fülszövegírója felteszi – feloldhatatlan paradoxon. De míg az árulás paradoxona zavarba hoz, és ez a zavar olvasónként sokszorozódik, az írás vigasza a vigaszt többszörözi. A vigasz a miénk, olvasóké.

És az íróé. Aki „*állandóan jelen*”. A szó szerkezetet önkényesen ragadtam ki a szövegből, a kontextusból. De melyikből? Ha történet nincsen, ha a történet teljes egészében elmondhatatlan, ha nem reprodukálható? Nincs jelentősége a szöveghelynek, de az *Egyszerű történet vessző száz oldal – Márk-változat – 2. oldaláról*, de ez csak alkalmi helye, valójában a végtelenből származik, tehát bárhol is kiragadható és visszaereszthető. Mint egy *piros léggömb*. Kiragadom, mert egyfelől bízom benne, hogy ez tetszene Esterházy Péternek, másfelől bízom a cseppben a tenger frázis igazságában. Hogy ez a szó szerkezet önmagában is működőképes. Mert evidens, hogy a zakatolva előretörő, igyekvő folyamatos jelennek nem szinonimája az *állandóan jelen*, ami az állandóság mozdíthatatlanságát közli velünk megnyugtatóan.

Esterházy Péterre emlékezve, azt hiszem, ennél jobb hírrel nem szolgálhatok.

(Esterházy Péterre emlékeztek 2020. július 30-án a gannai templomban. A szöveg a Pápai Jókai Kör Egyesület és a Szépirok Társasága által szervezett alkalmon elhangzott emlékbeszéd.)

kötet az árulkodó *Consolatio* verssel zárul, mely Lázáry vallomásaként Kovács András Ferenc kerek évfordulójára figyelmeztet: „Vigasztalom magam – hatékony szám a hatvan...” Költő és lírai/lírikusi alakmása összeér, jóllehet a Lázáry-vers feltüntetett keletkezési évszáma 1919, a három versszak mégis egy poéta költészethitének igazolódása, tanúságtétel a szépség ígézetében múló élet dalra, elégiára fakasztó élményei mellett. A vigasztalás s a meg nem elégedés, a múltó idő és a méltó visszhang elmaradása egymást tagadva is összefogó verssé formálódik.

A kötetegész az alakmás időszámításának rendjében hoz hírt egy tág horizontú költői, költészeti világrajásról: bibliai, antik, perzsa, itáliai, mexicói, afrikai és természetesen hazai olvasmány- és tájlemlékekről; verselési változatok idézik meg (rájátszván a jól fölismerhető mintára) Berzsenyi Dániel és Arany János egy-egy versét, a versen keresztül ama hangot, mely Berzsenyiről és Aranyról a mai költőben visszhangzik. Az antikizáló kardalban asszonyok hívják Odysseust, az ókor legendás szerelmesei, Antonius és Kleopátra – a vers alatti jegyzet szerint – mintha egy görög versből lépnének át a magyarba, a variációs technika segítségével. Újólág magyarázat sugallja, hogy Lázáry egy német gyűjteményből ültette át a talán „ősidők”-ből származó énekeket. Helyet kér és kap a kötetben az 1918–19-es marosvásárhelyi élet könyvekből és a gyászos történelmi eseményekből eredeztethető lírája: az 1918. de-

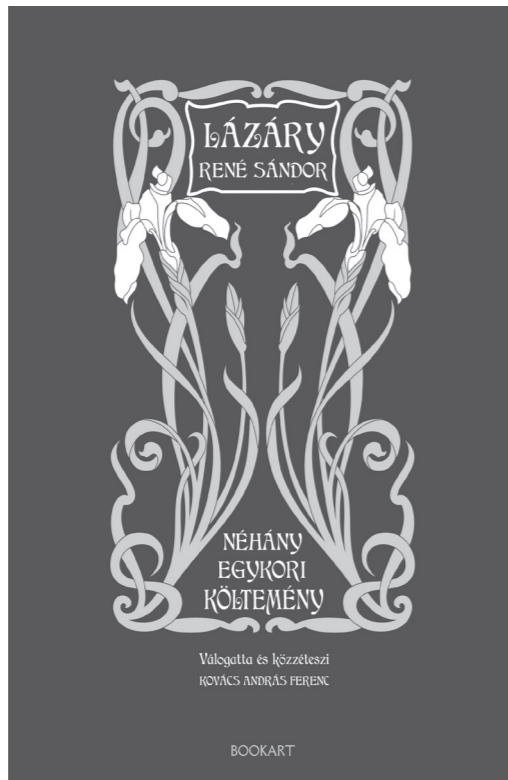
cember 29. – 1919. január 4. közé „keltezett” vers, a *Győztesek éjszakája* emlékeztet a fordulatra, melyről – minthogy a rekonstrukció vállalkozójának állítja be a kötet közreadója önmagát – csak félig lehet nyíltan beszélni, de ez a nem teljesen nyílt beszéd az elhallgatáson úrrá lévő szólási kényszer verse lesz, s a választott versforma, a Shakespeare-drámák jambusa még inkább érzékelteti a vers szöveglamában rejlő roppant feszültséget. A *Változatok vereségre* két szonettje már csempészárúnak minősül. „Úgy-is halomban áll terv, téma, térkép,/Áthúzható jog, átrajzolható/ Jövő, hatar, jelentés, séma, mérték,/Törlendő számsor, vágy, rabolt adó,/ Népeknek sarca, sorsa...”

S amily változatos a kötet tematikája, amily távlatos világszemlélete, mely egyszerre a kifinomult, kiművelt emberfőé és az ősi „primitívebb” művészet- és életformát megörökítésére méltónak gondoló századfordulós(?) személyné, oly különfélék a virtuóz módon kezelt versformák, a végső-kig csiszolt, máskor szándékosan hanyagra hagyott rímek. Az aszklépiadészi strófa szer-

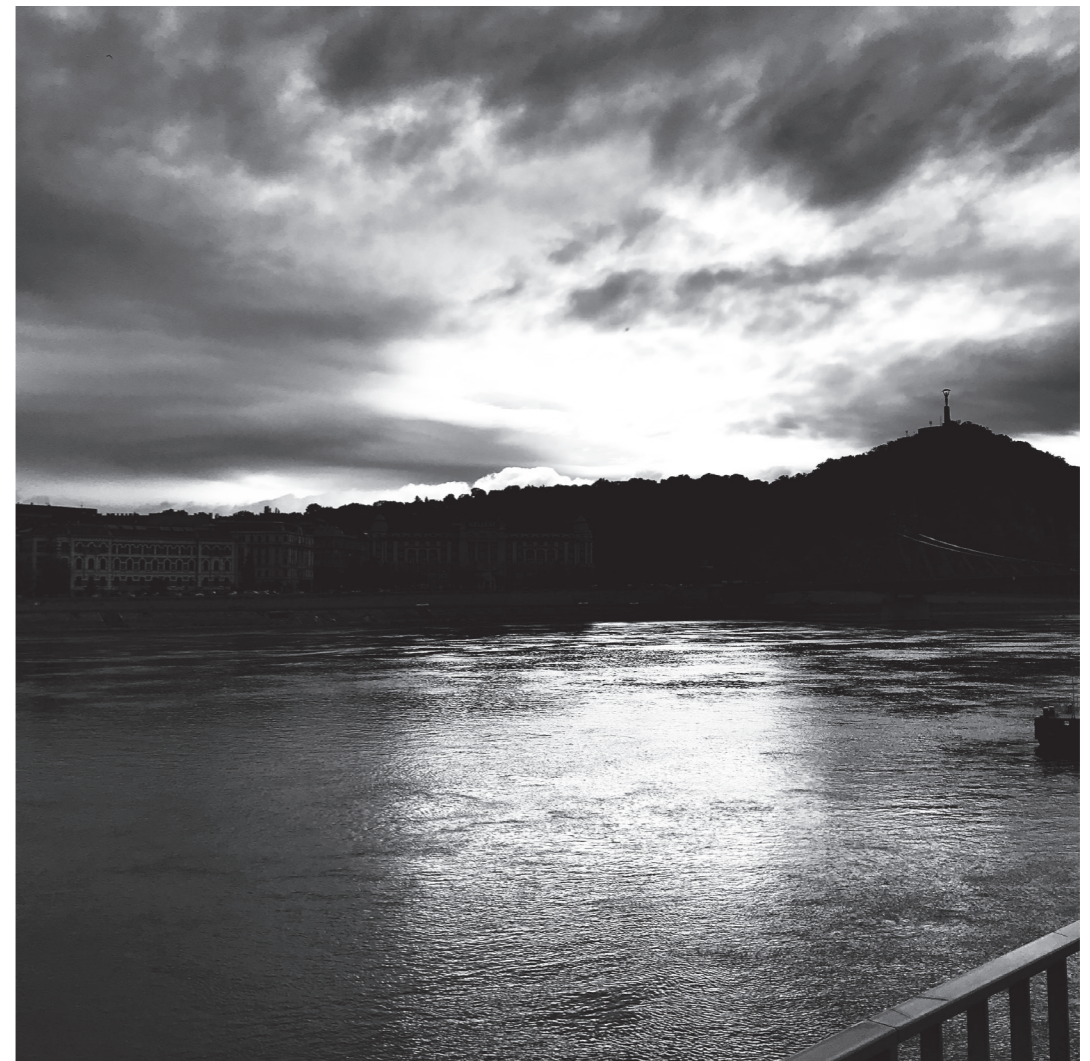
vezésében a költő ugyanolyan otthonosan mozog, mint az ótestamentumi, kötetlenebb, mégis szigorúan szerkesztett előadásban. A „Fiji-szigetek”-ről származó „halotti siralom” prózaverssel érintkező beszéde ugyanolyan meggyőzően hat, mint az Ady-verset imitáló, dalszerű Önarckép, visszfény Párizsból. Érdekes a maszkból kitekintő költőtől idézni: „A Szajna partján élt a Másik,/ Az is én voltam, én voltam:/ Fél éltet éltem két alakban,/ Tékozlón, szinte félholtan (...)

A Szajna partján én is, én is,/ Még a nem-én is én voltam./ Mélyemben, mint sötét folyóban/ Csak tükröző fényt hordtam.” Az alakmás nem leplezi le magát. Önmaga lényegével vet számot: költészetébe öleli az egyszervoltat, hogy igazán önmaga lehessen. Lázáry René Sándor az irodalomtörténet, egyelőre inkább csak a kritika szerint pusztán Kovács András Ferenc által van, az ő „heteronim”-je, költői alakmásainak egyike, kölcsönvett jelmezben,

maszkkal ágál a tévesztések és lelepleződések sokértelműségeinek szövegáradásában. De Kovács András Ferenc önmagaságát szemlélve immár nem választható le elképzelt és megvalósított költőjéről. Költő és alakmása támogatják, segítik egymást a versre lelésben, együtt képviselik a költői igazságot, az arcot félig elrejtő maszk és az arc, a teremtmény és megálmodója közösen indultak el az irodalom és története végeláthatatlan útján.

Bookart, Csíkszereda, 2019

„Az impresszionizmus szabadsága”

Kontra Ferenc: Lepkefogó

Kontra Ferenc legújabb, *Lepkefogó* című 2020-as kötete a Magyar Napló és az Írott Szó Alapítvány gondozásában jelent meg Budapesten. A három csoportba, illetve füzérbe rendezett tizenhét szöveg összetartozását különböző tematikai és prózapoétikai, történetmondási sajátosságok biztosítják; e tekintetben fontosak továbbá a kötetben belüli, a prózaritmus megteremtéséhez hozzájáruló szisztematikus előre- és visszautalások, önidézetek, tudatos ismétlések, valamint meghatározó a megjelenített környezeti elemek, tevékenységi formák és tapasztalatok behatárolható egységessége.

A történetek szereplői különböző nemzedéki, társadalmi és foglalkozási csoportokból érkeznek. Eltérő háttérűek, habitusúak. Akadnak köztük gyümölcstermesztők, kamionsofőrök, háborúsdit játszó menekült gyermekek, apák és fiúk, házaspárok, de a történetekben szerepel tanár, gyermekét elvesztett szülő, kismizett félárva örökbe fogadott fiú, külföldre szakadt fiatalember, krematólógus, órásmester különöc öltözködésű és életvitelű özvegye. Eltérőek céljaik, törekvéseik. Közös vonásuk, hogy mindőjük traumák, lelki sebek, megrázkódtatások feldolgoz(hat)atlan és fájdalmas nyomait hordozzák magukban, és azoknak adnak hangot egy-egy történet, dialógus, megnyilatkozás formájában.

A novellagyűjtemény olvasói tájékozási pontokat jelölve ki és egyben képzettársításokat teremtve, átfogó kulturális keretbe helyez – a képviselt stílusok,

művészeti ágak és korok szempontjából – egymástól nemritkán meglehetősen eltérő alkotókat, irodalmi és zeneműveket. A történetekben felcsendül Richard Wagner *A nürnbergi mesterdalnokok* című művének egy a német zeneszerző által átírt részlete, a *Mária mennybemenetele*, Claude Debussytól az *Egy faun délutánja*, a Queen-től a *Bohemian Rhapsody*, Tom Waitstól a *Yesterday Is Here*, a Sex Pistols punk zenekartól a *Pretty Vacant*, valamint Mr. Presidenttől a *Coco Jambo*. A felsorolás, illetve a „repertoár” sokszínűsége nyomban szembevető, azonban közel sem teljes. A *Boldog karácsony* című szövegben ugyanis a szereplők – az alkalomhoz illően – karácsonyi dalokat énekelnek és hallgatnak. Feltűnik továbbá a kötetben egy Coldplay-pólo, és megszólal az ex-jugoszláv Bijelo dugme zenekar egy dala is. A novellákban a dalszövegekből származó hosszabb-rövidebb idézetek is előfordulnak – angolul, magyarul és szerbül. Könnyű- és komolyzenei darabok tehát egyaránt helyet kapnak a kötet igencsak szélesre tárt, integratív kulturális termében. A novellák által felidézett zenei elemek, kompozíciók sajátos hangulat-teremtő erővel bírnak, továbbá a történetmondásban is aktívan részt vesznek.

A mozgósított irodalmi hagyomány szintén sokszínű és szerteágazó. Erdemes megemlíteni Csáth Géza hivatkozott és baljós hangulatában is rendre megidézett novellisztikáját, továbbá Edgar Allan Poe *Lee Annácska* című, magyar nyelven Babits

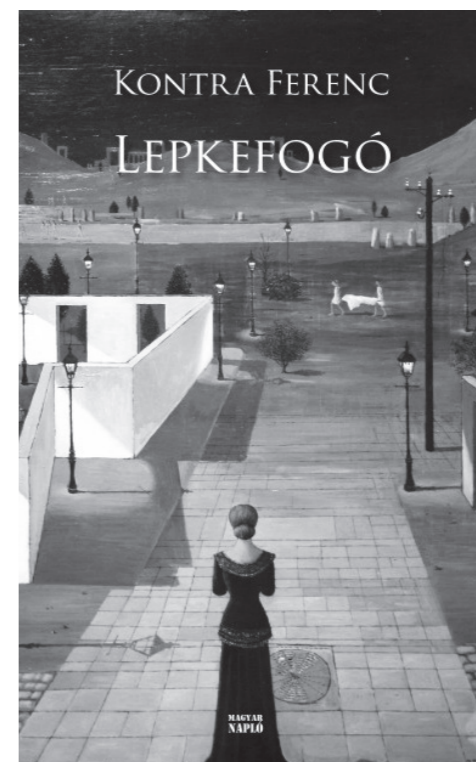
Mihály fordításában olvasható versét. Ez utóbbi költemény az azonos címet viselő novella történetészövésének alapjául szolgál, a kompozicionális megalkotottságon túl pedig a címszereplő jellemábrázolásához is hozzájárul. Említésre kerül J. D. Salinger, Walter Scott-tól az *Ivanhoe*, továbbá Andersen mesevilága. A Kontra-kötet *Redőny* című nyitó darabja pedig – önmagába zárul, klausztofobikus hatást keltő térhasználatát által – José Saramago *Tetőablak* című regényét, továbbá az *Amerikai szépséget*, Sam Mendes filmjét, valamint Alfred Hitchcock alkotását, a *Hátsó ablakot* is felidézi. A *Boldog karácsony* című novella a Bates Hotel említése által közvetlenül is utal a horrorfilm műfajának megteremtőjére. (98.)

A különböző tematikai, prózapoétikai és játékos szövegek közötti eszközök igénybevétele által meglevenített gazdag kulturális kavalkád az impresszionizmusnak *A faun és a feketerigó*

című novella cselekményében is meghatározó szerephez jutó szabadságában (45.) oldódik fel, és egyben válik összefüggő, érthető és egyben átélhető szerves egésszé. Nem véletlen, hogy a könyv Szita Barnabás által készített fedőlapjának alapjául Paul Delvaux posztimpresszionista festő műve, a *Látkép kandaláberekkel* szolgált. A novellákban ugyanis benyomásokon, hirtelen megjelenő és nyomban tovatűnő érzéseken, váratlan élményeken keresztül szűrődnek át a cselekmények. A kötet fentebb tárgyalt látszólagos művészet(történet)i-kulturális és nyelvi eklekticizmusa szintén az imp-

resszionizmus illékony öntőformáiban oldódik fel. Ezek a novellák a kulturális és a valós, földrajzi, fizikai térben tapasztalható otthontalanságot, a folyamatos vándorlást kifejező pillanatfelvételek.

A *Lepkefogó* történetei a mindennapi életek nyomban tovatűnő érzéki benyomásait, emberi sorsok lenyomatait rögzítik. Jelen-

Magyar Napló-Írott Szó Alapítvány, Budapest, 2020

tős részük megszakadt baráti és családi kapcsolatok emlékeit, emlékfoslányait fogalmazza meg. Ily módon a *Lepkefogó* (is) egyfajta, impressziók, valamint élmények megfogalmazásán alapuló traumafeldolgozás. A nyelvi formába öntött impressziók pedig olyanok, mint a pillanatokat megörökítő fényképek, amelyek arra jók, hogy „elárulják, megörökítsék, mi is történt abban a pillanatban valójában, ki mit érzett.” (70.) Ezek a szövegek szó szerint és átvitt értelemben is pillanatfelvételek. Mindez természetesen „impresszionista érzékcsalódás” (58.), a novellák

azonban éppen arról tanúskodnak, hogy az életben nem is szerezhető több, illetve megbízhatóbb, állandónak bizonyuló tapasztalat a pusztá benyomásoknál, pillanatnyi élményeknél. Minden csupán „a lét halvány lenyomata”. (106.) Ami megtapasztalható, átélhető, majd pedig megfogalmazható, az „a soha vissza nem térés folyója”. (117.)

Mindennek megfelelően az elmúlás kérdésköre és ezzel összefüggésben az emlékek elhalványulásának folyamata kitüntetett jelentőségre tesz szert a kötetben. A névtelenségbe torkolló halált ugyanis „a legnehezebb felfogni. Hogy az emberek, akik

körülvesznek, akik berendezkedtek az életbe, egyszer csak köddé válnak, és soha többé nem látod őket.” (137.) A *Névtelenek rozettája* című novella közvetlenül a halál, a testi pusztulás témakörét dolgozza fel; nem véletlen, hogy éppen ez a szöveg idézi fel a rémálmoknak „a horrorfilmek megszámlálhatatlan sokasága” (139.) által életre keltett ikonográfiáját, sem pedig az, hogy fontos és emblematisz szereplője „a Hádészből lett krematólógus” (138.), akinek feladata „az élet halálba csomagolása”. (139.) A szemléletesen és egyben realiztikusan megjelenített testi megsemmisülés, miként a novella címe és története is sejteti, szükségszerűen a felejtést vonja maga után. *Az író csontjai* című történet több részlete hasonló keretben értelmezhető.

A címadó novellában a Lepkefogó társasjáték is a véletlenszerűség, az esetlegesség, illetve a kiszámíthatatlanság jelentőségét juttatja kifejezésre. A pillangó testetlen könnyedség érzetét keltő szállódása, légiessége által is a tovatűnő és megragadhatatlan pillanatnyiságra irányítja a figyelmet, ami egyúttal az emlékek és az impressziók éltető közege. A kötet főcíme *Lepkefogó*, alcíme viszont *egyéb csapdákra utal*. Egy ilyen egyéb csapda a *Névtelenek rozettája* szakrális közegében megjelenített lélekfogó, illetve lélekcsapda, amely arra való, hogy „tűre szúrják, és vizsgálat tárgyává tegyék a lelked, ahogyan a pillangót, amit a hálóval befogtak.” (143.) A Kontra-szöveg leírásai a lepkefogót és a lélekfogót, illetve -csapdát egymáshoz közelítik, ily módon egyaránt az emlékek, érzéki benyomások jelentőségét hangsúlyozzák. Az illékonyág természetrajza jellemzi a novellákban hangsúlyos szerephez jutó kötetlen beszélgetések, dialógusok irodalmi igényességgel, nyelvi-stilisztikai gazdagsággal történt megszövegezését is.

A szerző gazdag életművében kiemelt jelentőségű Arnold Böcklin *A faun és a feketerigó* című festménye. Az alkotás reprodukciója az *Idegen* cím alatt megjelent 2013-as regénytrilógiájának középső darabjában, az első alkalommal 2003-ban kiadott *Farkasok órájában* az állandó, szakadatlan vándorlást jelentő odüsszeuszi létformát¹ fejezi ki: „Az erdők úzótt vadjaként és a mezők szellemeiként ismert faun a regény három főhőséhez hasonlóan az idegen, de mégis mindenütt otthon lévő ember identitásának vizuális kifejezése.”² A festmény a trilógia borítóján is látható, ezáltal téve egyértelművé a szimbolikus és a narratív térben egyaránt betöltött jelentőségét. Böcklin festménye a *Lepkefogó*-ban tágabb művészettörténeti összefüggéseiben is tetten érhető, ugyanis Stéphane Mallarmé *Egy faun délutánja* című eklogája mellett ez a kép ihlette az impresszionista Claude Debussyt fentebb említett prelűdjének megírására. A Kontra-szöveg ki is tér a mitológiai történet recepciótörténeti hatásaira, magát a történetet pedig a következőképpen foglalja össze: „a faun kicsúfolja, eltorzítja a feketerigó avitt dalolását. A madár hiú, és azt gondolta, hogy senki felül nem múlhatja fenséges énekét, erre itt hever a fa alatt ez a senkiházi, de nála virtuózabb a faun, és úgy fütyül a pánsípján, hogy ezzel teljesen kihozza sodrából a madarat, ami dühösen elrepül.” (44.) A faun és a feketerigó történetének eme értelmezése mintegy a kötet ars poeticájaként szolgál. A faun alakjának jelentőségét pedig a *Névtelenek rozettája* tovább erősíti azáltal, hogy Guillermo del Toro filmjének, *A faun labirintusának* tetoválás formájában való megjelenítését említi.

A *Lepkefogó* novellái, hasonlóképpen, mint Csáth nevezetes írásai, „rosszul végződnek”. E tekintetben különösképpen árulkodó mozzanat, hogy a kötet *Elátkozot-*

tak című szövege Csáth Géza emlékére íródott (19.), a novellista által megteremtett, hátborzongató hagyomány viszont a kötet több írására is erőteljes hatást gyakorolt. A tragédiákat okozó emberi gonoszság, rosszakarat, önzés, őszintétlenség, kicsinyesség és számítás sűt át az új Kontra-kötet novelláin, aminek következtében „minden-

ki megérzi a közeledtét annak, ami a végén várja.” (99.) A szövegek által rögzített, a kötet gomolygó impresszionizmusát tápláló pillanatok valóban a mennyországból származnak (99.), ez azonban már nem más, mint a kiürült, a boldogságtól megfosztott, „megvakult mennyország semmije”, „a feketeség világtalan boncterme”. (129.)

1 Bence Erika: Kontra Ferenc *Idegen* trilógiájának (vajdasági) irodalmi kontextusa. In: Rózsássy Barbara–Erős Kinga (szerk.). *Kilátással a tengerre. Esszék, tanulmányok Kontra Ferenc műveiről*. Arany János Alapítvány, Budapest, 2018, 136.

2 Mudriczki Judit. Kontra Ferenc: *Idegen* (szócikk). A Magyar Művészeti Akadémia (MMA) Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetének (MMKI) lexikonja, <https://www.mmalexikon.hu/kategoria/irodalom/idegen>

Inkább regény

Bánki Éva: *Telihold Velencében*

Akárcsak az utolsó kötettel a közelmúltban teljessé lett Idő-trilógia (*Fordított idő*, *Elsodort idő*, *Összetört idő*, Jelenkor, 2015, 2017, 2019), Bánki Éva új, szintén a Jelenkornál megjelent könyve, a *Telihold Velencében* is sokrétegű szöveg.

Már a pontos műfajmegjelölés is gondot okozhat: a fülszövegben egyszerre szerepel az „útirajz”, „úti beszámoló” és a „kultúrtörténeti kalandozás” megjelölés, noha a *Telihold Velencében* inkább regény. Ezt, hogy „inkább regény”, azért szükséges leszögezni, mert a kiadó által is jelzett műfajokon – útirajz, kultúrtörténet – kívül néhol észszerű, néhol naplószerű a szöveg, más hol a szociográfia vagy az irodalmi riport határáig jut el.

A műfaji keveredés, amelyhez kellő bátorság és szabadság, valamint biztos írói kéz szükséges – hiszen a műfajok összesimítása elég nehéz ügy, hogy koherens maradjon a szöveg –, nem árt a könyvnek, ám az értelmezési keretet ugyanúgy kitérít, mint maga a téma: Velence.

Hiszen egy magyar Velence-regény esetében ugyanúgy nem kerülhető meg a világirodalmi, kultúrtörténeti Velence-kép, mint ahogy a magyar irodalmi Velence-kép felőli közelítés sem; s ha nem is vesszük itt sorra a Goldoni-féle, a casanovai, a Marcel Proust-i, a Thomas Mann-i, a Fellini-féle vagy a Predrag Matvejević-féle Velencét és a többi, legalábbis arra választ kell találnunk, miben különbözik Bánki Éva Velencéje a leghíresebb magyar Velence-re-

génytől, Asbóth János *Álmok álmodója* című könyvétől és Szerb Antal, valamint a nyugatosok városától.

Asbóthnál Velence a lélek tükörképe, olyan város, amely egyszerre létezik kint és bent – de inkább bent. Az *Álmok álmodója* Velence félhomályos belső tereiben, a keskeny csatornáknál, a palazzók lépcsőházaiban és fogadótermeiben játszódik, és egy olyan szűk városkeresztmetszetet mutat fel, amelyben nem látható sem a gazdag múlt, sem az arisztokraták világán túli város. Szerb és a nyugatosok Velence-képét is átstínezi a melankólia és nosztalgia, és náluk is inkább lélektükörképként, a belső világ kivetüléseként artikulálódik a város. Mindannyian használják azokat a toposzokat is, amelyek az idők során ráakódtak az európai Velence-képzetre.

Bánki Éva könyve szakít a gótikus díszletekbe beleépült barokk-rokokó-felvilágosodás kori Velencével mint európai toposszal. Figyelme sokkal inkább az első ezredforduló kora keresztény városa és a közép-kelet-európai kontextus felé fordul. Sőt – történeti értelemben – mintha semmi más nem is érdekelné a városból, csak ez.

Ahogy a regény elején írja, Velence „kultúrföldrajzi nonszensz. Múltja alapján tőlünk keletebbre fekszik, hiszen évszázadokon át a Bizánci Birodalom pártfogását élvezte. De a magyarok számára évszázadokon át a Nyugatot, a ragyogást jelképezte. Nem véletlenül, hiszen Velencét a Római Birodalom hajdani polgárai alapították (...)

Így vagy úgy, ugyanúgy Kelet-Közép-Európa része, ahogy Magyarország”.

Aki ismeri Velence történetét, a közel százéves Enrico Dandolo dózse által Konstantinápoly ellen vezetett, a 12–13. század fordulóján lezajlott hadjáratot, a kereskedőállam minden lében kanál – bizáncias – politikáját, a török háborúk idején tanúsított okos lavírozását, az legfeljebb azon akad fent, hogy a város Bánki olvasatában egyszerre mind Kelet-Közép-Európa része. A szövegben – pontosabban a regény kultúrföldrajzi esszévé összeálló szövegrétegében – előrehaladva azonban legalábbis elgondolkodhatunk ezen az olvasaton. Bánki abból indul ki, hogy Velence az idők során többször próbálkozott olyan Európa-politikával, amelynek célja lehetett volna egy középső, közbeékelt hatalmi tömb létrehozása – ennek a törekvésnek egyik jele, hogy az Or-

seolo család egy tagját sikerült Szent István utódként a magyar trónra ültetni. Az Európa-uralkodó tervekből aztán, ki tudja, hogy a kereskedőváros óvatossága vagy a történelem szeszélyei okán, nem lett semmi – de a történelemben feltehetően kérdésre adott (hivatalosan nem létező) válasz Bánki szerint az, hogy lehetett volna...

Ezzel a Velence-képpel nehéz vitatkozni, mivel egy adott korszakra vetítve voltaképp érvényes. Mégis felmerülhet az olvasóban: le lehet választani ilyen élesen egyetlen időréteget, az európai hatalmi pozícióra aspiráló kora középkori Velencét a későbbi Velencéről? Például a Bánki által látványosan negligált barokk-rokokó Velen-

céről, a genovaiakkal folytatott háborúskodás utáni városról. A genovaiak által szponzorált portugál felfedezések korszaka utáni város esszenciája a Ca' Rezzonico-ban található meg, amelyről a szerző iszonyodva ír. Ahogy mondja, a Rezzonico kiállítóterében megjelenített velencei XVIII. század – Casanova Velencéje – szá-

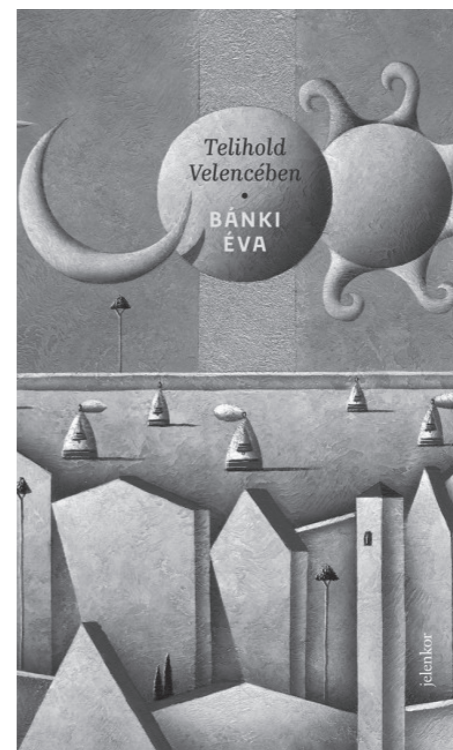
mára olyan, mintha „egy rossz tükörben látnánk ezeket a karneválos-parfümös-álarcos-hanyatló évtizedeket”.

Amelyben a ragyogás mögött ott lapul „az önvészítő kábulat, a páratlan dicsőség, a triumf mögött ott lapul a barokk minden józan ésszel elképzelhetetlen iszonyata”. Csak épp: a barokk és a rokokó iszonyata nélkül Velence nem funkcionálhatna Velenceként. Nem lenne olyan hely, ahol az emberi egzisztencia fény- és árnyoldala is élesen mutatkozik meg, és ahol az ember beleláthat önmagába. A rokokó iszonyata nélkül Velence nem

lenne hiteles (lélek)tükör.

Attól, hogy nem kíváncsi a város bizonyos rétegeire, Bánki Velence-képe nem érvénytelen, épp csak hiányos kissé. Ezt viszont – még ha számon kérhetnénk is az esszéiről vagy a kultúrtörténészen – nem kérhetjük számon a regényírón.

Hiszen, ahogy az elején szó esett róla, a *Telihold Velencében* mindezek ellenére és mindemellett elsősorban regény. Amelynek a jelenkori, önéletrajzi szála adja a második szövegréteget. A szerző, aki egyben a narrátor is, több hónapot tölthetett el a városban kislányával együtt. Miközben rácsodálkoznak a városra és lakóira – köztük szállásadójukra, az Osztrák–Magyar

Jelenkor, Budapest, 2020

Monarchia reminiscenciájaként itt ragadt német–olasz–magyar nyelvű Effie nénire és az értelmi fogyatékos torcellói toronyörre, aki mindenkit óv a repüléstől –, folyamatosan kénytelenek önmagukat, önmaguk világkonstruáló hiedelmeit is felülvizsgálni, hiszen más szokásokkal, más értékrenddel szembesülve az ember kénytelen feltenni magának azokat a kérdéseket, amelyeket itthon maradván nem tenne fel. Amikor a kislány megbetegszik, szemben találják magukat a helyieknek a Magyarországon megszokottól eltérő betegségfogalmával, amikor az iskolatársak születésnapja alkalmából meghívást kapnak a partikra, akkor pedig az olasz társadalom máig meglévő, az antik Rómában és a középkorban gyökerező mély szertartásosságát tapasztalják meg. Ebben a közösségben elképzelhetetlen, hogy valaki ne a társadalmi helyzetének megfelelő ajándékot vigyen, vagy ne a legjobb minőségű süteményekkel állítson be akár csak egy gyerekzsúrra. (Az ajándékba vitt sütemény regénybéli története amúgy a kortárs olasz filmművészet egyik Cannes-ban díjazott alkotásának, Alice Rohrwacher *Lazzaró*jának egy jelenetét idézi.)

Az öreg, a bolond, a szertartásos és a mindennapi velencei figurák közt pedig úgy tűnnek elő és tűnnek el az ezer év előtti dózsék, államférfiak vagy a reneszánsz figurái a regényben, mintha még ma is élneek, mintha a szerzőnek nem jelentene gondot egyszerre jelen lenni az általa választott időkben is a jelenkor mellett.

Figyelme azonban nemcsak a szűk Velencére terjed ki, de az útikönyvek által keveset emlegetett iparvárosra, Margherára is, ahová egy alkalommal kényszerkirándulást tesznek. Újra és újra nekifut annak is, hogy bemutassa a velencei társadalmi fejlődés modelljét. A világ egyik első köztársaságát, ahol a dózse saját hivatala foglya, ahol min-

den a kereskedő polgárok érdekei szerint működik, és ahol a kora középkori társadalmi berendezkedéstől egyenes vonalban jutunk el a huszadik századi szociáldemokráciáig – ezek a fejtegetések azonban, noha hitelesen és jól működnek a szövegben valamiféle sajátos történeti–szociografikus rétegeként, egyszersmind ki is futnak a mű kereteiből.

Noha női szerzők esetében divatos szempont egy regény kapcsán annak vizsgálata, hogy mennyire „női” szempontú a szöveg, és mennyire felel meg a meggyőződésem szerint egyszerűen nem létező női regény kritériumainak – hovatovább minden a női regény irodalmi alkategóriájába, gettójába számítandó, amit nő írt, és legalább egy nő szerepel benne –, Bánki regényénél még a szokásosnál is erőltetettebbnek éreznék ezt a megközelítést.

Miközben ugyanis bravúrosan összesimul itt a kultúrföldrajzi esszé, az útirajz, a történelmi regény, a napló és még ki tudja, hány műfaj, a szerző nem fektet külön hangsúlyt a szövegben megjelenő, sőt a regény alapját adó utazásra és az annak során körvonalazódó anya–lánya kapcsolatra. Annak ellenére sem, hogy a közös kaland a természetes keretét adja a regénynek, és megjelennek benne az anyai aggodalom vagy a kislány nőként való magára ébredésének első jelei. Talán a természetesség a kulcsszava mindennek: sem kisebb, sem nagyobb helyet nem követel magának a regényben ez a keret, ez a történetszál, mint a dózsék kora vagy a művelt, nagyívű kultúr-történeti, politikátörténeti modelleket felépíteni képes szerző Velence- és Közép-Európa-víziója.

Bánki Éva nem először bizonyítja be, hogy a műfaji határok és a szabályok áthágása üdítően új utakat eredményez a magyar irodalomban.

„a víz felszíne nyugodt”

Sütő Csaba András: nempróza

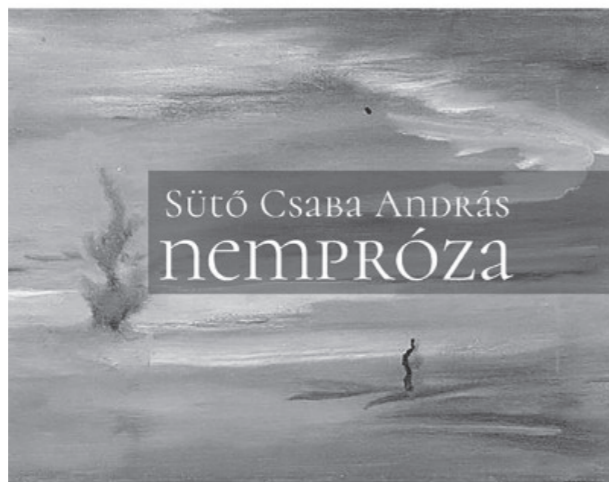
A *nempróza*ról lesz szó. *Nempróza* a címe Sütő Csaba András 2019-es kötetének, amely a Kalota Művészeti Alapítvány és a Napkút Kiadó gondozásában jelent meg. „Nempróza”-ként határozzák meg magukat azok a szövegek, amelyek ebben a könyvben kaptak helyet, és a borító hátulján lévő fülszöveg arról is értesíti az olvasót, hogyan alakulhatott ki ez a cím. Prágai Tamás Sütő Csaba András *meredek út* című kötetével kapcsolatban használta a „nem-próza” kifejezést, olyan versekre értve a nem-prózákat, amelyek leginkább a szabad vers meghatározáshoz állnak közel. A *meredek út* borítószövegének írója azonban úgy véli, hogy nem megfelelő a hagyományos szabad vers meghatározás, hiszen – mint írja – „minden vers a maga formáját keresi, azt, amelyben otthon van”. A nem-próza eszerint valami formainak tűnő kategória, ugyanakkor több is annál, a versnek, mintegy önálló létezőnek, az otthonkeresését is jelöli. Hiába hangzik negatív önleírásként a nempróza, ennek köszönhetően nagyon is pozitív tartalommal töltődik fel ez a fogalom, de mindenképpen provokatív, kérdéseket is generál. Felvetődik ebben a kifejezésben, hogy mit is tartunk versnek, milyen formai jegyek alapján lehet bármire is azt mondani, hogy nem próza, és hogy egyáltalán van-e formai jellegzetességeknek szerepe egy vers értelmezésében, befogadásában.

Sütő Csaba András kötete három ciklusra osztható, egy *Babilongolyó* című ciklusra, egy *Földfogyatkozás* címűre, amelynek nagy

részét egy hét versből álló kisebb versfüzér alkotja, és a *Centurio* névvel jelölt ciklusra, amely a hasonló nevű, tizenhat költeményt tartalmazó gyűjteményből és két másik versből tevődik össze.

A *Babilongolyó* széles értelmezéseknek helyet adó összetett szó, amelybe belefér a biblikus utalástól kezdve a kozmikus metaforáig sok minden. Az *Első* című első vers tovább árnyalja ezeket a jelentéseket, hiszen így indít: „folyónál lakom”. Az első cikluson végigvonul a vízmotívum, annak nagyon sok jelentését magával sodorva. Lehet ez Eufrátesz, „duna”, vér, veríték, eső vagy az idő. A költemények egy viszonylag jól körülírható beszélőt alkotnak meg, aki a folyó mellett lakik valamilyen falusias környezetben, amelynek hangulatát az épületen hullámzó hullámpala, a fűtési szezonra készülő farakás, a művelt kert izgalmas dinamikája adja. Ezt az atmoszférát legjellemzőbben azok a leírások mutatják, amelyekre a fülszöveg is utal: „ítélet továbbra sincs, csupán precíz és kíméletlen, végtelenségig fokozott láttatás.” Csak példaként álljon a *Hangol* egy részlete ennek illusztrálására: „a mályvatölcsérekben összegyűlik lilaság, fehérség. színes alakká, illatú robban, betonoszlopok, drótkerítés, sok oszlop, sok háló. belegabalyodik a zöldből sárgává fonnyadt gizgaz, az oszlop repedéseibe kapaszkodik a vérehulló fecskéfé. a levegőben rendet vágnak a fecskék a rovarok között”. Ez az objektív, erősen a látványt bemutató leírás (noha megjelenik benne az illat is) valóban jellemző a

kötet sok darabjára. A pontok és az írásjel után mégsem nagybetűvel kezdődő folytatás erősen tördeli, fragmentumszerűvé teszi a szöveget, az ismétlések, a halmozás monotóniát érzékeltetnek, amit expresszív képek bontanak meg („illattá robban”, „kapaszkodik a vérehulló fecskéfű”). Ízig-vérig kimért, profi piktúra. De hogy ítélet ne lenne benne, ahogyan azt a fülszöveg állítja, az azért túlzás. *A Hangozó*ból megtudjuk, hogy a „jövőre hangozó” orgonát a versben beszélő vágta „két sípra”, azaz megjelenik az a szempont, ahonnan a tájat látjuk, az értékelő, aki szerint a gólya csőre értelmet nyer, aki úgy véli a fecskékről, gólyákról és rókákról, hogy „lehull róluk minden, csak a vadászat marad”. Ha még azt is hozzátesszük, hogy a kert-motívum a későbbi versekben is fontos lesz valamilyen elvesztett Éden utáni nosztalgia jelölőjeként, ahol „drót és beton jelzi a mohóság, a lehetőségek szűk határát” (*Felfüstöl*), akkor mégis kiolvashatunk ítéletet a szövegek közül. Erősen a hiány

Kalota Művészeti Alapítvány–Napkút Kiadó, Budapest, 2019

mondandóját: „nappal csinájuk amit kő / estefele meg üdögelünk a hüssön”. Máskor megszólítottal is találkozunk, mint a *Voltidő* kitűnően megkomponált romlástörténetében. Van olyan költemény is, amelyben éppen a szempontváltás szervezi a szöveget, mint a *Rigli*, ahol az első rész egyes szám első személyű beszélője és megfigyelője a második részben megfigyeltté válik. Ezek a versen belüli viszonyok azért mégis utalhatnak valamilyen értékítéletre, még ha nagyon finoman, óvatosan is.

A legizgalmasabb költemények közé az első ciklusból azok a balladaszerű szövegek tartoznak, amelyek a hiányt nem csupán témaként, de a megformálás szintjén is megjelenítik. Keveset mondanak el, hiszen csak a „didergő szőrök az alkaron” (*Pozsony, Komárom, emlék, előfutár*), a tóparti fűzest felverő ugatás (*Rossz, elméért telkű rezervátum*) jelzi, hogy valami történt, de az olvasónak kell kiegészítenie a sejtelmes leírást. Gyakori téma a romlás, mintha egy eltűnt, mára már nyomában sem létező világot próbálna ábrázolni a ciklus, amelyet talán azonosíthatunk a kilencvenes évekkel (*Tördék a kilencvenes évek elejéről*), az ehhez az időszakhoz való viszonyulás azonban nosztalgia mentes, hideg, szenttelen.

A *Földfogyatkozás* ciklus, amely címében talán szintén a romlástörténet témájára utal, még inkább előtérbe állítja a megfigyelt, hiszen a legtöbb költemény mondandó-

ját az emlékezés szervezi. Az összefüggő szövegekben a szocializmus időszakának mindennapi élete elevenedik meg, amikor már lehetett Magyarországon Pepsit kapni, de amikor a sorkatonákat még mindig az imperializmus elleni harcra képezték ki. A szövegekben beszélő ebben az időszakban még gyermek, „kissütő” a neve, és éppen hazafelé tartanak a tilosban, „vámos és kisbajcs határában”, fürdés után. Nem érintik a történelem nagy eseményei ezt a földutas, kempingbiciklis „idillt”, a versek mégis valamilyen reményvesztett szomorúságba futnak, a maradék kólát kiöntik, és vihar kerekedik, a *Kié lesz a madár?* tizenhárom rövidebb szövegből összeszótt verse pedig a mindent eltüntető elmúlástól („kié a madár akkor? a göcsört a fában? a gombszemekben locsogó fény? a hamuval kevert avar?”) eljut egy nagybetűs magányos szomorúságig („Ha van egyedül Odaül / Homloka elé Nagyon / Fájhat neki Sójajt / Testére hullatja Fájdalmait”). A cikluscímadó *Földfogyatkozás* ugyancsak a romlás témáját járja körül, olyan állapotot, amikor „a feeling az erekből elszökött”, amikor legjobb lenne a parton ülni, „nézni a semmit / azt a mérhetlent / ahol mindennek lennie / és maradnia kellett volna”.

A harmadik, *Centurio* című ciklus egy *Centurio* című, tizenhat versből álló költeményt és két másik szöveget tartalmaz. Az előző világokhoz hasonló táru az olvasó elé. Disznóvágások, zabálások, hűvös őszi esték elevenednek meg a zengő káromkodások és kiköpött fohászok között. Ezek a szövegek gyakran az érthetlenségig feszítik saját kereteiket. Néha nehezen követhető, a ciklusjellegét próbára tevő versek találhatók itt. Természet-

sen a legfontosabb költemény a szövegek közül a *nempróza* című darab, amely újra felhasználja a víz-motívum erős képeit: „a víz felszíne nyugodt / a tenger tengerkék”, jelen esetben a megállt idő, a békesség, a mozdulatlanság képzetait keltik az olvasóban. Ráadásul az idézett rész keretként körbefogja a verset, mintha az elejétől kezdődően semmi sem változott volna benne. Holott a pontos leírás most egy hajnali vízpartot mutat, egy horgászat részletei tűnnek fel, aztán egy utazás, majd falusias élethelyzet gyümölcsökkel és felszántott földdel. Mindez pedig olyan darabosan, fragmentumszerűen lép az olvasó elé, ahogy a vers beszélője emlékszik: „szaggattottan tépetten szilánkosan”. A *nempróza* ennek a töredezett, gyakran az erős leírások mögé rejtett történés balladaiságával dolgozó („a vízfelszín nyugodt / de alatta százaz ezres kidolgozatlan alakban tördeli magát szakokká az élet”) versszerkesztésnek a szimbolikus példája.

Sütő Csaba András kötete, a *nempróza* izgalmas próbálkozás arra, hogy a versek megtalálják saját formájukat. Folyamatosan mozgásban lévő szövegekről van szó, amelyeknél az újraolvasás során mindig másra figyelhet fel az ember. A fragmentumszerűség, a kimondatlan, elhallgatott részletek hiányérzetet is hagyhatnak az olvasóban, ám arra is sarkallhatják őt, hogy tovább keressen újabb jelentéseket. Sütő Csaba András a pontos, érzékletes leírásokban igazán kiemelkedő, mégis az olvasó érdeklődését leginkább azok a költemények kelthetik fel, amelyekben a leírás mögül előbukkan az emberi, a szemlélő, az emlékező, a világhoz, környezetéhez érzelmekkel viszonyuló személyiség.

Valahogy így, de mégis másképp

Harag Anita: Évszakhoz képest hűvösebb

Harag Anita történeteit olvasva az a különös érzésünk támadhat, hogy ezt a sztorit már hallottuk valahol, megesett valamelyik ismerősünkkel, szomszédunkkal, családtagunkkal, vagy éppen velünk. Valahogy így, de mégis másképp. A karakterek mindegyikével volt már dolgunk valamilyen formában, és ettől a szokatlan, mégis jóleső ismerőségtől még inkább bevonnak és magukba zárnak a szövegek.

A kritikusok általában háromféleképp közelíthetnek egy elsőkötetes szerzőhöz: vagy egyetértés születik arról, hogy más mesterség után kellene néznie, vagy úgy jellemzik, ígéretes, ami azt jelenti, még nem elég jó, de tartogathat meglepetéseket, vagy előre aggódni kezdenek érte, vajon képes lesz-e második kötetében hozni ugyanazt a színvonalat. Harag Anita kötetének recepciója egyértelműen az elismerés hangján szól, hiszen a Petri-díj elnyerését követően ott szerepelt az Aegon Irodalmi Díj esélyeseinek rövidlistáján, majd a zsűri számára ítélte oda a legjobb első prózakötetnek járó Margó-díjat.

Rövid, szikár, sallangmentes mondatok sorakoznak a kötet lapjain, érezni rajtuk, hogy addig faragták őket, amíg csak a leglényegesebb alkotóelemek maradtak bennük. Néhány helyen váratlan nézőpontváltással szakítja meg az addigi perspektívát, ezzel másfajta lüktetést adva a textusnak. „Ahogy esem, látom felbukkanni, aztán elsuhanni a zöld sálat. Bordásfal, tatami, anyám zöld sála, beázás a mennyezeten. Bordásfal, ta-

tami, Kisgábor sarka, anyám zöld sála, beázás. Bordásfal, tatami, Kisgábor fekete öve, penészfolt.” (*Minden csütörtökön, októbertől novemberig*; 71.) A nyelvi letisztultság és a homogén látásmód visszatér minden novellában, ugyanakkor megfigyelhető, hogy a történeteket nemcsak a nyelv, hanem a témák ismétlődése is szorosan egymáshoz kapcsolja: a generációs különbségek, a szülők halála, a rákos betegségek, a párkapcsolati kudarcok vagy a multik magányossá tevő világa több novellában is visszaköszön.

A szövegeket az emberi természet ösztönös ismerete és a szereplőket körülvevő világról szerzett részletgazdag tudás hatja át. Mintha a szerző nem alakítaná, hanem megfigyelné és pontosan lejegyezné szereplői sorsát. A narrátor végigvezet a mindenki számára ismerősen ható terepeken, orvosi várótermeken, panellakásokon, irodaházakon, engedni, hogy báméskodjunk a szereplők körül, hogy mi is beleláthassunk a gondolataikba, mi is érezzük a bőrünkön az őket ért érintéseket, hideg vizet, meleg levegőt, aztán a legváratlannabb pillanatban magunkra hagy a kérdéseinkkel, meg némi keserű utóízzel a szánkban.

Különös tapasztalata a novelláknak, hogy a testünk másokéból lett összegyúrva, sosem lehet teljesen a miénk, szüleink, nagyszüleink vonásait és gyakran betegségeit kénytelenek vagyunk tovább hordozni, és ez folyamatos rettegésben tarthat minket. „Az orvos azt mondta, öregségi anyajegyek. Genetikusak. Genetikusak, kérdezek vissza. Genetikusak. Örökletesek.” (*A krumplici kicsirázik*; 85.) Egy

test, amely felett nincs önrendelkezésünk, amelyen nem választhatjuk meg, milyen színű legyen a szem, vagy milyen formájú a száj, legfeljebb beleszokhatunk: „Most már se nem szeretem, se nem gyűlölöm, hogy ennyire hasonlítok rá.” (*Székesfőhérvártól nyugatra*; 33.)

A testünk nemcsak az elődeink lenyomatát őrzi, de a szépség, a fiatalság, a nemiség hordozója is lehet, és ha megfosztják teljességétől, nem csupán a testkép, de a személyiség kerül válságba. Testi jelenvalóságunk különlegessége, hogy akkor észleljük igazán, ha valami zavar támad a rendszerben, vagy éppen hiányzik valami. Egy nő, aki büszkén élte meg nőiességét testén keresztül, aki csinos, alakját kiemelő ruhákat hordott, vagy egy külföldi nyaralás alkalmával bátran monokinizett a tengerparton, tud-e ugyanúgy tovább élni, ha megfosztják egyik mellétől, egyúttal feminin volta számára fontos manifesztumától. A szövegekben végig ott lappang az érzékeny női látásmód és a női test tapasztalata, érezni a pamut vagy viszkóz tapintását, a nőgyógyász meleg kezének érintését a

bőrünkön, a mammográf szorítását, az ultrahanghoz használt zselé hidegségét (*Családi anamnézis*).

A szövegek annak az abszurditására is ráirányítják figyelmünket, hogyha egyszer valami a tartozékunk volt, és leválasztják rólunk, már soha többé nem láthatjuk, nem tapinthatjuk, nem érezkelhetjük újra, még csak azt sem tudjuk, mi lett vele, hova tűnt. Ez a gondolat az én-elbeszélő szempontjából is meghatározó, hiszen nemcsak az édesanyja vesztí el a bal mellét, de neki is meg kell válnia attól az emlőtől, ami gyerekkorában táplálta. „Azon gondolkodtam a piszkosfe-

hér falak között a kávéautomatánál, hogy mit csináltak anyám bal mellével és mit csináltak a mellbimbójával.” (*Családi anamnézis*; 128.) A mell eltávolítása ebben a kontextusban az én-elbeszélő anyjáról való leválasztását, a visszavonhatatlan felnőtté válást jelképezheti. Az én-elbeszélő az anyjával törtétek miatt folyton halálfélelemtől szenved, és nagyon gyakran, kényszeresen jár szűrővizsgálatokra, így életét az elmúlástól és a betegségektől való rettegés határozza meg.

Ugyanúgy lényeges téma, hogy mi történik azzal a testtel, amelyből elköltözött az élet. A szerző a testet materialitásában vizsgálja, és lebegtetni azt a tapasztalatot, hogy lélek és test egymástól nem függetleníthetők, folyamatos kölcsönhatásban vannak, egyik nem elképzelhető a másik nélkül, mindenkor arcot társítunk a lélekhez. „Mindannyiunknak van teste, amit koporsóba fektetnek, azt a földbe teszik, földet szórnak rá, a koporsó fedele pedig az évek alatt beszakad. [...] Néha eszembe jut, ennyi év elteltével vajon lebomlott-e már anyám teste, látszanak-e még a szeplői az arcán úgy, hogy évek óta nem éri a nap [...]” (*Nyaralás, hat betű*; 99.)

A novellákat összefűző másik hangsúlyos gondolat a kommunikáció, illetve egymás megértésének lehetetlensége. Van-e átjárás a generációk között? A különböző életmódot folytató és értékrendet követő nagymama és unoka között kiegyensúlyozott lehet-e a viszony? Meg lehet-e érteni a demencia okozta hallucinációk miatt a realitástól elszakadt nagyszülő? Hogyan lehet kezelni, amikor megcserélődnek a szerepek, és már az unoka próbálja nevelni a második gyerekkorba lépett nagymamát?

Magvető Kiadó, Budapest, 2019

A teljes elidegenedés a szavak szintjén is tetten érhető. A főhős képtelen az édesapjához az *apa* vagy a nagyanyjához a *nagymama* fogalmat társítani, mindegyiket a keresztneven vagy távolító kifejezésekkel illeti. „Kérsz valamit, kérdezte, de az öreglány semmit nem válaszolt, csak a keze remegett. [...] Magda egyszer sem nézett rá, csak tovább bámulta a tévét.” (Ásványvíz; 7.) „Anyuval Székesfehérváron maradtunk a válás után. Úgy emlékszem, sírtam, amikor István elköltözött ide.” (Székesfehérvártól nyugatra; 31.)

A név identitásképző szerepe az aszszonynév kérdésében is előjön. „Néha így gondolok magamra, hogy nemcsak Barbara vagyok, hanem valaki felesége is.” (Székesfehérvártól nyugatra; 33–34.) A lánykori név elhagyása és a férj nevének felvétele olyan, mintha az ember elszakítana egy az önazonosságát meghatározó köteléket, hiszen nemcsak testünket örököljük a szüleinktől, de nevünket is. Mindkettő őriz egy hagyományt, rögzít egy identitástudatot, ezek is a minket meghatározó külső tényezőkhöz tartoznak. „Anyám több volt, mint apám neve és az a hozzácsapott né.” „Mielőtt meghalnék, elmondom majd, mi legyen, [...] legyen a nevem a fejfán, ha férjhez mentem, akkor is, legyen a saját nevem rajta, ne az övé.” (Nyaralás, hat betű; 99. és 103.)

De a kommunikáció nehézségei nemcsak az életkorok közötti különbségben, hanem a nyelvben is kiütözköznének. Mi van akkor, ha valaki az anyanyelvén dadog, de angolul gördülékenyen beszél, és a chatablakon keresztül tudja legbátrabban kifejezni gondolatait? És mi van akkor, ha valaki hiába próbál beilleszkedni, a környezete folyamatosan megfélemez, hogy nem érti az adott nyelvet? „Lassan megérkeznek a többiek is, magyarul köszönnek, szervusztok. [...] A főnök az utolsó pillanatban vált át angolra, amikor tudatosul benne, ő is ott van.” (Magyarul; 21.) Az idézett novella olyan kérdésekre is keresi a választ, hogy milyen közösségben magányosnak lenni, vagy milyen, ha nincsen senki az ember körül, aki igazán ismerné.

A szövegek arra a kommunikációs torzulásra is rámutatnak, hogy kisebb vagy nagyobb hazugságok tarkítják megszólalásainkat. Az ember azt mondja, amiről meggyőződése, hogy a másik hallani szeretné. „Maga az István lánya? Bólintok. Sokat mesélt ám magáról, mindig mondta, mennyire büszke a nagylányára, aki fent él Budapesten. Hazudik, azonnal tudom. István biztosan nem mesélt rólam semmit.” (Székesfehérvártól nyugatra; 28.) Vagy éppen olyan fordulatokkal élnek, amelyek más árnyalatot kölcsönöznek a valóságnak, kozmetikáznak rajta, de nem lehet tudni, mennyi az állítások igazságtartalma. „Legalábbis ezt mondta.” „Legalábbis így mesélte.” Visszatérő fordulatai ezek a novelláknak. Ezekkel a kijelentésekkel a szerző mintha arra próbálná ráirányítani a figyelmünket, hogy az elhangzó mondatfoszlányok, történetek mindegyike egyéni benyomásokból, pillanatnyi érzésekből, vagy tudatosan alakított kijelentésekből formálódó valóságkonstrukció.

Harag a párkapcsolati válságokat felvillantó novelláiban gyakran a nő és férfi között a mai napig feszülő hierarchizált viszonyt és a nő teljes alárendelődését vizsgálja. A nő, aki hagyja magát vezetni, aki olyan fogkefét vesz, amelyet mondanak neki, aki nem megy be dolgozni, ha azt kéri tőle, aki beletörődik férje hazugságaiba, vagy képes a zajló Dunába is beugrani, csak hogy ne „szerepeljen le” a férfi előtt, akit kedvel. Nem nyilvánítja ki, mit akar valójában, csak hagyja, hogy az események sodorják magukkal, sorsa aktív alakítója helyett sorsa passzív elszenvedőjévé válik.

Harag Anita lényegretörő, szikár mondataiban nincs helye mellébeszélésnek. Prózája többféle érzékterületet is mozgásba hoz, lehangsúlyosabban azonban a test tapasztalata, a tapintás, az érintéssel érzékelés fordul elő szövegeiben. Szereplői valódi problémákkal küzdő, hús-vér emberek, akik ismerősnek tűnhetnek a hétköznapokból. Bármelyikünkéről szólhatnának ezek a történetek.

Az előző számunk tartalmából

Tóth Erzsébet, Falcsik Mari, Markó Béla, Garaczi László, Kürti László,
Darvasi László, Aczél Géza, Papp Attila versei

Nagy-Laczkó Balázs, Murányi Sándor Olivér, Fehér Csenge prózái

Jász Attila verse, Kiss Lehel meséi a *Papírhajó* rovatban

Maruszki Balázs drámája a rendszerváltoztatásról

Siklós Zsuzsa és Mohay Orsolya tanulmányai a Kispesti Gránitgyárról

Kritikák Markó Béla, Péntek Orsolya, Tompa Andrea, Horváth László Imre könyveiről

Bárka

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

Megjelenik kéthavonta. Kiadja a Békéscsabai Jókai Színház

Felelős kiadó: Seregi Zoltán igazgató. Szerkesztőség: 5600 Békéscsaba, Andrassy út 1–3.

Telefon: 66/519-558, Fax: 66/519-560, E-mail: barkaszerk@gmail.com; Internet: <http://www.barkaonline.hu>

Szerkesztőségi fogadóórák: hétfőn 14.00–16.00 óráig.

A lapot tervezte: Lonovics László

Alapította: Cs. Tóth János (a Tevan Kiadó igazgatója) és Kántor Zsolt (főszerkesztő) 1993-ban

HU ISSN 1217 3053

Nyomdai kivitelezés: Kolorprint Kft., Békéscsaba

Megrendelhető a szerkesztőségben. Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft.

Terjeszti a LAPKER Zrt.

Kéziratokat nem őrzünk meg, de minden felbélyegzett válaszborítékkal ellátott küldeményt megválaszolunk.